

**НАУКОВА ІНІЦІАТИВА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
ТА АСПРАНТІВ У СВІТІ ІНТЕГРАЦІЇ
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
У МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**

збірник наукових статей
за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції

15 лютого 2024 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ
УНІВЕРСИТЕТ
КАЗАХСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬ-ФАРАБІ

**НАУКОВА ІНІЦІАТИВА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ
У СВІТІ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
У МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**

**збірник наукових статей
за матеріалами
XI Міжнародної науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти та молодих учених**

15 лютого 2024 року

Харків
2024

УДК 001.2 (043.2)

Наукова ініціатива іноземних студентів та аспірантів у світі інтеграції освіти і науки України у міжнародний освітній простір: збірник наукових статей за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (15 лютого 2024 р.). – Харків : ХНАДУ, 2024. – 237 с.

У збірнику представлені наукові статті за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, у яких розглядаються актуальні питання гуманітарних, соціально-економічних і технічних наук, характеризуються особливості національних освітніх систем країн світу та різні аспекти навчання іноземних студентів у ЗВО України.

У статтях аналізуються особливості міжкультурних контактів в умовах поліетнічної аудиторії, висвітлюються окремі аспекти взаємопроникнення різних культур, деякі сучасні проблеми технічних дисциплін, а також економіки, педагогіки, психології та філософії.

Збірник адресовано студентам, викладачам закладів вищої освіти, стажистам і аспірантам.

Адреса: Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 61002, м. Харків, вул. Ярослава Мудрого, 25.

Телефон: (057) 707-36-81.

Редакційна колегія:

Я.С. Левченко, д. екон. наук, професор

Н.С. Моргунова, к. психол. наук, доцент

І.Є.Семененко, к. пед. наук, доцент

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладених фактів, автентичність матеріалів і цитат, стиль і відповідність списку літератури несуть автори матеріалів, представлених у збірнику.

© Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 2024.

Секція 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

ОСОБЕННОСТИ КАЗАХСКОГО МОЛОДЕЖНОГО ЖАРГОНА

Асей Аркалык (КНР)

Научный руководитель – доцент, д. филол. н. Саденова А.Е.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

г. Казахстан, Алматы

Свой, ни на что не похожий мир - молодёжная культура, отличается от взрослого своей экспрессивной, порой даже резкой и грубой, манерой выражать мысли, чувства, неким словесным абсурдом, который могут употреблять только молодые люди, смелые и решительные, настроенные против всего мира и создавшие свой неповторимый мир. Как следствие этого – возникновение молодёжного жаргона.

Жаргон (франц. jargon) – это совокупность особенностей разговорной речи, возникающей среди людей, находящихся в сходных профессиональных и бытовых условиях, объединенных общностью интересов, совместным время препровождением.

В современном русском языке выделяют молодёжный жаргон или сленг (англ. Slang – и выражения, употребляющиеся людьми определенных профессий или возрастных групп). Сленг как лингвокультурное явление. Современных лингвистов не может не интересовать язык с точки зрения язык как носитель человеческих чувств и эмоций, выражая которые говорящий зачастую использует определенную лексику. Из сленга в разговорную речь

пришло много слов и выражений: хвость (академическая задолженность), плавать (плохо отвечать), преп (педагог) и др. Появление этих жаргонизмов связано со стремлением молодежи ярче, эмоциональнее выразить свое отношение к предмету, явлению.

В наши годы сленг активно проникает в сферу общеупотребительной лексики благодаря тому, что является средством эмоционального и экспрессивного воздействия в речи. Поэтому он широко употребляется в СМИ, в художественной литературе.

Как в русском языке, так и в казахском языке имеются сленговые слова и выражения. В жаргонизмах казахских студентов можно условно выделить универсальный, традиционный студенческий жаргон, который передается из поколения в поколение: абитура – абитуриенты, автомат – зачет или экзамен, полученный без экзамена, шпора – шпаргалка, общага – общежитие, госы – государственные экзамены, препод – преподаватель.

Также можно выделить следующие группы слов:

- Слова, заимствованные из русского языка, потерявшие первоначальное значение: тема – керемет-класс-прекрасно; типа – өзінше – кривляка; не потей – ол үшін сөйлемеші – не говори вместо него; гонщик – өтірікші-обманщик, тормоз- еш нәрсе түсінбейтін адам – тупой- непонятливый человек.

- Смешанные словосочетания, в котором одно из слов заимствовано из русского языка: звезда болмашы – не воображай из себя звезду; тупить етпеші – не тупи-не строй из себя тупого; маяк таста- телефон шалу-маякни, позвони по телефону; крышасы кеткен-есінен айрылған-не в своем уме; базар жоқ- әрине- конечно.

- Слова, заимствованные из английского языка в их прямом смысле: super-тамаша, керемет-прекрасно; ок-келістік, жарайды-хорошо, договорились.

- Слова казахского языка, используемые в переносном смысле: жыңды-керемет-класс, здорово; кумашы-дұрыс айтпау, дұрыс істемеу-говорить и

делать неправильно, мал-топас, түсінбейтін адам; балмұздақ-бірінші курс студенті-первокурсник; сайрама – көп сөйлеме- не болтай много.

- Словосочетания казахского языка, используемые в переносном смысле: биді шашады екенсің-жақсы билейсің-хорошо танцуешь; мүйізінді сындырам қазір – ұрамын-рога отшибу-побью.

- Слова казахского языка, измененные с помощью иноязычных суффиксов: рахатизм-керемет, жақсы-прелесть, красота; ағашка-жасы үлкен кісі-старший по возрасту мужчина, әжека-әжешка-бабушка.

- Словосочетания, состоящие из названия учебного предмета и традиционного обращения к преподавателю-ағай, әпкей, апай: тарих ағай-преподаватель истории, физика апай-преподаватель физики.

Как известно, появление новых жаргонных слов и выражений обусловлено тем, что данный лексический слой языка находится в постоянном движении: одни жаргонизмы уходят, другие появляются и быстро становятся привычными выражениями для обозначения различных явлений и понятий. На образование казахских сленговых слов и выражений свое влияние оказывают модели как русского языка, так и других иностранных языков.

Сленг играет очень важную роль в жизни молодежи, ее жизнь сегодня уже немислима без него. Сленг помогает молодым людям общаться между собой, передавать информацию, находить общий язык, общие интересы, преодолевать определенные сложности, вливаться в коллектив и т.д. Употребление сленговых выражений это явление переходящее, возрастное.

Следует отметить также, что жаргонные слова, особенно устойчивые выражения, отражают во всей полноте жизнь студентов: их запросы, вкусы, привычки, законы. Появление нестандартных оборотов в языке молодежи-отражение психологии и социальных факторов, среди которых наибольшее значение имеет стремление утвердиться в обществе сверстников, проявить остроумие, жажду творчества.

ПОНЯТТЯ «КРАСИВИЙ» – «НЕКРАСИВИЙ» В УКРАЇНСЬКИХ І КИТАЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Вей Бень (Китай)

Науковий керівник – доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Важливе місце в образно-ціннісній картині світу різних народів посідає концепт КРАСА. Протягом століть поняття краси підлягало постійним змінам, переосмисленню. В жодній з епох не було чітко визначено, що таке краса. «Краса є невід’ємним атрибутом і в більшій чи меншій мірі істотним аспектом усіх форм людської діяльності» [2, с. 32].

Україна та Китай мають різну культуру, традиції і міфологію, але у сприйнятті краси в українського та китайського народів багато спільного, що виражається, наприклад, у наявності в обох мовах фразеологізмів зі схожим значенням.

Фразеологізми зі значенням «красивий»

У різних культурах є різні критерії оцінки жіночої краси. В одній культурі символом краси вважається довга шия, а в іншій, наприклад, в ефіопській, – довга губа. Жінки племені хімба віддають перевагу забрудненому тілу. З початку Х до початку ХХ століття в Китаї практикували звичай «бинтування ніг», маленькі ноги традиційно називалися «золотими лотосами». В західних країнах еталоном жіночої краси довгий час була біла шкіра.

Найширше використовуються у Китаї для позначення жіночої краси фразеологізми 沉鱼落雁 – «рибу змусить потонути, а гусака, що летить, впасти», 闭月羞花 – «затмить місяць і осоромить квіти». Фразеологізм 国色天香 – «незвичайна краса і божественний аромат» спочатку

використовувалася для прославлення краси національної квітки півонія, зараз ця фразеологічна одиниця також дуже часто використовується у Китаї щодо надзвичайно красивої жінки.

秀色可餐 – «настільки красива, що, здається, з'їв би» – говорять у Китаї про дівчину досконалої краси. Говорять так і в Україні – «така красива, що з'їв би її», «хоч з лица воду пий».

В українській мові є фразеологізм «ангел у плоті» для опису зовнішності красивої жінки. Ангели символізують красу з погляду релігійних понять, тому ангели описують людину як зовні красиву і привабливу. У китайській мові є аналогічні вирази: **美若天仙** : **美** («прекрасний як небожитель»), **美仙女** («красивий як «фея»). У китайській культурі небесні феї є символами чистоти, краси та добра.

В українській мові є фразеологізми «білолиця, як мазниця», «гарна дівка, як маківка». Ці фразеологізми використовуються, щоб підкреслити красиві риси обличчя. У китайській мові є вираз **粉红小脸** («рожева особа»). Він використовується для опису зовнішності красивих дівчат.

Головний об'єкт при естетичній оцінці краси чоловіка – це тіло, яке має бути міцним, мускулистим. Військова або спортивна метафора лежить в основі стійких словосполучень: «атлетичне тіло», «богатирське тіло», «геркулесове тіло». Китайські фразеологізми теж підкреслюють статність фігури, гордість постави (**英姿飒爽飒爽英姿** «горда постава», **气宇轩昂** «сповнена величі зовнішність», **仪表堂堂** «шляхетна зовнішність»). Українці також говорять, підкреслюючи красу здорового тіла, – «як кров із молоком». У китайській мові неповним еквівалентом виступає **唇红齿白** («червоні губи і білі зуби»).

У китайській мові є вираз **英姿飒爽** : (**英姿**) («сильний і сміливий»), людина, сповнена духу, яка має доблесний і суворий вигляд. Ці слова використовуються для позначення людини з розумним обличчям. В українській мові таких фраз немає.

У красивої людини обов'язково має бути прекрасна душа. Українці говорять «благородна людина», «душа навстіж», «чиста душа». А китайці – 善善尽美, 尽善 («чистий, моральний»).

В українській свідомості чоловіча краса частіше всього порівнюється з сильними, хоробрими та волелюбними тваринами («гордий, як орел», «вірний, як собака», «дужий, як ведмідь»).

Фразеологізми зі значенням «некрасивий»

Для опису некрасивої зовнішності китайці використовують вирази 丑陋不堪 («потворний до неможливості»).

Фразеологізм «ні шкіри ні пики» в українській мові описує непривабливу, некрасиву зовні людину. Також українці використовують фразеологізм «аж молоко кисне» (про щось неприємне, бридке). Про зовні красиву людину, яка у душі є поганою – «лице рум'яне, а серце кам'яне». Про погану людину українці говорять, що вона «без шкіри». То людина, яка не знає сорому і немає гідності. У Китаї є вираз із подібним значенням: 没皮没脸 («без шкіри обличчя»).

І в українській, і китайській мовах є вирази, у яких люди порівнюються з тваринами. Наприклад, «вовк в овечій шкурі» для опису злої, підступної людини, яка прикидається доброю, лагідною і невинною, але насправді є небезпечною та лицемірною. У китайській мові теж є вираз 披着羊皮的狼 («вовк в овечій шкурі») з таким самим значенням, як і в українській мові.

Фразеологізм «сіра миша» описує тиху, непомітну людину. У китайській мові є вираз 抱头鼠窜 : 窜 (втікає як миша). Використовується він для опису боязких людей.

В українській мові для опису підлих, підступних, хитрих людей використовуються вирази зі словом «щур». У китайській мові для опису підлих та дурних людей використовується слово «собака». Наприклад, 人模狗样 : 사람

(«людина, яка поводиться як собака»), тому що собака є некрасивим символом у Китаї. Якщо людину назвати собакою, це буде великою образою для людини.

Загальною ознакою китайської «美丽メイル» та української «краси» виступає якість, що надає зорове задоволення при спогляданні та відповідає ідеалу. При цьому концепт «краса» у кожній мові несе на собі відбиток тієї лінгвокультури, у якій він сформувався. І в українській, і в китайській мовах зовнішня краса зіставляється із внутрішньою красою.

У силу різної мовної картини світу між Заходом і Сходом знайти фразеологічні еквіваленти між українською та китайською мовами часто неможливо. Але при цьому спостерігається тісний зв'язок концепту «краса» з емоційними, ментальними, оціночними концептами. Краса мислиться носіями цих мов найчастіше у таких образах: квітка, світло, сила, радість, джерело щастя. Відмінності полягають у тому, які образи виявляються пріоритетними в мові. Так, в Україні красу (чоловічу та жіночу) часто порівнюють із денним світлом, сонцем, у Китаї – з місяцем 闭月羞花. У китайській мові з сонцем можна порівняти лише чоловіка, оскільки сонце – це символ енергії ян, чоловічого начала.

У китайській культурі ідеалом краси є природа, до гармонії з якою має прагнути людина, а найвищий ступінь краси – це краса, яка перевищує природні явища.

Навіть нечисленні наведені приклади дозволяють побачити відмінності та подібності в уявленні про красу/некрасу в українській та китайській лінгвокультурах, зафіксовані у відповідних фразеологічних одиницях. В українській мові у фразеологізмах для опису людини, у тому числі її зовнішності, використовується зазвичай сама людина, у китайській мові – багато назв тварин.

Незважаючи на те, що вплив краси на всі сфери життя людини є великим і все, що живе у світі прагне до краси, ставлення до неї у народів залишається різним, і ця відмінність знаходить своє відображення у мові кожного народу.

Досліджуючи ці відмінності, маючи знання про них, ми отримуємо ключ до вирішення багатьох актуальних проблем, що виникають у міжкультурній комунікації в сучасному світі. Крім того, вивчення та порівняння різних мовних культур дозволяє не тільки підвищити мотивацію навчальної діяльності, а й значно розширити соціолінгвістичний кругозір студентів.

Список джерел:

1. Бобро М.П., Щербак Ю. І. Концепт КРАСА в картині світу українців 12-40 років (за даними ланцюжкового асоціативного експерименту). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». 2020. Вип. 86. С. 96-101.
2. Матвієнко О. І. Краса як феномен сприйняття і відображення світу. Науковий вісник. Серія «Філософія». Харків, 2017. Вип.48 (частина II). С. 23–33.

АРАБСЬКА ПИСЬМЕННІСТЬ: ІСТОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Даїм Уїссал (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

На території Набатеї у II столітті до н. е. з арамейського листа розвинувся набатейський лист, який згодом став основою арабського листа. Цей лист використовувався в Набатейському царстві - державі, утвореному арабськими племенами набатеїв спочатку на околицях Петри і проіснував на території сучасних Йорданії, Ізраїлю, Сирії та Саудівської Аравії з III століття до н. е. по 106 н. е. Після смерті Раббаля II Тараян приєднав Набатею до Риму, утворивши її території провінцію Arabia Petraea. Велика кількість набатейських написів висічено у Петрі та її околицях, після падіння набатейського царства монументальні написи змінилися короткими написами набатейської скорописом побутового характеру. Написи були поширені Синою, особливо багато їх збереглося у Ваді аль-Мукаттаб (араб. «Списаної долині»). Набатейський лист використовувалося на Синайському півострові та Північній Аравії аж до VI

століття. Проникнувши до столиці арабського князівства Лахмідів Хіру, набатейський лист став основою для формування арабського листа. Арабський лист з'явився в V столітті нашої ери і походить від набатейського листа, що розвинувся з арамейського листа, яке в свою чергу перегукується з фінікійським листом. Арабський алфавіт включив у собі всі літери арамейського і додав до них літери, що відбивають специфічно арабські звуки: са, ха, заль, дад, за, гайн. Арабське лист складається на початку VI ст. і отримує розвиток при першому записі Корану (651г) - священної книги мусульман, що представляє собою збори проповідей, молитов, повчальних оповідань, притч, 36 обрядових та юридичних установ, сказаних пророком Мухаммадом у Мекці та Медині. Поширення арабського алфавіту йшло паралельно із поширенням ісламу. Згодом арабський алфавіт став сприйматися як «істинно ісламський», і багато мов Азії та Африки почали використовувати його на листі. У регіонах, де переважали інші мови, групи населення, які сповідують іслам, прагнули зберегти арабську абетку незважаючи на прийняття нової мови.

Арабська абетка поповнювалась додатковими літерами для позначення звуків, які були відсутні в арабській мові. Найперший арабський напис, можливо, що є перехідну стадію, з'являється приблизно четвертому столітті зв. е. У середині сьомого століття зв. е. було складено Коран. На зорі ісламського періоду розвинулися два основні різновиди арабського листа — насх і куфічне. Перше є курсивним та похилим, останнє виконується суворим жирним шрифтом. В Індонезії та Малайзії нині використовується латиниця, але деяка кількість релігійної літератури продовжує видаватися з використанням арабської графіки. Арабський алфавіт перестав використовуватися наприкінці 1920-х, у зв'язку з латинізацією татарської, башкирської, кримсько-татарської мов Середньої Азії та Кавказу. Приблизно в цей час від арабського алфавіту відмовилася Туреччина. Зараз лист на основі арабського алфавіту використовується для урду, пушту, дарі, кашмірі, пенджабі, синдхі, хауса, фула, іноді для курдської (в Ірані та Сирії) та уйгурської мов. Арабський лист

використовується для азербайджанської, казахської, киргизької, туркменської, узбецької, татарської (у країнах, де ці мови є державними, для них використовується кирилиця або латиниця). У перському алфавіті порядок букв дещо інший — спочатку йде – вав, потім – ха'. Також у перській та пакистанській версіях арабського 37 алфавіту відрізняється накреслення літери каф — вона пишеться завжди як у початковій чи серединній позиції. Арабська писемність поширювалася двома шляхами: - великі арабські завоювання; - поширення ісламу. Араби — стародавні семітські племена, у тому числі згодом склався давньоарабський народ, займали територію Аравійського півострова. Перші арабські державні утворення виникли на північному кордоні Аравії, а також у Центральній Аравії. До V-VI століть арабські племена становили більшість населення Аравійського півострова. У першій половині VII століття з виникненням ісламу почалися арабські завоювання, у яких було створено Халіфат, котрий зайняв великі території від Індії до Атлантичного океану і зажадав від Середньої Азії до центральної Сахари. У Північній Африці населення, яке говорило близькими арабською семіто-хамітськими мовами, порівняно швидко арабізувалося, сприйнявши мову і багато елементів культури завойовників. Арабський халіфат до X століття внаслідок опору завойованих народів та зростання феодального сепаратизму розпався на окремі частини. Але це ніяк не вплинуло на зміни арабської культури та писемності у завойованих країнах. Іслам був релігією з розвиненою писемною культурою. Матеріали IX-X століть підтверджують повідомлення письмових джерел про раннє проникнення та поширення арабської графіки. Висновок: більшість країн перейняли арабську писемність через поширення ісламу. Такі країни як Сомалі, Персія, Алжир, Афганістан.

Список джерел:

1. Большаков О. Г. История халифата: в 4 т. М.: Наука, 1989. Т. 1. Ислам в Аравии, 570–633. 312 с.
2. Abulhab S. D. Roots of Modern Arabic Script: from Musnad to Jazm // Dahesh Voice. 2009.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРИНЦИПИ ТРАДИЦІЙНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МЕДИЦИНИ

Дін Сяовей (Китай), Лі Ін (Китай)

Науковий керівник – викладач Пилипенко-Фріцак Н.А.

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Традиційна китайська медицина (далі – ТКМ) є унікальною і багатогранною системою охорони здоров'я, що має глибоке історичне коріння і відіграє важливу роль у здоров'ї та добробуті мільйонів людей по всьому світу. ТКМ розвивалася протягом тисячоліть, починаючи з династичних періодів. Її витоки пов'язані з давніми філософськими вченнями, такими як даосизм і конфуціанство, які впливали на розуміння природи людини та її взаємодії з довкіллям. У середині 50-х років минулого століття у Китаї був відроджений інтерес до стародавніх вчень і практик; в цей час ТКМ остаточно сформувалася як вид альтернативної медицини та як наукова дисципліна й стала позиціонуватися урядом як національне надбання, символ Китаю [3].

ТКМ ґрунтується на фундаментальних принципах, таких як гармонія між *Інь і Ян* (кит. 陰陽), *теорія П'яти елементів* (кит. 五行) і *концепція Ці* (кит. 氣), які разом створюють цілісне розуміння людського тіла та його взаємодії з навколишнім світом.

Принцип *Інь і Ян* є одним із основоположних у традиційній китайській медицині і широко застосовується в розумінні здоров'я та захворювань [1]. *Інь і Ян* – два аспекти стародавньої китайською концепцією, що походить від традиційної філософії про дві протилежні, але взаємодоповнюючі сили, які присутні у всьому Всесвіті, у тому числі у тілі людини. Стародавні китайські філософи виражали характеристики речей, які є дуальними: водночас протилежними та пов'язаними, наприклад, небо / земля, біле / чорне, сонце /

місяць, день / ніч, тепло / холод, жінка / чоловік, вгору / вниз, ліворуч / праворуч, рух / нерухомість тощо.

Основними характеристиками Інь та Ян є:

1. Подвійність та баланс. Інь символізують темрява, холод, пасивність, жіноча енергія; Ян – світло, тепло, активність, чоловічу енергію. Здоров'я у традиційній китайській медицині сприймається як гармонійний баланс між Юань та Інь в організмі.

2. Взаємне перетворення. Інь і Ян не статичні; вони постійно перебувають у русі і можуть перетворюватися один на одного. Наприклад, надмірна активність (Ян) може призвести до втоми (Інь) і навпаки.

3. Здоров'я та захворювання. Хвороби у традиційній китайській медицині часто пояснюються як дисбаланс між Інь і Ян. Наприклад, надлишок Ян може виявлятися як запальних процесів, а дефіцит Інь – як хронічної втоми.

4. Дієта та спосіб життя. У традиційній китайській медицині велика увага приділяється дієті та способу життя, які мають сприяти балансу Інь і Ян. Наприклад, в холодну пору року рекомендується вживати більш теплу та поживну їжу (Ян), а в спеку – більш прохолодну та легку (Інь).

5. Лікування. Методи лікування у традиційній китайській медицині, такі як акупунктура та фітотерапія, часто націлені на відновлення балансу Інь і Ян. Наприклад, певні трави можуть бути призначені для зміцнення Інь або зменшення надлишкового Ян.

6. Емоційне здоров'я. Емоційний стан також розглядається через призму Інь і Ян. Стрес і гнів пов'язують із надлишком Ян, тоді як страх і пригніченість асоціюють із дефіцитом Інь.

Принцип Інь і Ян показує глибоке розуміння взаємозв'язку між різними аспектами здоров'я та дозволяє цілісно підходити до діагностики та лікування захворювань, враховуючи фізичний, емоційний та енергетичний стан людини.

Теорія П'яти елементів є ключовим аспектом традиційної китайської медицини та китайської філософії загалом [2]. Ця теорія заснована на понятті,

що все у Всесвіті та людському тілі пов'язано через п'ять основних елементів: дерево (木), вогонь(火), земля (土), метал (金) та вода (水). Кожен із цих елементів асоціюється з певними органами, емоціями, сезонами року та іншими явищами, а саме:

1. Дерево символізує зростання та розвиток; пов'язано з такими органами як печінка та жовчний міхур; асоціюється з весною, вітром, зеленим кольором, кислим смаком та гнівом як домінуючою емоцією.

2. Вогонь представляє тепло та енергію; асоціюється з серцем та тонким кишечником; пов'язаний з літом, спекою, червоним кольором, гірким смаком та радістю.

3. Земля символізує стабільність та харчування; пов'язана з селезінкою та шлунком, пізнім літом, вологістю, жовтим кольором, солодким смаком та задумливістю.

4. Метал уособлює структуру та порядок; пов'язаний з легкими та товстим кишечником; асоціюється з осінню, сухістю, білим кольором, гострим смаком та смутком.

5. Вода представляє глибину та холод; асоціюється з нирками та сечовим міхуром; пов'язана з зимою, холодом, чорним кольором, солоним смаком та страхом.

Важливим аспектом теорії П'яти елементів є їх взаємодія та взаємозалежність. Елементи можуть генерувати (породжувати) чи контролювати (обмежувати) одне одного. Наприклад, вода породжує дерево (вода живить рослини), але вогонь контролює метал (вогонь плавить метал). Ця взаємодія використовується для пояснення різних фізіологічних та патологічних процесів у тілі людини. Теорія П'яти елементів застосовується в діагностиці та лікуванні, допомагаючи зрозуміти причини захворювань та порушень в організмі, а також вибирати найбільш підходящі методи лікування, включаючи фітотерапію, акупунктуру та рекомендації щодо способу життя та харчування [2].

Теорія Ці є одним із центральних аспектів у ТКМ та китайській філософії й пропонує унікальний погляд на здоров'я та хворобу, акцентує увагу на внутрішньому балансі та гармонії людського організму [4]. Слово «Ці» перекладається з китайської як «життєва енергія», «життєва сила», «потік енергії». Ці є невидимою життєвою силою, яка пронизує все живе у Всесвіті, є джерелом життєвої активності та руху, підтримує всі функції людського тіла та розуму. Вона циркулює по тілу спеціальними каналами, відомим як меридіани. Правильна циркуляція Ці забезпечує здоров'я і гармонію, в той час як дисбаланс чи блокування Ці може призвести до захворювання чи емоційного розладу. Життєва енергія Ці тісно пов'язані з концепціями Інь і Ян: здоров'я вважається результатом гармонійного балансу між Інь і Ян, а також вільного та безперервного потоку Ці.

У ТКМ діагностика захворювань часто включає аналіз стану Ці в тілі через оцінку пульсу, голосу, кольору обличчя та інших фізичних ознак, які можуть свідчити про порушення в потоці Ці. Для регулювання та відновлення нормальної течії Ці у ТКМ існує безліч методів акупунктура, фітотерапія, цигун (комплекс традиційних китайських практик, який поєднує рух із диханням та медитацією), тайцзицюань (китайське бойове мистецтво), масаж тощо, які спрямовані на усунення блокування та відновлення балансу Ці у тілі. Крім медичних процедур, підтримання здорового потоку Ці також включає здоровий спосіб життя, балансування роботи та відпочинку, здорове харчування, регулярні фізичні вправи та уникнення стресу.

Отже, ТКМ надає унікальний погляд на здоров'я та лікування людського організму. Ця давня система, що поєднує в собі глибокі знання про людське тіло, природу, Всесвіт продовжує робити значний внесок у сучасну медицину. Вона не лише надає альтернативні методи лікування, а й збагачує розуміння інтегративної медицини, наголошує на важливості гармонії між фізичним, емоційним та духовним аспектами здоров'я.

Список джерел:

1. Dr. Daniel Chuanxin Wang, DAOM, A.P. Yin-Yang in Traditional Chinese Medicine. URL: <https://www.amcollege.edu/blog/yin-and-yang-in-traditional-chinese-medicine> (дата звернення 12.01.2024).
2. Dr Jason Chong. What are the five elements in Chinese Medicine? URL: <https://dantianhealth.com.au/five-elements/> (дата звернення 12.01.2024).
3. Traditional Chinese medicine. URL: <https://www.britannica.com/science/traditional-Chinese-medicine> (дата звернення 12.01.2024).
4. Xu Xiangcai. Principles of Traditional Chinese Medicine: The Essential Guide to Understanding the Human Body (Practical TCM). URL: <https://www.amazon.com/Principles-Traditional-Chinese-Medicine-Understanding/dp/188696999X> (дата звернення 12.01.2024).

ВАЖЛИВІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Ессааді Акрам (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Інформаційна культура – культура нового типу. Поняття інформаційної культури сформувалось у межах інформаційного суспільства, коли інформація стала головним стратегічним ресурсом і були створені нові технології для її збереження та обробки. Інформаційна культура – культура взаємодії суб'єкта з інформацією. Це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати її для одержання, обробки та передачі інформації, застосовувати комп'ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби й методи. Важлива складова інформаційної культури – інформаційна грамотність. Інформаційна грамотність – це вміння формулювати інформаційну потребу, запитувати, шукати, відбирати, оцінювати інформацію, в якому б вигляді вона не була представлена. Інформаційну культуру, на думку одного з провідних фахівців у галузі інформатизації Е.П. Семенюка, можна розглядати як специфічну інформаційну компоненту загальної культури

людини. Культуру й інформацію, на думку більшості науковців, поєднують такі чотири чинники:

- 1) їх універсальність;
- 2) єдність спрямованості на свідомість і життєвиявлення людей;
- 3) їх соціальна детермінованість, що має тенденцію до глобалізації;
- 4) орієнтація на особистість, що має тенденцію до індивідуалізації.

Таким чином, культура й інформація виконують нормативно-ціннісно-регулятивну функції. Інформаційна культура – це органічний синтез інформації та культури. Це культура взаємодії людини з інформацією на рівні суспільства й особистості. Існує багато визначень інформаційної культури. Ми вважаємо доцільним розглянути визначення у двох аспектах. Інформаційна культура у широкому значенні – це сукупність принципів і механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етнічних і національних культур, їх з'єднання у загальний досвід людства. У вузькому значенні це: оптимальні способи поведінки зі знаками, даними, інформацією і надання їх зацікавленому споживачеві для розв'язання теоретичних і практичних завдань; механізми вдосконалення технічних галузей виробництва, збереження і передачі інформації; розвиток системи навчання, підготовки людини до ефективного використання інформаційних засобів та інформації. Слід зауважити, що єдиного визначення інформаційної культури ще не існує. В одному випадку її визначають як інформаційні якості особистості, а інколи – як інформаційну діяльність. На наш погляд, інформаційна культура особистості являє синтез інформаційного світогляду, тобто системи поглядів 30 людини на світ інформації, інформаційної грамотності та грамотності у галузі інформаційнокомунікаційних технологій. Компоненти інформаційної культури: комунікативна; мовна; книжкова, читацька; інтелектуальна; інформаційно-технологічна; інформаційно-правова; світоглядна; моральна; бібліографічна. Рівні реалізації інформаційної культури: – когнітивний рівень – знання та вміння; – емоційно-ціннісний – установки, оцінки, ставлення; – поведінковий –

реальна і потенційна поведінка. Інформаційна культура виступає у різних формах – науковій, промисловій, політичній, художній, освітній. Таким чином, інформаційна культура – це система матеріальних і духовних засобів забезпечення єдності та гармонії у взаєминах людини, суспільства й інформаційного середовища. У процесі комп'ютеризації та інформатизації суспільства інформаційна культура стає складовою загальної культури людини.

Список джерел:

1. Семенюк Е. П. Інформаційна культура суспільства // Соврем. о-во. – 1993. - № 1. – 69 с.

СТАЛІ ВИРАЗИ, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ТВАРИНАМИ, В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ В УКРАЇНСЬКІЙ

Кефрауї Яссін (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

При перекладі стійких виразів перекладач має передати їх зміст і відобразити їх образність, знайти аналогічний вираз у мові перекладу і не загубити при цьому з уваги стилістичну функцію виразу. У разі відсутності у рідній мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності».

Сталі вирази, що включають зооніми, є яскравим засобом показати відмінні особливості національної картини світу. У більшості випадків образна структура та значення таких стійких виразів в іспанській та українських мовах різняться. У наведеному нижче аналізі ми наводимо ряд сталих виразів та фразеологізмів, які включають зооніми, та їх еквіваленти в українській мові.

1. Еквівалент - це пошук ідентичної стійкої одиниці у іншій мові. Еквіваленти стійких виразів можуть бути повними та частковими. Повними

еквівалентами є ті готові еквіваленти, які збігаються з іншомовними за значенням, лексичним складом, образністю, стилістичним забарвленням та граматичною структурою.

- ni carne ni pescado – ні риба ні м'ясо; ні риба ні м'ясо, а щось неначе гриб. Ні пес ні баран.;

- libre como un pajarо – вільний, як птах;

- como gallina con huevos – носитья, як курка з яйцем; носитья, як дурень з писаною торбою;

- patito feo – гідке каченя;

- la paloma de la paz - голуб миру;

- canto del cisne – лебединий спів;

- a caballo regalado no le mires los dientes – дарованому коню в зуби не дивляться;

- llorar con lagrimas de cocodrilo – крокодилячі сльози;

- jugar al raton y al gato – гратися в котá і мiшку;

Переклад з урахуванням часткових еквівалентів означає, що у запропонованому іноземною мовою еквіваленті можливі деякі розбіжності з українською. Головне – передається значення виразу, а не його мовна структура. От як:

- mirlo blanco (белый дрозд) - біла ворона;

- el pajarо se le conoce por su vuelo - чуєш птаха по голосу; по пір'ю пізнаєш птаха;

- tener memoria (пам'ять) de gallo – курячий мозок;

- como sardinas en lata/banasta (как сардины в банке/ корзине) – як оселедців у бочці; як мачин у маківці;

- crei que era Usted un pajarо (я прийняв Вас за пташку) – слона не помітити;

- el abrazo del oso (ведмежі обійми) – ведмежа послуга;

- vender el piel del oso antes de cazarlo (продавати шкуру ведмедя, якого ще не вполювали) – ще вовка не вбили, а шкуру продають;

- una noche de perros (собача ніч) – собачий холод;

- cantar como un pajarо (співати як птах) - соловейком розливатися; виспівувати як соловейко;

- echale guindas al pavo (додати вишні до індички) – метати бісер перед свиньми;

- mejor perdiz en la mano, que dos en el campo (краще одна куріпка в руці, ніж дві в полі) – краще синиця в жмені, як журавель у небі. Кращий сьогодні (нині) горобець, як завтра голубець;

- mas vale un pajarо en mano que ciento volando (краще одна пташка в руці, ніж багато, що летять в небі) – краще пташка в руці, ніж сотня в кущі.

2. Аналог - стійкий вислів, адекватний за значенням до вихідного стійкого виразу, хоча може бути побудований на іншій мовно-образній основі.

- ser la ultima sardina de la banasta (бути останньою сардиною в кошику) – бути дрібнотою;

- por atun y a ver al duque (піти за тунцем і побачити герцога) – убити двох зайців (два зайці);

- enroscarsele a uno las culebras en el corazon (звивати змії у своєму серці) - Туга (журба, клопіт) серце крає;

- nos echaron otra sardina (підкинули нам ще одну сардину) – несе (принесла) лиха година (хвороба) когось; приніс нечистий когось;

- ya esta bacalao vendido (ця тріска вже продана), ya esta el pajarо en la jaula – рибка в сітці; справу зроблено;

- no me asusto yo de unas de peces! (не налякаєш мене рибою) – цим мене не налякаєш;

- que no soy rana! (я не жаба) – шукай дурня!; знайшов дурня!;

- la ida del cuervo (відліт ворона) – з богом, Парасю!;

- que me mata un gallo! (хай півень мене вб'є) – хай мене грім (лиха година) уб'є (поб'є); побий мене грім!;

- por la paloma azul! (заради сизого голуба!) – клянуся!;

- mas feo que un topo (страшніший за крота) – страшніше чорта;

- como abeja en flor (як бджола на квітці) – немов риба у воді; наче пташка у повітрі;

- salir silbando iguanas (виходити, шиплячі як ігуани) – підібгати хвоста;

- buscarle tres pies al gato (шукати третю лапу кота) – робити з мухи слона; робити з комара вола; крутити з павутини мотуз;

- pez de muchas escamas (риба з великою кількістю луски) – бути собі на умі; хитра пташка;

3. Описовий переклад, тобто переклад шляхом передачі сенсу стійкого вираження вільним словосполученням. Застосовується тоді, коли в мові перекладу відсутні еквіваленти та аналоги.

- silbar como la lechuza (свистіти, як сова) – Важким духом, пеклом, злом дихати;

- quedarse tan fresco como el escabeche de besugo (залишатись свіжими, як маринований морський лящ) – залишатись незворушним;

- mirar como pato al alrededor (озиратися як качка) – заціпеніти від жаху;

- como abeja en flor (як бджола на квітці) – почуватися вільно, вільно;

- mas adornado que caballo en venta (більш прикрашений, ніж кінь на продаж) – чепурний, прикрашений;

- al agua, patos! (качки, до води) – до роботи!;

- no hay tal culebra de pelo (немає змії з вовною) – нічого подібного;

- ser un buitre (бути грифом) – бути егоїстом;

- no es moco de ravo (це не павич гребінець) – це чималий подвиг;

- llevar el gato al agua (відвести кота до води) – здобути перемогу;

- hecho un besugo (зробитися лящем) – задубілий від холоду;

- no es nin gun rana (він зовсім не жаба) – він зовсім не дурний;

- tener el lobo por las orejas (вхопити вовка за вуха) – бути в крайньому збентеженні;

- mas seria que una cabra (серйозніший за козу) – похмурий;

4. Калькування - застосовується у тих випадках, коли перекладач хоче виділити образну основу стійкого виразу, або коли стійкий оборот не може бути переведений за допомогою інших видів перекладу.

- muerto el perro, se acabo la rabia – здохла собака, сказ пройшов;

- mas aburrido que un mono – більш нудьгуючий, ніж мавпа;

Описовий (або дескриптивний переклад) сприяє передачі змісту сталого виразу. Незважаючи на те, що при перекладі даним способом втрачається експресивність, саме цей спосіб дозволяє уникнути неясності значення стійкого виразу, що виникає при калькуванні.

5. Комбінований (паралельний) переклад – використовується у тих випадках, коли аналог не повністю передає значення стійкого виразу, дається калькований переклад, а потім йде описовий переклад і іноді російський аналог для порівняння.

- hacer la cobra – зображати кобру, тобто ухилятися від противника;

- hacer el oso – зображати ведмедя, тобто дуркувати;

- volverse mico – стати мавпою, тобто заплутатися, виконуючі якісь завдання;

- a cada cerdo llega su San Martin (для кожної свині настає свій день Святого Мартіна, тобто день вибою) – минулася котові масничка; не все котові масниця, буде і великий піст; прийде і на пса колись зима;

- cantar para el carnero – співати для барана, тобто програти.

Порівнявши іспанські та російські стійкі вирази із зоонімами, бачимо, що стійкі висловлювання, акумулюючи особливості національного світобачення, пропонують оціночно-характеризує інтерпретацію дійсності засобами національної мови. Образно-метафорична вистава, укладена в таких мовних одиницях, формує семантико-стилістичний аспект перекладацької проблеми.

Вибір перекладачем конкретного перекладацького рішення визначається стилістичними параметрами тексту, що перекладається.

Список джерел:

1. Гетьман З.О., Орлова І.С. Інтерпретація та переклад іспанських спеціальних текстів. – К.: "Слово", 2008.
2. Corpas Pastor G. Las lenguas de Europa: estudios de fraseologia, fraseografia y traducción/ Gloria Corpas Pastor. – Granada: Editorial Comares, Interlingua, 2000. – 248p

КАМЕРУН: КУЛЬТУРА І ТРАДИЦІЇ

Мріда Саад (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Культура Камеруну є об'єднанням усіх традицій та звичаїв жителів Камеруну. Різні межі культури Камеруну простежуються у мові, літературі, музиці, мистецтві, релігії, кухні країни, та багато іншого. Населення Камеруну складається з різних африканських етнічних груп, наприклад, з банту, кірдіс, камерунці гірських районів та інші. Кожна з етнічних груп, яка проживає на території країни, зробила свій внесок у культуру Камеруну. Камерунський мову є безліч різних корінних мов, кожному з яких говорять різні етнічні групи. Крім того, на традиційних віруваннях засновано релігію Камеруну.

Їжа та напої камерунців, мистецтво та література Камеруну, включаючи маски, статуї та інші артефакти, популярна камерунська музика макосу – все це формує камерунську культуру.

Релігії Камеруну включають кілька різних релігій, таких, як іслам, християнство, а також деякі традиційні вірування. Конституція Камеруну гарантує свободу віросповідання, тому жителі країни можуть вільно практикувати будь-яку релігію на свій вибір. Північна частина країни населена

племенами фулані, які здебільшого є мусульманами. Громади бамум, що населяють західну частину країни, також практикують іслам. Християнство є переважаючою релігією інших регіонах країни. Жителі, які говорять французькою, що населяють південні та західні регіони країни, здебільшого є католиками, у той час, як англomовне населення західних регіонів країни є протестантами. Загальна кількість католиків у країні набагато більша за кількість протестантів. Християнські церкви сильно впливають на Південний Камерун.

На стиль одягу Камеруні впливає західний стиль одягу. У тих регіонах Камеруну, які були під впливом заходу і які були колонізовані, можна виявити сильний вплив західного світу, його культури та релігії. З традиційного одягу Камеруну можна виділити каббу, яку переважно носять жінки в межах свого будинку. Це вільний одяг, і рухатися в ньому легко та зручно. Для виготовлення більшості одягу використовується бавовна, яка виготовляється на місцевому рівні. Вишивка часто використовується в одязі камерунців. Річ із бавовняної тканини, одного кольору, з якимось вишитим на ній візерунком, називається басаїн. Стиль одягу афритуд дуже поширений у Камеруні. Це сучасніший спосіб одягатися, і він відображає сучасне життя в Камеруні. Афритуд - це також популярна марка одягу в Камеруні, що має в своєму розпорядженні кілька магазинів по всій країні. "Un boubou avec pantalon" є популярним чоловічим костюмом. Для нього характерні великі кишені, і він також дуже легкий у носінні і не ускладнює руху. «QuatrePoches» - вбрання з двох шат, яке носять чоловіки. Він дуже популярний серед народу яунде та нагадує стиль одягу західноафриканських дизайнерів.

Камерун – це яскрава країна із різноманітним населенням. Її мешканці люблять розважитись, і є дуже енергійними. Загалом у країні є кілька різних державних свят. Деякі свята мають релігійний відтінок, т.к. у Камеруні багато різних релігій. Основні свята Камеруну наступні: 1 січня – Новий рік, 10 січня – Хіджра, 11 лютого – День молоді, 31 березня – Мавлід, 6 – 9 квітня –

Великдень, 1 травня – День праці, 17 травня – Вознесіння, 20 травня – Національний день, 21 травня – Фестиваль вівці, 11 серпня – Вознесіння пророка, 15 серпня – Вознесіння Діви Марії, 1 жовтня – День об'єднання, 20 грудня – Курбан-байрам, 25 грудня – Різдво.

Дати деяких свят можуть змінюватися, зазвичай характерно для релігійних свят. Зараз у країні також відзначають Міжнародний жіночий день, який вважається неофіційним державним святом Камеруну. Кількість релігійних державних свят у Камеруні збільшало після незалежності. Свята у Камеруні, і, зокрема, державні свята, відзначаються мешканцями на повну силу. Під час деяких свят вони збираються в якомусь місці, обмінюються подарунками та вітають один одного. Деякі, особливо важливі свята Камеруну, наприклад День незалежності (Національний день, 20 травня), відзначаються з особливим розмахом.

Список джерел:

1. Эрліхман В. Ретроспектива країн / Эрліхман В. Журнал «Навколо світу», №1, 2008. – С. 102-103.

ВІДМІННІ РИСИ АРХІТЕКТУРНИХ СТИЛІВ ТУРЕЧЧИНИ

Мустафа Ефе Челік (Туреччина)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Кушнір І. М.

Стамбульський університет

м. Стамбул, Туреччина

Туреччина протягом усієї своєї історії була місцем проживання багатьох культур. Ця країна була мостом між Європою та Азією і відображала своє стратегічне становище між двома континентами. Саме тому кожен регіон Туреччини є унікальним порівняно з іншими територіями. Все це багатство та культурне розмаїття сприяло розвитку концепцій способу життя, архітектури та мистецтва.

Особливості сельджукської архітектури Туреччини почали виявлятися під час переселення турецьких племен у регіони Анатолії та закладення основ Османської імперії. Вони відрізнялися мечетями, коледжами, куполами та турецькими лазнями. Різні культурні умови, з якими зіткнулася Османська імперія, знайшли відображення в архітектурних структурах, орнаментах та різьбленні, що прикрашають будівлі, палаци та будинки. Серед орнаментів, різьблених робіт і вікон, що пропускають світло, і використання найменших куточків на стінах і стелях, архітектура Туреччини представила найкрасивіші витвори мистецтва, що відображають різні епохи історії.

Сельджукська архітектура у Туреччині. Турки були кочовими народами, які внесли зміни до своїх куполоподібних наметів, щоб пристосувати їх до умов рідної Центральної Азії. Пізніше ці намети вплинули на декоративне мистецтво та архітектуру Туреччини. Коли сельджукські турки вперше прибули до Ірану, вони побачили будинки, збудовані з використанням традиційних технік. Особливий архітектурний тренд розпочався, коли Сельджукське царство досягло Туреччини. Незважаючи на різноманітність культурних впливів, імперія успішно адаптувала архітектурні елементи до турецького регіону.

За цей час було збудовано безліч споруд, включаючи могили, мечеті, медресе, лікарні, палаци, лазні та інші. Ці архітектурні споруди відрізняються простим формуванням, простотою дизайну та приємними пропорціями. Ці архітектурні будівлі були переважно простими, але містили ідею Монументального порталу, входу, прикрашеного яскравою, вишуканою прикрасою. У архітектурі Сельджу в Туреччині, яку часто називають "Поезія в камені", використовувалися великі, ретельно відполіровані кам'яні і цегляні блоки. Медресе Чифте-Мінарелі у провінції Ерзурум є чудовим прикладом цього стилю.

Османська архітектура у Туреччині. Османська імперія досягла успіху в багатьох речах, включаючи будівництво знакових будівель, які миттєво привертають погляд і викликають незліченне захоплення. На них вплинули

багато інших техніки, включаючи ісламську та візантійську архітектуру, проте вони сформували унікальну подобу, яка принесла їм постійне місце в історії архітектури.

В османській архітектурі Туреччини можна знайти багато великих шедеврів, які й досі стоять сьогодні: палаці, фонтани та мости. Однак найбільше уваги привертають мечеті зі складними конструкціями, які ідеально підходять для місць культового поклоніння. Хоча їхня репутація в галузі видатної архітектури зародилася у 14-му столітті, коли вони були володарями Бурси та Едірне, минуло багато років, перш ніж вони збудували будинки, які досі переносять випробування часом. Найкраще місце для знайомства з архітектурою Османа в Туреччині - це старий район Стамбула, де розташовані мечеть Султанахмет і палац Топкапи, перший регіон, який вони завоювали при вторгненні в Константинополь.

Приклад архітектури Туреччини: Софія. Знаменита будівля Софії була збудована в 537 р. н.е. римським імператором Юстиніаном I і служило найбільшим собором того далекого часу. Софія є чудовим зразком візантійської архітектури в Туреччині з красиво виконаним куполом і одними з найдивовижніших стародавніх мозаїк, які ви коли-небудь бачили. Софія була перетворена на мечеть у XV столітті, коли імперія Османа завоювала Константинополь. У цей час до головної мечеті були додані мінарети, і вражаючі панелі ісламської каліграфії одразу впадають у вічі. Нарешті, в 1935 році Софія була перетворена на музей і сьогодні є пам'яткою Стамбула, яку просто не можна пропустити. Ви можете легко відвідати Софію, сівши на метро, яке доставить вас до станції Sultanahmet, звідки до Софії лише дві хвилини ходьби.

Сучасна архітектура Туреччини. Туреччина стала глобальним культурним епіцентром у світі. Поєднуючи різноманітну та багату історію з новими розробками, ця країна відома своїми різноплановими та історичними техніками, розташованими пліч-о-пліч. Стамбул, як один із найбільш швидкозростаючих

метрополітен-економік у світі, по всій країні будуються нові сучасні архітектурні споруди. Переходячи від ортогональних та прагматичних дизайнів, ці будівлі створюються з використанням нових конструктивних оболонки, відкритих суспільних просторів та різноманітних стосунків із ландшафтом.

Наприклад, акваріум в Анталії, Туреччина, був побудований в гармонії з навколишнім ландшафтом. Поєднуючи громадську зону із внутрішньою програмою, дизайн включає хвилю, вигнуту оболонку, яка допомагає захистити його від вітру. Процес проектування акваріума в Анталії був зосереджений на створенні силуету, що зникає, і гармонії з навколишньою топографією. У задній частині першого поверху було побудовано тінистий громадський простір, що захищає відвідувачів від вітру і дозволяє їм насолоджуватися сонцем. Згідно з сучасною архітектурою Туреччини, ця зона є точкою підходу, збору та розповсюдження проекту.

Таким чином, всі архітектурні стилі Туреччини є зразком тривалого процесу, зусиль і внеску людини у створення свого середовища проживання.

ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛІТЕТУ СУЧАСНИХ АЗЕРБАЙДЖАНЦІВ

Мустафазаде Камрян (Азербайджан)

Науковий керівник – доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Менталітет – це сукупність основних поглядів, психологічних установок та якостей людини, колективу, етносу. У менталітеті особистості та народів зливаються інтелектуальні, ціннісні, інтуїтивні та духовні аспекти розуміння реальності. Специфіка менталітету значною мірою визначається історичними, соціокультурними, географічними, геополітичними причинами. На формування

менталітету народу в першу чергу впливають особливості історичної долі, економічне, суспільно-політичне, культурне та ідеологічне середовище.

Національна культура кожного народу відображає традиції, закони моральності, створені певним етносом, вона є моральною і матеріальною скарбницею, заснованою на національному менталітеті та традиціях. У цьому сенсі культура Азербайджану нарівні з його специфічною культурою відображає також культурні елементи ісламських, кавказьких та іраномовних народів.

З Іраном і Туркменістаном Азербайджан тісно пов'язаний етнічними, релігійними та культурними узами, проте Азербайджан більшою мірою знаходиться в руслі середземноморського та південноєвропейського цивілізаційного середовища. З Туреччиною Азербайджан поєднує загальне походження і майже одна мова. Будь-який азербайджанець може спілкуватися у Туреччині без перекладача. Звідси народилася фраза «один народ, дві держави». Попри це повної тотожності в азербайджанській та турецькій ментальності не спостерігається. Це пов'язано з тим, що протягом останніх 500 років історичні долі турків та азербайджанських тюрків склалися по-різному. Туреччина аж до 1922 р. сама була імперією, що стояла однією ногою в Європі, іншою в Азії. Неминучим наслідком імперського минулого є патріотизм, що ґрунтується на національній гордості. У Туреччині він має великодержавний характер. На відміну від турецького, патріотизм азербайджанців не є імперським, великодержавним, і носить характер прихильності до рідної культури, мови та літератури.

Азербайджанська ментальність формувалася в дещо іншому соціальному, культурному та історичному середовищі. В силу історичних причин населення Азербайджану, яке в минулому входило до складу Російської Імперії, СРСР та Ірану, зазнало великого впливу російської та перської мов, культури та ментальності. Так, відмінність азербайджанського менталітету від турецького чималою мірою обумовлена тим, що ханства Азербайджану в 1813-1828 рр.

втратили незалежність, увійшовши до складу Російської Імперії. Хоча повторна незалежність була завойована в 1918 р., але вже з 1920 р. Азербайджан був завойований і пробув у складі СРСР до 1991 р. У плані історичної долі Азербайджан має багато спільного з Україною, яка декілька століть тому також була завойована і поділена загарбниками.

Більшість азербайджанців є прагматиками. Тому кожен азербайджанець прагне досягти в житті успіху, в тому числі матеріального добробуту. Виходячи з цього, він віддає перевагу лише тим видам діяльності, які дають практичний результат. Займатися чимось «просто так», виключно «заради інтересу», не властиво більшості азербайджанців і сприймається як дивацтво та інфантилізм.

Азербайджанцям властиві схильність до іронії та самоіронії, самокритики, почуття гумору, любов до веселощів та розваг, віра в те, що все у світі відносно. Їх відрізняє любов до красивих речей, комфорту та добробуту. Маючи багату національну кухню, азербайджанці люблять смачно поїсти і серед них багато гурманів. Вони миролюбні, але емоційні та запальні, особливо якщо зачеплені їхня честь і гідність, а також почуття та інтереси близьких їм людей, членів сім'ї та родичів. Як правило, азербайджанці товариські, люблять поговорити, проводять багато часу з друзями та родичами, до яких часто ходять у гості. Іноді, відзначаючи дні народження та інші дати, вони влаштовують пишні застілля, проводячи за столом багато годин. При цьому вони, зазвичай, не зважають на витрати і не намагаються економити, навіть якщо самі небагаті.

Представникам азербайджанського етносу властиві поважне ставлення до жінок та материнства, а також повага до старших та начальства. Азербайджанці люблять поезію, промовляють довгі барвисті тости, часто розповідають повчальні історії з філософським підтекстом, а також анекдоти та смішні випадки зі свого життя. Вони люблять витончені мовні звороти, гіперболи та перебільшення. Важливу роль у взаємному спілкуванні азербайджанців грає емпатія – емоційне співпереживання, душевність. Вони погано переносять нестачу спілкування, самотність та ізоляцію.

З друзями азербайджанці спілкуються на рівних, безпосередньо та щиро. Але перебуваючи в суспільстві, азербайджанець намагається поводитися дещо стримано, не демонструвати напоказ усіх своїх емоцій, почуттів та переживань. Зазвичай, він тримається з гідністю і впевнено, навіть якщо «все погано». Це в азербайджанців називається «поводитися по-чоловічому».

Громадська думка грає в житті азербайджанця величезну роль. Для азербайджанця дуже важливо, як він виглядає в очах оточуючих, що говорять про нього родичі, колеги, сусіди та люди взагалі. Це дещо сковує його індивідуальність. Наприклад, він навряд чи одягне костюм незвичайного крою, навіть якщо той йому дуже подобається, через побоювання, що «люди засміють». Щоправда, останнім часом, особливо серед молоді, ця тенденція послаблюється: люди вільніше виявляють свою індивідуальність в одязі, поведінці та способі життя.

Для азербайджанця найстрашніше втратити гідність, або, як то кажуть, «вдарити в бруд обличчям», «втратити обличчя». Тому, наприклад, як би багато не випив азербайджанець, ви, практично, ніколи не побачите його п'яним на вулиці. Приймаючи гостя, азербайджанець поставить на стіл усе найкраще, навіть якщо найкраще – останнє. При цьому він не буде стурбований тим, що він сам буде їсти наступного дня – завтра буде видно.

Азербайджанці толерантні до представників інших націй і віросповідань. Азербайджанці є носіями переважно світського світогляду, хоча здебільшого не вважають себе атеїстами. Однак навіть у нечисленній найбільш релігійній частині населення віра зазвичай не набуває характеру фанатизму. Азербайджанцям, поряд із суто етнічною та національно-державною самоідентифікацією, притаманні глибоко вкорінені в підсвідомості елементи «розширеної» загальнотюркської та загальномусульманської самосвідомості, внаслідок чого вони інстинктивно відчують себе частиною величезного цивілізаційного ареалу, що охоплює сотні мільйонів людей.

Азербайджанці вважають за краще будувати відносини не стільки згідно з офіційними законами, скільки в рамках неофіційних відносин, заснованих на дружніх, родинних зв'язках та взаємній домовленості. При цьому азербайджанці зазвичай тримають це слово, бо це вважається у них «справою честі». Прихильність до сімейних цінностей у азербайджанців проявляється ще сильніше, ніж у турків. Сім'я для азербайджанця головне. Все інше разом узятє навіть не на другому, а на третьому місці.

Однак слід мати на увазі й те, що національний характер народів не є статичним і здатний згодом змінюватись разом із зміною суспільно-політичного, ідеологічного та культурного середовища. Так, розпад соціалістичного ладу, розвиток ринкової економіки та найголовніше, набуття політичної незалежності сильно вплинув на менталітет молодого покоління азербайджанців. По-перше – це зростання національної самосвідомості, почуття національної гордості та відчуття своєї самодостатності. Молоді люди набагато більшою мірою, ніж старше покоління, усвідомлюють себе представниками окремого, незалежного, повноправного етносу і держави, яка не є додатком більшого державного та територіального утворення.

Ліквідація залізної завіси, контакти із зарубіжними однолітками, навчання за кордоном, відвідування іноземних держав, стрімке поширення англійської мови та інтернет-технологій призвело до дедалі більшої інтеграції азербайджанської молоді до глобального міжкультурного та міжцивілізаційного діалогу. Жорсткі умови ринкової економіки сформували у молодого покоління такі риси характеру, як активність у діяльності і практичність, зменшивши властиві раніше стриманість та інфантилізм.

З часом змінюється і побут людей. Наприклад, звертає на себе увагу дедалі менше вживання молоддю Азербайджану алкоголю. Пляшка горілки як звичайний атрибут багатьох застіль, все частіше замінюється чайником чаю з різноманітними східними солодоцями. Змінився сам спосіб життя, зазнала змін психологія людей, іншими стали їх ціннісні орієнтири. Молоде покоління

азербайджанців, загалом, байдуже до алкоголю та застілля, оскільки не отримує особливого задоволення від обжерливості та пияцтва. Натомість, у вільний час, молоді люди стежать за новинками світового кіно, ходять на концерти, різноманітні культмасові заходи або просто грають у нарди чи доміно та п'ють чай із друзями у чайханах.

Сучасна молодь менш романтична і мрійлива, але працьовитіша і прагматичніша – вона багато і старанно працює. У вільний від роботи час багато молодих людей цікавляться інформаційними технологіями, новими тенденціями в моді та останніми марками автомобілів, відвідують спортзали та фітнес-клуби. Проте деяке занепокоєння викликає те, що загалом молоде покоління почало менше читати. Книги розкуповуються погано, оскільки основну інформацію молодь одержує з Інтернету. Також привертає увагу зростання індивідуалізму серед молоді, що виявляється пізнішим одруженням, небажанням багатьох пар мати третю і навіть другу дитину в сім'ї, що має місце не тільки в столичному мегаполісі, але вже і в багатьох провінційних містах і навіть у селах. Прискорений темп життя призводить до відомого послаблення соціальних зв'язків, обмеження спілкування з друзями, родичами та сусідами. Люди, навіть представники старшого покоління, нині менше ходять один до одного в гості та спілкуються. Це викликає занепокоєння.

Список джерел:

1. Омаров В. Традиційні й нові моральні цінності азербайджанського суспільства. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2016. № 3. С. 86-88.
2. Fərid Ələkbərli: Azərbaycanlıların və Sənubi Avropa xalqlarının milli xarakteri - oxşar və fərqli cəhətlər. URL: https://aze.az/news_doktor_farid_alekperli_89239.html

НОВЫЙ ГОД В КИТАЕ

Нара Турсекен (КНР)

Научный руководитель – доцент, д. филол. н. Саденова А.Е.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

г Алматы, Казахстан

Китайский Новый год (Чунь Цзе), который также называют Лунным Новым годом или Праздником Весны, занимает самое значительное место среди всех китайских фестивалей и праздников. Он длится в течение первых пятнадцати дней китайского лунного календаря, который по западному летоисчислению начинается где-то между 21 января и 21 февраля.

Праздник включает в себя смесь уличных украшений, парадов, народных традиций и массовых гуляний. Весенний фестиваль является национальным праздником в Китае. Государственные предприятия, школы, университеты и многие другие учреждения закрыты в этот период.

За несколько дней до китайского Нового года люди делают полную уборку дома, приветствуя Весенний фестиваль. Традиция генеральной очистки дома основана на убеждении, что уборка в это время года «сметет все невезения», накопившиеся в семье за последнее время. Она также готовит дом для удачи, чтобы она сопровождала семью предстоящий год. Китайцы вешают красные плакаты с поэтическими стихами на свои двери и украшают дома красными фонариками.

Колокол – также традиционный символ китайского Нового года. Китайцы верят, что звон большого колокола может сохранить дом от несчастий и принесет удачу. Местные жители любят ходить на большие площади или к храмам, где есть огромные колокола, в которые звонят в новогоднюю ночь.

Вечером накануне Нового года многие китайцы пускают фейерверки и петарды, надеясь отбросить все несчастья и привлечь удачу в новом году. Многие люди покупают новую одежду (она непременно должна быть ярких

цветов – золотого или красного) и отправляют поздравления друг другу. На улицах проходит много мероприятий, например, богатые костюмированные шествия с боем в барабаны и гонги, а также с танцами дракона и льва.

Новогодний ужин — самый важный в году для местных жителей, в это время происходит воссоединение семьи, что особенно важно для тех, кто живет вдали от дома. Как правило, семьи собираются в доме старшего родственника, но в последние годы многие часто празднуют новогодний ужин и в ресторане. На стол обычно подается рыба, а на севере страны — пельмени. Эти два блюда символизируют благополучие. В некоторых местах люди традиционно готовят соевый творог или тофу.

Как и все народные праздники в Китае, Новый год овеян преданиями и мифами. Одним из самых популярных является миф о древнем чудовище Ниан, который питался животными, зерном и даже людьми в канун Нового года (интересно, что Ниан по-китайски звучит так же, как «год»). Люди обнаружили, что он боится красного цвета, огня и громких звуков. Поэтому в новогоднюю ночь они стали запускать фейерверки, зажигать костры и бодрствовать всю ночь, «отбиваясь» от зла.

Красный цвет вообще означает удачу, изобилие и счастье в китайской культуре и часто носится или используется для украшения и в других торжествах.

НИГЕРІЯ: ЗАГАДКА АФРИКИ

Танані Таха (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків Україна

Нігерія, офіційно Федеративна Республіка Нігерія - федеральна конституційна республіка. До її складу входить 36 штатів і федеральний

Московський округ Абуджа. Країна розташована в Західній Африці і межує з Республікою Бенін на заході, Чад і Камерун на сході та Нігером на півночі. Південне узбережжя країни омивається Гвінейською затокою Атлантичного океану. Столиця Нігерії – Абуджа, найбільше місто – Лагос. Хауса, іґбо та йоруба є трьома найбільшими та впливовими етнічними групами. З погляду релігії, в Нігерії приблизно рівне співвідношення мусульман і християн є також невеликий відсоток тих, хто дотримується традиційних релігійних вірувань. Наприклад, серед йоруба можна зустріти прихильників традиційних вірувань, мусульман та християн. У Нігерії, більш ніж інших африканських країнах, збереглися діючі храми, пов'язані з традиційними релігіями, збереглися ієрархія впливового жрецтва і релігійні таємні суспільства. Майже половина населення дотримується місцевих традиційних вірувань та культів. Найбільшого розвитку традиційні вірування отримали у йоруба, біні, бо, ібі-біо. Досі зберігаються елементи родоплемінних культів. У йоруба, наприклад, відомо безліч різних богів; до вищих відносяться божества, що уособлюють головні сили природи, до нижчих - всілякі духи - покровителі гір, річок, дерев і т. д. Існує і культ предків. Широко існують віра в чаклунство, чорна та біла магії. Значного поширення, особливо у північній частині країни, набув іслам. За деякими даними, мусульмани становлять 45% населення. Іслам сповідують хауса та близькі їм бура, баде, болю та інші, частина йоруба, біні, нупі, значна частина фульбе та канурі, частина джукун, біром, ідома, камбарі та ін. Іслам проник у Нігерію ще в середні віки, але особливо швидко поширився в середині XIX ст. В даний час значний вплив мають ордени Тиджанійя та Кадірійя.

У сучасній культурі Нігерії живі народні традиції. Вони проявляються і в дерев'яній скульптурі йоруба, і в масках, створюваних майстрами ібібіо, бо, йоруба, іджо. Традиційні елементи культури проявляються у творах талановитого нігерійського скульптора та художника Бена Енвонву, у настінному живописі та архітектурі Фелікса Ідубора, який прикрасив різьбленням дерев'яні панелі у Палаці нації у Лагосі. Інтересом до традиційного

мистецтва, його традицій перейнята творчість національного театру, танцювальних та музичних колективів, фестивалів народного мистецтва. Епос Нігерії. З покоління в покоління дбайливо передаються усні легенди та оповіді про створення світу, про перших правителів, про славних героїв і воїнів, про походження того чи іншого народу. Багаті усні народні традиції широко використовують нігерійські письменники. Книги А. Тутуоли «Той, що п'є пальмове вино», «Моє життя в царстві духів», «Хоробра африканська мисливиця» засновані на міфах і оповідях йоруба. Гостра боротьба прихильників нового з традиціоналістами, що чіпляються за минуле, у тому числі і за відживаючі обряди та звичаї, добре показана у творах нігерійських письменників Чинуа Ачебе, Онуора Нзекву, Сіпріана Ек-Венсі та інших, які відображають у своїх романах традиційне суспільство і , боротьбу старого укладу з громадськими відносинами, що розвиваються, показують людину нового часу, погляди якого виходять за рамки вузькоплемінних інтересів. Економічні, соціальні та культурні перетворення в Нігерії сприяють зміцненню внутрішньодержавної єдності та все більшого розвитку загальнонігерійської спільності. Однак етнічний розвиток йде шляхом зміцнення існуючих великих спільностей та перетворення деяких із них нації. Так, є всі підстави говорити про формування націй йоруба, бо хауса.

АНГЛИЙСКИЙ - МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЯЗЫК

Тохтияр Шынар (КНР)

Научный руководитель – доцент, д. филол. н. Саденова А.Е.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

г. Алматы, Казахстан

Английский - один из самых распространенных языков во всем мире. Самый распространенный в мире, и самый распространенный язык по

численности населения после китайского. Английский язык используется в Великобритании, США, Новой Зеландии, Австралии и других странах. Кроме того, он считается официальным языком во многих штатах.

Английский считается одним из шести языков ООН. Английский - во всем мире самый распространенный язык. Индоевропейские языки относятся к западногерманским. Английский язык является государственным языком Великобритании, США, Австралии, Новая Зеландии. В Канаде (наряду с французским), Ирландии (ирландский наряду с языком) один из двух государственных языков. Основные из шести официальных языков, принятых в ООН.

На этом языке, распространенном на шести континентах, сейчас говорят более 400 миллионов человек. Английский язык - основной язык средства массовой информации, реклама компьютерных технологий. Любую актуальную новость можно найти на английском языке.

Английский-язык бизнеса. Английский во всех европейских транснациональных компаниях корпоративный язык. Ведь в этих учреждениях работают сотрудники из разных уголков мира. Деловые переговоры, взаимные записи, общение по телефону тоже только на этом языке.

Язык общения студентов на земле. Через Facebook, Twitter, Instagram молодые люди знакомятся, обмениваются информацией, фотографиями, сообщениями, делятся видео. Язык путешествий.

Сегодня общественность восприняла глобальность как всепроникающую. Во всех четырех сторонах мира он может посетить страну, вас встретит англоговорящий гид. Даже, в самих неанглоязычных странах туристический язык-английский.

Английский (англ. English, English language) - индоевропейская языковая семья, язык, принадлежащий к западногерманской группе. Английский считается древним языком, который является современным. Язык

англосаксонцев, которые в древности оккупировали территорию Британии, но были враждебны кельтские языки также оказали влияние.

Сегодняшнее время много образованных, квалифицированных, конкурентоспособных, многоязычных, мультикультурных личностей. Главное на сегодняшний день, позволяющее необходимость углубиться в тайны науки и проявить свои способности.

КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК – ОДИН ИЗ ДРЕВНЕЙШИХ ЯЗЫКОВ МИРА

Тумар Серик (КНР)

Научный руководитель – доцент, д. филол. н. Саденова А.Е.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

г. Алматы, Казахстан

Китайский язык – один из древнейших языков мира, на котором сейчас говорят более миллиарда человек. Китайский язык отличается большим своеобразием. Это язык древней культуры, насчитывающей несколько тысячелетий.

Китайский язык относится к группе тоновых языков. В нём четыре тона и каждое слово произносится своим соответствующим тоном. Если тон произнесён неправильно, изменится смысл слова, и оно будет непонятно слушателю. В свою очередь на письме значение слова передаётся иероглифами, которые состоят из ключей (графем) и графических элементов. При этом необходимо чёткое соблюдение порядка в написании самих иероглифов.

Восприятие китайского языка в иноязычной аудитории наталкивается на целый ряд трудностей. Прежде всего, это совершенно иной понятийный аппарат, существенно отличающийся от западноевропейских языков. Во-вторых, эта система тонов, которая заставляет максимально внимательно и

осторожно относиться к тому, каким тоном произнесено то или иное слово, так как от этого зависит перевод и обозначение на письме иероглифами. И, наконец, иероглифика, которая в настоящее время насчитывает порядка 50 тысяч иероглифов, а если иметь в виду наличие простых и сложных иероглифов, которые появились в ходе реформирования китайской письменности, то эта цифра значительно станет больше.

Кроме указанных трудностей, необходимо овладеть совершенно другим способом выражения своих мыслей. Грамматический строй китайского языка существенно отличается от привычного для европейских языков. Если переводчик с европейского языка может синхронно переводить речь говорящего по частям, то переводчик с китайского обязательно должен выслушать мысль до конца, так как все определения предшествуют определяемому слову.

Служебные слова и порядок слов – это два важнейших средства выражения грамматических отношений в китайском предложении. Поэтому этим двум показателям должно быть уделено особое внимание, что позволит студентам приобрести навыки свободного ориентирования в грамматической структуре китайского предложения и правильного выражения мыслей на китайском языке.

Современное общество диктует информатизацию системы образования и является новым требованием. Изменены цели и задачи, стоящие перед современным образованием, акцент переносится с простого усвоения знаний на формирование компетентности, на переориентацию на личностно-ориентированный подход, противоположный привычной, ориентированной на простое получение знаний, безличной педагогике.

ПРОБЛЕМЫ НАСЛЕДОВАНИЯ ХАНСКОЙ ВЛАСТИ

Узенбек Еркебулан (Казахстан)

Научный руководитель – д.ист.н. Карибаев Б.Б.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби

г. Алматы, Казахстан

Известно, что в эпоху античности и средневековья на территории Казахстана существовали принципы преемственности крупных и малых государств. Он утверждает, что государства формируются, создаются, укрепляются, укрепляются и ослабляются, распадаются по определенным историческим законам. Одной из многих причин ослабления и распада этих государств является совокупность политических факторов. А одной из важных проблем среди политических факторов, как было доказано, является взаимная борьба за престол между правящей династией. К одной из взаимных борьбы за власть относятся две противостоящие друг другу традиции наследования власти. К ним относятся так называемые кипчакские и монгольские традиции. Переход власти от отца к брату, от внука к брату в наследовании власти является традицией, а передача власти от отца непосредственно сыну, от него к внуку считается монгольской традицией. Проблема борьбы между кипчакскими или местными традициями и монгольскими традициями в наследовании ханской власти XIII-XV вв. считается важной ветвью этнополитической истории.

В начале XIII в. в результате монгольского завоевания в структуру правления Дешт-Кыпчака была введена монгольская система, закреплена монгольская традиция управления верховной властью, ее наследования. А в середине XV в. в наследовании власти вновь обретает господство местная кипчакская традиция, вытесняя монгольскую. Этот переход, имеющий большое значение, можно рассматривать как новый этап в этнополитическом развитии, т. е. когда султаны Керей и Жанибек сформировали отдельное государство и

пришли к власти в нем-возрождение традиции. Возрождение прежней традиции, ее победа в борьбе XIII-XV вв. был итог этнополитического развития. А его использование в наследовании власти происходит при султанах Керее и Жанибеке. Таким образом, обычаи до Монголии Дешт-кыпчакских племен полностью пропитаны традициями не только простых монгольских этнических элементов, но и повседневной жизни потомков Чингиса и наследования власти страны. А вновь созданное государство Казахское ханство считается полноценным народным государством. В связи с этим все правители, правившие Казахским ханством, были назначены из династии Чингисханов.

Представители других династий, пришедшие к власти, не могли называть себя ханами и часто занимали должности эмира и других. Ханские избранники династии создали отдельную социальную группу и сыграли значительную роль во внутренней и внешней политике государства. Хотя ханская власть в традиционном казахском обществе принадлежала к поколению одного деда, не каждый мог быть избран ханом. Титул хана он был присвоен способному, влиятельному в военном деле человеку из той же династии, хотя он не был сыном хана. Наследник, взошедший на ханский престол, был избран в тюркский период от выходцев из рода ашина, а в пост-Чингисский период-от потомков Чингиза.

Приход к власти казахских ханов должен был стать авторитетной фигурой, привлекающей внимание народа своими личными качествами. Для этого руки должны быть героическими, слова-красноречивыми. Если договор был расторгнут, то за ним последует недовольство Султанов, раскол, и единство страны окажется под угрозой. При соблюдении этого условия не было борьбы за власть, и внутри страны царило единство. Человек, отличавшийся доблестью, способностями, знал, что станет ближе к ханскому престолу. Это в основном сводило Султанов к разумному соперничеству, поэтому все они стремились к героическому пути, за которым следила страна, за которой уважала густая армия. Ханская власть, осуществлявшая высшую власть,

охватывающую вопросы государственного и межгосударственного уровней, была одной из важнейших политических систем казахского общества.

ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Хіда Яхья (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

г. Харків, Україна

Складна ситуація сьогодення дає виклик для людства переглянути своє ставлення майже до всіх сфер людської життєдіяльності. У колі уваги опинилися три найважливіші сфери: духовна, соціальна й матеріальна. Культура – це специфічний засіб вираження внутрішнього світу людини, що виявляється в поведінці, народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного, праці, мови тощо. Зауважимо, що особливий вплив глобалізаційних процесів відчуває на собі мова та мовна культура. Багато дослідників упевнені, що розвиток мови – об'єктивний процес, зумовлений поступальним рухом людського суспільства взагалі й кожної особистості зокрема. Процеси поповнення лексичного складу української мови активізувалися на межі ХХ – ХХІ ст. Причиною цього став бурхливий розвиток електронних засобів комунікації, які докорінно змінили характер комунікативних відносин. Ці зміни стали поштовхом до пошуку нових засобів мовної комунікації, до креативних шляхів її вираження, які б відповідали потребам часу й були актуальними. Так, важливим чинником глобальних змін у мовній культурі став Інтернет.

Інтернет – це всесвітня комп'ютерна мережа електронного зв'язку, що об'єднує національні, регіональні та інші мережі. Швидкий розвиток глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, який ми спостерігаємо протягом останніх років в Україні, впливає на різні галузі життя та діяльності людини.

Електронна пошта, мікроблоги, соціальні мережі поступово замінюють звичайні види спілкування. Як свідчать дослідження, вже у 2012 р. кількість користувачів Інтернету становила 1,5 мільярда, а в 2017 р. – 3,4 мільярди користувачів [4]. Сьогодні жодна сфера людського життя не працює без використання інтернет-технологій. Інтернет все активніше входить і до навчально-виховного процесу українського освітнього простору, який повсякденно використовує його потенціал.

Дослідники І. Жуков, О. Іванкевич та Г. Кременецький виробили «Концепцію інтернетпорталу інформаційних ресурсів освіти і науки МОНМС України» [5]. Мережа Інтернет породжує специфічний вид спілкування – інтернет-спілкування, оскільки люди прагнуть не тільки отримати інформацію, але й віртуально спілкуватися на відстані. Інтернет-спілкування привертає увагу науковців різних галузей людського знання (лінгвісти, мовознавці, педагоги, соціологи, культурологи тощо), які почали приділяти цьому величезну увагу, досліджуючи функціонування мови комп'ютера та Інтернету. Але, незважаючи на таку повсякчасну увагу, проблема інтернет-спілкування в її взаємодії з мовною культурою залишається актуальною, адже комп'ютер сьогодні – не лише засіб передачі та обміну інформації, він пропонує людині особливе середовище, специфічний світ зі своїми думками, змістом та впливом на формування поведінки людини. Тому в цьому контексті важливого значення набуває вивчення особливостей інтернет-спілкування та його впливу на сучасну мовну культуру суспільства.

Найбільший інтерес в мережі Інтернет для користувачів становить спілкування, тому ми підтримуємо думку багатьох науковців про те, що Інтернет – це новий рівень комунікації. В Інтернеті не існує жодних меж: вільно спілкуються люди різних континентів, дві людини або відразу група людей. Сьогодні ми не зустрінемо жодного школяра чи студента, які б ніколи не чули про популярні соціальні мережі. Про це знають навіть у найвіддаленіших куточках світу. Проте не завжди інтернет-спілкування

позитивно впливає на мовну культуру, тому доволі часто погляди на використання соціальних мереж як засобу спілкування та комунікації бувають протилежними. Спілкуючись в мережі Інтернет, віртуальні співрозмовники нерідко для більш виразного, іронічного забарвлення певного вислову вживають слова з порушенням мовних норм. Утворюються своєрідні жаргонізми, сленг, які притаманні тій чи тій групі віртуальних співрозмовників. Уважаємо, що це може становити важливу проблему в аспекті мовної культури сьогодення. Мова чатів, блогів, сайтів, веб-форумів, яка становить різноманітний синтезований пласт вульгаризмів, жаргонізмів, сленгу, професіоналізмів, переноситься до реального життя й реального спілкування людей, особливо школярів та підлітків, що не завжди позитивно може відобразитися на їхній поведінці. Серед тенденцій формування, розвитку та вживання мови інтернет-спілкування, на нашу думку, актуальними залишаються проблеми дослідження мовно-культурного складника віртуального спілкування. Одним із важливих аспектів дослідження специфіки інтернет-спілкування стає проблема мови й мовної культури, яка тісно пов'язана з проблемами духовності людини. Зрозуміло, що мовна культура, поєднана з культурою інтернет-спілкування, може бути засобом не лише відбиття сучасного стану культури людства, але й інструментом навчання молодого покоління культури рідної мови.

Отже, інтернет-спілкування – це нова сфера інформаційної мовно-культурної взаємодії, яка приводить до виникнення нових видів мовної комунікації. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в лінгвістичному аналізі окремих мікроблогів.

Список джерел:

1. Кононенко В. І. Мовно-культурні процеси в освітньому просторі / В. І. Кононенко // Шлях освіти. – 2011. – № 2. – С. 2 – 5.
2. Кучеренко Є. Самовизначення в Інтернет-спілкуванні як соціально-психологічна проблема особистості / Є. Кучеренко // Пам'ять століть. – 2017. – № 5 – 6. – С. 159 – 167.
3. Жуков І. Концепція інтернет-порталу інформаційних ресурсів освіти і науки МОНМС України / І. Жуков, О. Іванкевич, Г. Кременецький // Вища шк. – 2011. – № 3. – С. 52 – 61.

ЗООФРАЗЕОЛОГІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ

Чжан Чао (Китай)

Науковий керівник – доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

г. Харків, Україна

У мові будь-якого народу є стійкі образні обороти, що відображають її особливість. Вивчення фразеологічних оборотів, порівняльне вивчення фразеологізмів різних мов дає можливість знайомитись зі світовою культурою, пізнавати мудрість іншого народу. Нами обрано вивчення українських та китайських фразеологічних оборотів, до складу яких входять зооніми. Під фразеологізмами з компонентом-зоонімом розуміють семантично обмежену групу стійких мовних утворень, до складу яких входить назва тварини [1, с. 30].

І в українській, і в китайській мові існують зоофразеологізми, які певним чином характеризують людину. По-перше, це зоофразеологізми з семантикою «риси характеру»: укр. «заяча душа» – боягуз; «левове серце» – відвага; «хитрий лис» – лукава, підступна людина; кит. 老黄牛 «стара руда корова» – працююча людина, 心心行 «серце як у вовка, а поведінка як у собаки» – жадібна, зла, підла людина, 犟牛劲 «упертий як бик» – наполегливий, упертий, норовливий, 铁公鸡 «залізний півень» – скупа, ненажерлива людина, 老虎屁股摸不得 «торкатися заду тигра» – злий як тигр, краще не чіпати. По-друге – зоофразеологізми з семантикою «фізичні особливості», «зовнішність»: укр. «ведмежа хода» – незграбна, клишонога хода; «мокра курка» – жалюгідний вигляд; «як корова на льоду» – незграбність, безглуздість; «здоровий як бик» – гарне здоров'я; кит. 飞天蜈蚣 «літаюча сороконіжка» – жива, моторна людина, 纸老虎 «паперовий тигр» – тільки здається, що сильний; уявна сила, 沉鱼落雁之容, 闭月羞花 之貌 «риба, яка занурюється у воду» – дуже красива дівчина, 可怜虫 «жалюгідна комаха (черв'як)» – жалюгідна на вигляд людина.

По-третє – зоофразеологізми з семантикою «розумова, психічна характеристика»: укр. «стріляний горобець» – навчений досвідом; кит. 猪脑壳] «мозок як у свині» – глупа, дурна людина.

Як показав проведений аналіз, активність використання тієї чи іншої назви тварини у фразеологізмі неоднакова. Найчастіше компонентами фразеологізмів ставали іменники, які називають домашніх тварин, наприклад, корова, вівця, баран, курка, півень та ін., що пояснюється їх тісним контактом із людиною. Саме їхня поведінка і звички стали основою для формування значення фразеологізмів. Ті дикі тварини, з якими людині доводилося зіштовхуватися частіше, також залишилися як маркери, що характеризують властивості людини, її поведінку. Наприклад, вовк, ведмідь, лисиця.

Зміст зоофразеологізмів обох мов далеко не завжди збігається. Специфічний зміст мають ті зоофразеологізми, у яких відображаються особливості світосприйняття народу, пов'язані з його історичним минулим та культурними традиціями. Наприклад, у фразеологізмах української мови може бути використаний метафорично для позначення нерозумної, неприємної та незграбної людини образ корови: «як корова на льоду» – незграбна людина; «повертатися як корова» – повільно робити щось; «роз'їлася як дійна корова» – розповніла; «як у корови хвіст» – нестримна, балакуча людина. Деяка інша ситуація в китайській мові: про цілеспрямовану, непохитну людину, яка наполегливо йде до своєї мети, кажуть, що вона «має коровій характер» – 牛脾气. Корова для китайців є символом працьовитості та завзятості. Сказати китайській дівчині, що в неї очі «як у корови» – значить зробити комплімент. Вперту (у кращому сенсі цього слова) людину, яка має свої переконання та принципи, порівнюють з биком – 牛劲. Цей зоофразеологізм використовується для позначення великої сили та значних зусиль. Безперечний позитивний зміст має також стійке словосполучення 牛性 – «темперамент як в бика» (бик і корова в китайській мові позначаються одним ієрогліфом – 牛). Позитивність

образу корови (бика) у китайській мові пояснюється культурно-історично [2]. Бик здавна виконував функції головного помічника китайського селянина. За допомогою биків обробляли землю, збирали врожай. Деякі середньовічні китайські імператори навіть видавали едикти, які забороняли вживати яловичину. Биків ховали після того, як вони помирали своєю смертю, відслуживши вірою і правдою для свого господаря. Навіть у наш час багато китайців не вживають яловичини, керуючись морально-етичними переконаннями, освяченими традицією.

Специфічний сенс має у китайській мові і лексема лисиця. Лисі приписується здатність до перевтілення та довголіття. Крім того, лисиця в китайській культурі асоціюється з жінкою-спокусницею. Стародавні китайські тексти описують лисицю як демонічну тварину, на спині якої люблять пересуватися злі духи [2]. Цікаве походження виразу 狐臭 «запах лисиці» у значенні «запах поту з-під пахв», що відображає міфологічне мислення древніх китайців. Як розповідають китайські легенди, жінку-лису-перевертня можна відрізнити від справжньої жінки за тією ознакою, що перша ніколи не міняє одяг і він у неї не брудниться. Відомий всім вираз «хитрий лис» давно закріпився в українській мові. Хитрість лисиці не можна вважати негативною якістю. В українській культурі хитрість асоціюється з винахідливістю, кмітливістю. Будь-яке добування їжі лисою відбувається за допомогою хитрощів.

Залежно від особливостей національного менталітету в основу семантичного значення, що надається образу тварини, можуть лягти ті чи інші звички тварини. Наприклад, образ свині як дармоїда і дурня у китайців і образ свині-бруднулі в українців. Образно-асоціативне осмислення свині в китайській мові (猪) не пов'язане з відображенням неохайності, невдячності та некультурності, що властиво українській мові. Здебільшого ця лексема має значення обмеженості та тупості: 猪猡 – «кабан, свиня» (про погану, тупу

людину); 猪头三 – «свиня, ідіот». Однак у китайській картині світу свиня як дванадцята зодіакальна тварина несе у собі також ідею мужності, енергії та статевої потенції [2]. Ставлення українського народу до свиней також було суперечливим. З одного боку, вгодована і плідна свиня – втілення ситості, багатства та благополуччя, але незважаючи на поживне свиняче м'ясо і сало, схильність цих тварин до бруду, нерозбірливість у їжі, впертість і жадібність принесли їм погану славу. Так, у фразеологізмах з компонентом-зоонімом «свиня» міститься лише негативна конотація: «як свиня в дощ чепурний» – нечепурний, неакуратний, негарний, брудний; «виглядати як свиня в хомуті» – одягнути щось, що зовсім не личить; «наїстися як свиня» – з'їсти понадміру; «підкласти свиню» – зробити велику неприємність будь-кому.

Собака – одна з найпопулярніших тварин у Китаї. Собака має два символічні значення: з одного боку, собака вірна, віддана людині, тому має позитивне символічне значення; з іншого боку, собака може асоціюватися зі злістю, відсутністю власної думки, з дурістю, тому має негативне символічне значення. Наприклад, з позитивним значенням: 儿不嫌母丑, 狗不嫌家贫 «син не може не любити свою матір за те, що вона некрасива, і собака не може не любити сім'ю, де вона живе за те, що вона бідна»; з негативним значенням: 狼心狗肺 «вовче серце і собачі легені», тобто людина забуває те, що інші допомагають їй, у людини немає совісті, «дивитися на людей очима собаки», тобто визначати своє ставлення до людей залежно від їхнього соціального становища; бути снобом. Українці вважають, що собаки розумні, віддані, вірні є помічниками людей. Собаки можуть бути символом хоробрості. Але з іншого боку, іноді поведінка собаки може асоціюватися з лихослів'ям, лайкою, сваркою, плітками, марнослів'ям. Наприклад, із позитивним значенням: «вірний, як собака»; «собача відданість»; з негативним значенням: «злий, як собака», «добре, коли собака – друг, але погано, коли друг – собака».

Зоонім «вівця» також відрізняється за асоціативним осмисленням. В українській лінгвокультурі він найчастіше характеризує людину дурну, а ось у китайській лінгвокультурі вівця асоціюється з лагідністю та покірністю (温顺). В українців зоонім «кішка» здебільшого асоціюється з м'якістю і ніжністю, тоді як у китайців (矫情) – з самоправністю, самостійністю, незалежністю.

Зоонім «щур» (鼠) в обох народів асоціюється з підлістю. У китайській мові – «негідник, злодій»: «очі щура не бачать далі, чим на один цунь» – обмежена людина; 鼠肝虫臂 «печінка щура» у значенні «мізерна істота»; 鼠口不出象牙 «з рота щура не отримаєш слонового ікла», образно – «з вуст підлої людини не дочекаєшся доброго слова». Але, при всій нелюбові до щурів, з цілком зрозумілих причин китайські селяни ставилися до них з повагою. Так, щурів часто називали 老鼠 «старий щур» у значенні «шановний». В українській мові «щур» здебільшого має негативну конотацію: «бігти як щури з корабля» – про те, хто залишає кого-небудь (що-небудь) у важку хвилину, у біді; «бідний як церковний щур» – дуже бідний. Лексема «черепаха» в українській мові репрезентує в основному негативні конотативні смисли. Черепахою називають людину повільну, неквапливу. Однак, крім цього, черепаха в українській лінгвокультурі асоціюється з мудрістю. У сучасній китайській лінгвокультурі лексема «черепаха» має найчастіше негативну конотацію, якщо використовується стосовно людини 混タンパク質 (сволота, мерзотник). Назвати китайця черепахою – значить образити його.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що фразеологізми з компонентом-зоонімом яскраво висловлюють ментальність українського та китайського народу. Їх сприйняття та вживання в українській та китайській мовах мають семантичні відмінності, зумовлені специфікою мовних картин світу цих народів, детермінованих природними умовами, культурними та релігійними традиціями. Незнання особливостей сприйняття та вживання фразеологізмів може проявитися в міжкультурній комунікації та утруднити

міжкультурний діалог. Тому вивчення фразеологізмів із зоонімічним компонентом – важливий крок до вивчення культури та мови іншого народу.

Список джерел:

1. Коваленко О.В., Рзаєва В.В. Функціонування зоосемізмів у фразеологізмах німецької та української мов. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2013. Вип. 2. С. 30-38.
2. 汉英动物谚语的概念隐喻对比分析 (Порівняльний аналіз концептуальних метафор у китайських та англійських прислів'ях про тварин) URL: <https://m.fx361.com/news/2022/1124/11547172.html>

КУЛЬТУРА СТУДЕНТСЬКОГО СПІЛКУВАННЯ: ПРИКМЕТИ ТА УПЕРЕДЖЕННЯ

Юсуф Таджал (Турція)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Кушнір І. М.

Стамбульський університет

м. Стамбул, Туреччина

Проблема подолання упереджень пов'язана з глибокими внутрішньоособистісними змінами. Основна причина масового занурення в ілюзорне сприйняття дійсності, спотворене сприйняття цінностей щодо традиційних цінностей, закладених у вітчизняній культурі, укладена в стримуючих механізмах регулювання релігійної свідомості суспільства.

Нестійкість суспільних ідеалів, відсутність соціальної відповідальності створює розмите суперечливе розуміння дійсності. В силу звільнення від жорстких політичних рамок, що структурують свідомість психіки, з'явився вільний доступ до потоку духовно-аморальної інформації, який визначає ситуативну спрямованість особистості. Намічається вибір перед суспільством і перед особистістю: або слідувати в невідомому напрямку, або повернути колишню структуру світогляду.

З покоління в покоління засвоюється життєвий досвід, де справжні цінності вітчизняної культури замінюються всілякими упередженнями. Функції

безперервної трансляції культури присутні, в усіх сферах життєдіяльності, охоплюють будь-які прояви активності людини: за допомогою звичаїв, обрядів, ритуалів транслують діяльність і поведінку; за допомогою етнічних норм – спілкування; за допомогою міфів, переказів – сфери свідомості.

Останнім часом в молодіжній субкультурі спостерігається тенденція негативних соціальних ідеалів, цінностей і очікувань, зумовлених тим, що культурний простір нерідко сприймається новим поколінням як дозвілля і розвага, а не праця (духовний, моральний, інтелектуальний, фізичний). Низький рівень культури, переживання внутрішньоособистісних конфліктів, висока тривожність, нестійкість життєвих орієнтирів, недостатній розвиток комунікативних здібностей, навичок саморегуляції призводить до стресів, нервово-психічних порушень, що є причиною прогресуючої невротизації підростаючого покоління. Схильність психологічної залежності, маніпуляція свідомістю призводить до упереджень. Проте реальне життя непередбачуване, в ньому є безліч законів, принципів і правил: знання свого минулого, традиційних конфесій, цінностей вітчизняної культури, фізична праця, любов до природи, Батьківщини, культурі, близьких. Культурний простір, в якому формується молоде покоління, спираючись на історичний досвід, має бути представлений прикладами, що допомагають знаходити вихід з важких життєвих ситуацій.

Прояв упереджень – це віра в чорну і білу магію, в чудеса, вчинені чаклунами, відьмами, знахарями, тлумачами снів: віра в таїнства, властивості імен, в містичне – на відміну від емпіричного – прикмети; віра в пристріт, порчу, ознаки, ясновидіння, ірраціональні способи передбачення майбутнього.

Існує маса всяких прикмет, до яких студенти вдаються, коли настає пора сесії. Іспити – це мало не найбагатший на упередження період в житті людини. Щоб привернути удачу на свою сторону, студенти використовують масу хитрощів. Це, здається, смішно і безглуздо вірити в магію, але студенти як з'ясувалося, дуже навіть охоче користуються нею.

Чому студенти здійснюють певні ритуали перед іспитами, вірять у прикмети? Чи залежить їхнє прагнення сподіватися на удачу від впевненості в собі, вмінню протистояти стресам?

Прагнучи відповісти на ці питання, ми провели дослідження, намагаючись виявити залежність між вірою студентів в упередження і їх низькою самооцінкою. Ми припускаємо, що чим нижче самооцінка студента, що більше він не впевнений в собі, тим більшою мірою виражена тяга до всіляких прикметам, обрядам, ритуалам, як засобам зниження внутрішньої тривожності.

У дослідженні взяли участь студенти першого курсу філологічного факультету (24 людини) і другого курсу (20 осіб) Софійського університету імені Св. Кл. Охридського.

Для вивчення ставлення студентів до упереджень була розроблена анкета, а для визначення самооцінки використана психодіагностична методика (Модифікація Л.П. Пономаренко).

Дослідження показало, що майже 60% опитаних стверджують, що вірять в упередження. Цікавим є той факт, що застосовують на практиці ті чи інші упередження, щоб полегшити складання іспиту, 68% студентів. Тобто 8% не готові визнати віру в них, але вдаються до них в деяких ситуаціях. На питання «Чи стикалися ви з практичним підтвердженням студентських упереджень»? 71% опитаних висловилися негативно, проте велика частина з них продовжує в них вірити.

Визначення самооцінки студентів виявило, що у 21% – завищена самооцінка, 18% – страждають від заниженої і 61% опитаних має адекватну самооцінку. Причому серед студентів, які не вірять в упередження, не виявлено жодного студента із заниженою самооцінкою (43% з них мають високу самооцінку, інші адекватну, але близьку до високої) і навпаки, серед прихильників упереджень виявилися всі невпевнені і тривожні студенти. Такі результати дозволяють стверджувати, що відсутність віри в свої сили,

підвищена критичність по відношенню до себе, низька стресостійкість провокують молодих людей вдаватися до різних способів зняття напруги, внутрішньої тривожності.

Найбільш часто використовувані студентами упередження під час сесії це:

- Не показувати нікому залікову книжку до кінця сесії.
- Не мити голову перед іспитом.
- Перед іспитом покласти п'ятак під п'яту.
- Не підстригатися до і під час сесії (інакше зістрижеш розум).
- Спати на подушці ногами.

Під подушку класти конспекти і підручники. Якщо в ніч перед іспитом покласти підручник (або конспект) під подушку, то нібито матеріал сам проникне в голову.

- Готуючись до іспиту, не можна кидати конспекти і книги відкритими - щоб вже вивчене «не вивітрився».

- Не можна залік з фізичної культури ставити першим, а то пробігаєш все сесію.

- Потрібно студента під час складання іспиту ляяти.

Ще один пласт студентських прикмет пов'язаний не з удачею, а з халявою. Вважається, що халяву можна приманити і зловити. Для цього вже багато поколінь студентів рівно опівночі висовуються з вікон, розкривають заліковки назустріч всім вітрам і кричать: «Халява прийди!» 3 рази. Потім заліковку закривають, перев'язують ниткою і дбайливо зберігають до іспиту. На питання «звідки ви знаєте ті чи інші упередження?» Майже всі студенти відповіли - від одногрупників і досвід старших курсів, це ще раз доводить, що студенти дуже навіть вірять в упередження.

Віра в упередження (студентські) – це своєрідна форма психотерапії, вироблена в народному досвіді форма «культурної» захисту, послабляє

хвилювання, страхи, невпевненість у майбутньому, щоб визнати і зрозуміти свої внутрішні проблеми без витрати особистих зусиль.

Сучасна молодь (студенти) використовують обереги, талісмани, всілякі аксесуари, щоб відчувати себе захищеним «на успіх» під час сесії. Упередження можуть привести особистість до невротичної поведінки, коли кожен знак інтерпретується, і в цьому буде пошук самозаспокоєння. Невпевненість в позитивному результаті подій, страх перед майбутнім, невідповідальність за свої вчинки, що не орієнтація в часі, призводять особистість до простого відповіді на складні життєві питання.

Всі вище перераховані упередження і способи є найбільш популярними у сучасних студентів, причому з часом вони вдосконалюються і здобувають все нові і несподівані форми. Що б там не було, реальна користь від цих прикмет одна; студент заспокоюється і йде на іспит більш впевнено. Однак якщо крім розсовування п'ятаків по черевиках і криків «Халява, прийди» нічого для підготовки до іспиту не робити, навряд чи йому допоможуть все ці хитрощі, разом узяті. Висновок все-таки один: ніякі повір'я і студентські ритуали не допоможуть, коли немає ні знань, ні хоча б шпаргалок. Найкращий спосіб отримати хорошу оцінку на іспиті – завчасно все вивчити!

І наостанок ще раз хочу зазначити: до всіх цих прикмет треба ставитися зі здоровим почуттям гумору, і готуватися до іспитів серйозно. Ось тоді точно все буде «на п'ять»! Якщо готовність студентів до подолання упереджень є єдність і взаємозв'язок таких компонентів, як когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий, то забезпеченням формування готовності студентів до подолання упереджень є спеціально організовані в ході навчання психолого-педагогічні умови.

Успішному формуванню готовності студентів до подолання упереджень сприяють наступні психолого-педагогічні умови;

- залучення студентів до цінностей, яке передбачає формування ставлення до упереджень з позиції ціннісних орієнтацій, розвиток у них здатності до вибору цінностей традиційної вітчизняної культури, духовних цінностей;

- стимулювання студентів до особистісного розвитку та усвідомлення того, що зниження рівня тривожності за рахунок звернення до упереджень дає лише тимчасовий ефект емоційного благополуччя:

- освоєння студентами ціннісно-сміслових протиріч на рівні співвідношення «цінності» і «доступності» і подальше їх осмислення в процесі навчання призводить до зниження рівня внутрішньоособистісної конфліктності.

ПОЛІКУЛЬТУРНА САМООРГАНІЗАЦІЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Язгулиєв Азат (Туркменістан)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Семененко І.Є.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Особливою рисою нашого часу є глобалізація. Відбувається становлення єдиного взаємозалежного світу, в якому суспільство не залишається незмінним: з одного боку, універсальність і глобалізація, з іншого боку, бажання зберегти самобутність кожної окремо взятої культури. Такі тенденції породили проблему полікультурної самоорганізації мовної особистості, яка полягає у формуванні особистості нового типу, динамічної, здатної постійно змінюватися в залежності від умов співпраці з іншими людьми. Разом з тим, що особистість повинна вміти здійснювати спілкування у межах різних культурно-мовних картин світу, їй слід бути культурно-самобутньою, відповідальною за власну життєву траєкторію. Тому, виходячи з вищезазначеного, розуміємо полікультурну самоорганізацію мовної особистості, як процес мобілізації і

структурування здібностей, умінь будувати діалог культур у процесі здійснення професійної функції [1].

У процесі спостереження та аналізуючи науково-методичну літературу, вважаємо, що професійна підготовка може з'явитися саме таким дієвим інструментом, який дозволяє особистості іноземного студента розвиватись, реалізувати себе, організуватися предметно, соціально, особистісно, культурно і професійно.

Професійна підготовка має здійснюватись відповідно до певних концептуальних засад, які дозволяють унормувати педагогічну діяльність викладачів, усвідомити очікуваний результат, обґрунтувати вибір певних методів та прийомів тощо. Певні наукові досягнення у галузі педагогічної методології професійної підготовки визначаємо важливими щодо підготовки фахівців із числа іноземних студентів і виокремлюємо як орієнтири:

- перехід освіти на індивідуально-особистісну основу.
- Реалізація ідей неперервної освіти.
- Упровадження у фахову підготовку практико-орієнтованого навчання.
- Використання інтерактивних методів навчання.
- Удосконалення рефлексивної складової професійної підготовки, що дозволить досягти усвідомлення проблем та їх корекції стосовно критеріїв якості освіти.
- Інформатизація фахової підготовки, що зумовлена тенденцією глобалізації інформаційного простору.
- Упровадження принципу зворотного зв'язку.
- Формування професійного самовизначення у процесі фахової підготовки [3].

Отже, професійна підготовка є складним інтегрованим процесом, ефективність якого визначається забезпеченням вищезазначених принципів діяльності суб'єктів цього процесу.

Професійна підготовка іноземних студентів визначається істотними особливостями, такими як нерідне зовнішнє середовище і нерідна для студентів мова навчання.

Звісно, що саме мова дозволяє розуміти різні культури, надає простір для полікультурного збагачення особистості. Особливої ваги набуває полікультурна самоорганізація іноземних студентів, яка виявляється у розвитку здібностей вирішувати завдання професійної діяльності у процесі позитивної взаємодії з представниками різних культур. Головною метою мовної підготовки іноземних студентів є формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього фахівця, що дозволяє використовувати мову як засіб професійного та полікультурного спілкування. Полікультурна самоорганізація має специфічні цільові, змістові й процесуальні характеристики і спрямована на реалізацію іноземними студентами своїх особистісних цілей, потреб і можливостей в полікультурній, суспільно-політичній та професійній галузях спілкування. Виходячи з цього, активізація діяльності з розвитку полікультурної самоорганізації є на сучасному етапі однією з актуальних методичних проблем професійної підготовки іноземних студентів. Так, студенти мають усвідомити, що майбутня професійна реалізація вимагатиме від них, в першу чергу, фахової компетентності, яка неможлива без їхньої полікультурної самоорганізації.

З метою активізації цієї діяльності на заняттях з мовної підготовки слід організувати опрацювання змісту професіограми майбутнього фахівця. Професійна компетентність розглядається нами як характеристика, що відображує ділові та особистісні якості фахівця, рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети в професійній діяльності, а також моральну позицію фахівця. Також, професійна компетентність може розглядатися як сума професійних компетенцій і соціальної поведінки (уміння працювати індивідуально і в групі з метою встановлення миру та дружби між народами гуманітарними засобами [2]. Також необхідно визначити критерії професіоналізму:

- глибокі і міцні знання з одержаної спеціальності, вільне користування ними, їх відповідність запитам практичної діяльності;

- уміння використовувати в практичній діяльності весь набутий багаж знань, знаходити вихід у будь-якій ситуації, правильно оцінювати стан справ і приймати адекватні рішення;

- упровадження в практику роботи нового, передового, знаходження шляхів удосконалення системи роботи та наполегливість у необхідності рухатися до досягнення поставленої мети;

- вміння створити мікроклімат у колективі, повага до кожного, знання й дотримання правил етикету;

- вільне володіння однією або кількома іноземними мовами з метою оперативного використання світового інформаційного матеріалу.

У процесі аналізу особистісних якостей та умінь, які є необхідними у професійній діяльності, зосереджуємо увагу студентів на тому, що більшість із них визначають зміст загальних професійних якостей людини, наприклад, уважність, дисциплінованість, орієнтація на результат, відповідальність, самоорганізація, самостійність, зосередженість, врівноваженість, посидючість та цілеспрямованість. В якості висновків обговорюємо зі студентами загальні професійні компетенції особистості.

Отже, випускник має опанувати базову програму дисциплін зі своєї спеціальності, бути компетентним у освоєнні інформаційного простору; виявляти активну життєву позицію, творче ставлення до своєї діяльності; знати іноземну мову і вміти будувати діалог культур у процесі здійснення професійної функції.

Оскільки фахову компетентність розглядаємо як якість, яка є вкрай необхідною для майбутніх фахівців, слід формувати у іноземних студентів особисті мотиви до пізнавальної діяльності для оволодіння майбутньою професією саме на заняттях з української мови. При цьому урахуємо особливості зовнішніх і внутрішніх мотивів фахової підготовки. Основою

зовнішніх мотивів є стимуляція діяльності ззовні, тобто за допомогою нагород, заохочення, покарання тощо, коли фактори стимуляції поведінки знаходяться за межами особистісного «Я». Внутрішні мотиви збуджуються пізнавальним інтересом, пов'язаним із певною діяльністю. Отже, нашим завданням у процесі професійної підготовки є формування внутрішніх мотивів професійної спрямованості майбутніх фахівців і знаходження способів перевтілення в позитивний негативного зовнішнього мотиву. З цієї метою серед іноземних студентів необхідно активно проводити роботу, що сприяє в адаптації на мировому ринку праці: опрацювання професіограми майбутнього фахівця та інформації, що розміщується на порталі молодих фахівців. Результатом такої роботи стає переконання іноземного студента в тому, що завдяки спрямованості на формування полікультурної самоорганізації, він може кар'єрно зростати і в результаті одержувати не лише задоволення від професійної реалізації, а й матеріальне винагородження. Однак у процесі цієї профорієнтаційної роботи слід зміщувати акцент саме на самовиховання професійних якостей, що допомагають віднайти час на додаткові заняття, визначити пріоритети в особистих професійних планах тощо, а також приділяти увагу загальним якостям особистості, що заважають їй професійно реалізовуватись. До таких якостей належать: несамостійність, лінь, некомунікабельність, відсутність ініціативи, пунктуальності, скромності, невміння сконцентруватися, ефективно розпланувати робочий день. З цією метою можна запропонувати іноземним студентам на заняттях з української мови скласти програму самовиховання для підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Після складання цієї програми, звертаємо увагу студентів на вправи для професійного самовиховання: тренінги з формування потрібної якості або, навпаки, з усунення шкідливих звичок за допомогою самопереконання та самонавіювання. Також на занятті з мовної підготовки у процесі роботи над текстом «Професія і якості особистості», пропонуємо студентам визначити

якості, котрі має набути людина певної професії. Тобто, на заняттях з української мови слід керуватися принципами впливу на особистість з метою активізації у неї таких станів, які сприяють підтриманню інтересу до діяльності у полікультурному суспільстві: задоволення від отримання глибоких і міцних знань з одержаної професійної підготовки, вміння користуватися ними, упроваджувати у практику роботи нового, передового, знаходження шляхів удосконалення системи роботи, вироблення полікультурних якостей тощо.

Отже, у результаті вживання засобів формування полікультурної самоорганізації на заняттях з мовної підготовки: бесід щодо роз'яснень суті та важливості майбутньої професії, опрацювання змісту професійної діяльності фахівців та загальних професійних якостей людини, професіограми фахівця, аналізу видів професійних компетенцій, критеріїв професіоналізму, вмінь, необхідних для діяльності в полікультурному суспільстві – вдається досягти усвідомленості іноземними студентами особистих мотивів оволодіння професією, спрямування студентів на досягнення внутрішньої мотивації, самостійності, стійкого інтересу до предметної області, сформованості у них спрямованості на справу.

Якість професійної підготовки фахівців оцінюється через такі показники, як компетентність, самостійність, готовність до прийняття рішень в ситуаціях альтернативного вибору, вміння адаптуватися у швидкозмінних політичних, соціальних і виробничих умовах, наявність мотивації до безперервної освіти та професійного росту, здібності до полікультурної самоорганізації.

Список джерел:

- 1.Грень Л. М. Розвиток мотиваційної сфери студентів як основа досягнення успіху в майбутній професійній діяльності Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Харків : УПА, 2010. – № 28/29 – С. 35 – 38.
2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2- ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
3. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149 – 152.

СИМВОЛІКА ЧИСЛА «7» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА КИТАЙСЬКІЙ КУЛЬТУРАХ

Ян Хан (Китай)

Науковий керівник – доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Число – одне з найголовніших понять математики. Поняття числа виникло ще в давнину. Воно застосовувалося людиною в практичних цілях, коли потрібним був кількісний опис, підрахунок якихось одиниць. Числа – це лічильний інструмент, що продовжує відігравати важливу роль у повсякденному житті людей. Раніше в українській мові слово «число» означало «знак», «символ», а «числити» – «значити», «думати», а також «записувати щось за допомогою знаків», «робити певні дії зі знаками. Процес утворення цього поняття був дуже довгий. Числа використовувалися не лише з практичною метою, вони сприймалися стародавніми людьми символічно, були відображенням уявлень людей про будову світу. «Кількість – це універсалія культури; образно-логічне уявлення узагальнень про красу, порядок, міру, гармонію, симетрію (асиметрію) тощо» [2, с. 5].

Розвиток суспільства та прогрес у різних його сферах «розмили» древні ставлення до чисел у свідомості сучасних людей, проте сприйняття, асоціації, пов'язані з вживанням того чи іншого числа, збереглися. Число 13, наприклад, в українців вважається нещасливим, а число 3 – щасливим. У різних культурах символіка чисел може бути різною. Так, при порівнянні символічного значення числа сім у китайців та українців спостерігається значна різниця.

У культурі Китаю сімка є найзагадковішим числом. Цю тезу підтверджують такі факти. По-перше, у давнину люди часто говорили: 反复其道, 七日来复, що означає «Сім днів – один цикл світу». Протягом семи днів небо та земля, світ можуть повторювати реінкарнацію (цикл) один раз.

Сімка символізувала нескінченність. По-друге, існує думка, що сімка – число щастя. Ця конотація відсилає до назви китайського дня всіх закоханих, що зветься 七夕. Пішло це від легенди про молодого чоловіка, який полюбив дочку Бога. Бог розлютився на нього і дозволив бачитися закоханим тільки 7-го числа 7-го місяця за місячним календарем.

Ще з давніх часів сімка у китайців також мала негативну конотацію. Пов'язано це з похоронними традиціями. Коли людина вмирала, панахида мала проводитися кожні сім днів. Усього було кілька панахид, які носять назви 头七 «перша сімка», 三 七 «третя сімка» і т. ін. Усього 49 днів. У дні панахид дух померлого може повертатися до будинку, і лише на 49 день він піднімається в небо. Тому сімка сприймається цього дня, як дуже нещасливе число. Це відбивається у сучасному побуті китайців. Наприклад, оператори мобільного зв'язку надають спеціальну послугу – абоненти можуть купити номер телефону без сімки.

Навпаки, в українській культурі сімка – особлива кількість, найчастіше вона має позитивну конотацію. Очевидно, одна з найважливіших причин – вплив християнської релігії. У православній числовій символіці сімка шанується церквою та зустрічається досить часто: сім смертних гріхів, сім таїнств, сім дарів Святого духу, семиденний піст тощо. У Біблії згадується такий порядок створення людства та світу загалом: Бог створив мир та людство за шість днів, а сьомий день – день його відпочинку.

Тим часом, як і у китайців, число «сім» в українців сприймається як магічне. З часів язичництва воно виступає взагалі як найбільш уживане число, що характеризує майже універсально все, що обчислюється у міфопоетичному космосі» [2, с. 6]. Носії української мови бачать сімку як символ досконалості, повноти, блага та щастя. Це відображається в українському прислів'ї «бути на сьомому небі від щастя», а також в інших приказках, прислів'ях і словосполученнях, наприклад: «Сім бід, одна відповідь», «Сім разів відміряй,

один раз відріж». Про людину, яка часто змінює свої рішення, має несталі переконання говорять, що у неї «сім п'ятниць у неділю», а про далекого родича кажуть, що він – «сьома вода на киселі». «Сім раз відмір, а один раз відріж» означає «добре зважити, перш ніж приступати до виконання якої-небудь справи». Про дуже злу людину (жінку, зокрема) говорять «баба сім миль з-за пекла». Про забагато зайвого – «сім мішків гречаної вовни», «сім мішків гречаного Гаврила». Якщо хтось став кращим, про це кажуть «як сім баб пошептало йому». Зустрічається це число і в народних загадках: «Сім братів, літами всі рівні, а іменами різні. Відгадай, – хто ми?» (Дні тижня).

Коли жінки сходились пекти весільний коровай, то несли з собою обов'язково муку, яйця, масло, цукор. Все це приймала весільна господиня і клала в одну посудину. Це було колись повною формою взаємодопомоги, а також мало на меті міцніше скріпити молоду сім'ю. Про це співали у весільній пісні:

Ми на коровай ідемо.
На коровай муку несемо.
Ще й рожевії квіти,
Щоб любилися діти.
Несем меду гарнець,
Несем сім кіп яєць,
Ще й рожевії квіти,
Щоб любилися діти.
Несем грудку масла,
Щоб коровай вдався.
А хто угадає, що в нашому короваї
З семи криниць водиця,
З семи млинів мукиця,
З семи городів квіти,
Щоб любилися діти

У різних районах України по-різному: в одних борошно для короваю змелено на семи жорнах, і переховано воно сім літ, сіль для нього везли на семи возах, масло збито з семи макітер, які стояли в семи хатах; в інших – масло збито з молока від семи корів, до короваю докладено сім кіп яєць, які знесли сім білих кур [1] .

Існувало повір'я, що через сім літ зозуля перемінюється на яструба, що дитина семи років бачить домового, що бувають особливі багатирі-семилітки, а також мудрі дівчатка-семилітки. Всім відомі такі українські казки, як «Семиліточка», «Про сімох братів гайворонів і їхню сестру». У казках наймит дістає сім зерен, а герой по сім хлібин. Чудодійне значення мають сім вод, а є таке, що й «у семи водах не обмиєш». У Біблії ми читаємо, як Петро питає Христа, скільки разів треба прощати образи, на що Христос відповідає: «Не скажу тобі – до семи раз, а до сімдесят семи».

Число сім споконвіку супроводжує хлібороба в праці і у відпочинку – він працює «до сьомого поту» і може перебувати «на сьомому небі» від радості, від щастя.

Отже, число сім в українській культурі, на відміну від китайської, асоціюється частіше з позитивним і щасливим.

Числівник «сім», як й інші числівники, у цих двох культур використовуються досить часто. І розуміння їхньої символіки сприяє успішній комунікації між китайцями та українцями.

Список джерел:

1. Дудар Г. Числа в українській етнокультурі. URL: <https://docs.google.com/document/d/1XxsV-xedyA9gKcQA84S9G-F0ZA0nipCLtALx60mD6zU/edit>
2. Жаворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 210 с.

PETRYKIVKA DECORATIVE PAINTING AS A PHENOMENON OF THE UKRAINIAN ORNAMENTAL FOLK ART

El Amri Abdelhamid (Morocco)

Supervisor - PhD in History, Associate Professor Lyudmyla Prylutska

Kharkiv National Automobile and Road University,

Kharkiv, Ukraine

Petrykivka painting is a kind of decorative and applied art, the artistic basis of which was the tradition of decorative painting of the interior of Ukrainian peasant houses. It got its name from the village Petrykivka, the Dnipro region. Initially used as an art of ornamental decoration of houses, only later it was transferred to other areas and household objects. The uniqueness of the painting is its vegetative, mostly floral, ornament, which is based on the study of natural forms of local flora and the creation on this basis of non-existent in nature flowers ("luchok", "kucheriavka"), leaves ("fern"), buds. Motifs of garden and meadow flowers, viburnum berries, strawberries and grapes are widely used. The main compositional plots are "basin", "bouquet", "twig", "frieze", which are used as components of architectural decoration, however, lines of branches and stems do not intersect each other. The figures of birds, animals, and people have an outline image. Figures of animals are depicted in profile, while flowers are shown en face. A characteristic feature of the painting is light background (like a white wall of a house), although other backgrounds are used: green (like a beam of a house or a chest), blue, black (it became popular during the Soviet era).

All Petrykivka artists paint without a pre-drawn outline. The virtuosity of performance is achieved by painting with the help of a thin brush made of cat hair. In addition to a brush, stems, tree shoots are also used, and some berries and flowers are depicted using only fingers. Traditionally, Petrykivka masters use egg tempera, gouache, oil paints over primer, and varnish-covered painting.

The main area of the element's existence is the urban village of Petrykivka, however, the element is common in all villages of Petrykivskyi district, and can also be found in neighbouring villages and cities, for example, in Tsarychanka, Mykolaivka, Zhovti Vody and even in the city of Dnipro. This is due to a relocation of Petrykivka inhabitants to other settlements.

Since 1775 Petrykivka was a public settlement (“sloboda”) and therefore there was no serfdom. Various handicrafts, including artistic painting, were developed there. Petrykivka artists’ products were highly valued at local fairs even then.

At the beginning of the XXth century, Petrykivka artists mastered some new materials - water and oil paints. Mural paintings, which were painted by pigments extracted from plants, in the early 30's, appeared on paper, natural dyes were replaced by factory ones. New opportunities for artistic creation appeared, which contributed to the development of traditional art.

Age-old traditions of Petrykivka painting are transmitted from a master to a student, from generation to generation in a family. There are even entire creative “dynasties” of masters of this folk art: families of Pat, Panko, Pikush, Deko, Turchyn and others. In Petrykivka, almost in every family there is a bearer of this type of ornamental-applied art. Talented masters of the modern period, who have received secrets of painting from previous generations, preserve its uniqueness, add to it new thematic and technical findings, which contributes to the development of Petrykivka painting.

At present, the bearers of the element are the community of the village Petrykivka, Petrykivka utility enterprise "Centre of Folk Crafts in Petrykivka district", a limited liability company "Centre of Folk Art" Petrykivka ".

In 1991, with the assistance of National Union of Artists of Ukraine and on the initiative of A. Pikush, the Centre of Folk Art "Petrykivka" was created, which united more than forty masters of traditional painting, who preserve and develop predecessors’ achievements.

The Centre carries out various presentation activities: exhibitions of Petrykivka painting at Ukrainian National Museum-Archive in Chicago and Ukrainian Cultural Centre in Philadelphia, the USA, a retrospective exhibition "Unfading Light of Petrykivka Painting" and exhibitions at National Museum of Ukrainian Folk Decorative Arts in Kyiv, at a museum of Lesya Ukrainka in Yalta, at Poltava local history museum, in Khmelnytskyi and Bila Tserkva cities.

Today, the works of leading masters are displayed at exhibitions in many countries around the world: Poland, France, Holland, Germany, the USA, Canada, and Japan. The Centre has a permanent exhibition of Petrykivka painting. For many years, the Centre has been assisting Petrykivka Art School named after T. Ya. Paty.

On December 5, 2013 Petrykivka painting became the first Ukrainian element inscribed into the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage, which strengthened the interest to this kind of decorative and applied art. In particular, there is much interest in Petrykivka painting among researchers, designers, art lovers. The response to this event is significant in popular culture as well – interpretation of Petrykivka motifs is observed in decoration of household objects, architectural and spatial environment and so on. Thus, this ancient tradition took a new form of existence, adapting to needs of modern world. The people of the village of Petrykivka decorate their living quarters, household belongings and musical instruments with a style of ornamental painting that is characterized by fantastic flowers and other natural elements, based on careful observation of the local flora and fauna. This art is rich in symbolism: the rooster stands for fire and spiritual awakening, while birds represent light, harmony and happiness. In folk belief, the paintings protect people from sorrow and evil. Local people, and in particular women of all ages, are involved in this folk art tradition. Every family has at least one practitioner, making decorative painting an integral part of daily existence in the community. The painting traditions, including the symbolism of the ornamental elements, are transferred, renewed and enhanced from one generation to another. Local schools at all levels, from pre-school to college, teach the fundamentals of

Petrykivka decorative painting, with all children given the opportunity to study it. The community willingly teaches its skills and know-how to anyone who shows an interest. The tradition of decorative and applied arts contributes to the renewal of historical and spiritual memory and defines the identity of the entire community.

References:

- 1.Petrykivka painting as Ukrainian decorative ornamental art of XIX-XXI cc <https://virtmuseum.uccs.org.ua/en/element/1>
- 2.Ukrainian Crafts: Petrykivka Painting <https://www.ukraine.com/blog/ukrainian-crafts-petrykivka-painting/>

THE CONSTITUTION OF PYLYP ORLYK IS THE FIRST UKRAINIAN CONSTITUTION

Lee Vladislav (Vietnam)

Scientific director - PhD in History, Associate Professor Lyudmyla Prylutska

Kharkiv National Automobile and Road University,

Kharkiv, Ukraine

In 1710, Ukrainian Hetman Pylyp Orlyk introduced "Pacts and Constitutions of Rights and Freedoms of the Zaporizhian Host", at that time a super-progressive document which meant to separate powers into three branches and regulate the rights and responsibilities of the government and citizens. Some researchers believe that this document is one of the world's first constitutions. For example, the Constitution of the USA was adopted in 1787, those of France and Poland, - in 1791.

Pylyp Orlyk. Creator of Ukraine's first constitution, that established the democratic standard for the separation of powers. Pylyp Orlyk's (1672-1742) constitution was approved in the town of Bendery in 1710 and is known as the "constitution of exiles" because it was proclaimed by Ukrainian political emigrants. This constitution has served as the basis of many subsequent ones. It appeared sixty-

six years before the US Declaration of Independence and seventy-nine years prior to the French Declaration of the Rights of Man.

Pylyp Orlyk was the right hand of Ukrainian hetman (leader) Ivan Mazepa (1639-1709) who, together with Charles XII of Sweden, fought against Russian tsar Peter I. Be that as it may, Pylyp Stepanovich Orlyk is one of the most interesting figures in Ukrainian history. He was born in 1672 in the village of Kosuti, Oshmyany district, not far from Vilna. His father was the heir to an old family of Czech barons, while his mother came from a well-known Belarusian-Lithuanian noble family. Pylyp was not even a year old when his father died near Khotyn, and Orlik had to achieve everything in his life with his own labor. After graduating from the Jesuit school in Vilna, he entered the Kiev-Mohyla Collegium, which soon received the status of an academy. As his biographers noted, at the academy Pylyp Orlik was especially interested in philosophical and theological problems and, like the vast majority of students, was fluent in Latin, and was also fluent in many European languages – Polish, Swedish, French, Bulgarian, Serbian, Italian, German and Greek; possessed the magnificent eloquence inherent in the Baroque style; knew how to write letters, memorials, appeals, manifestos and other documents in a clear and logical form. As they said then, he was gifted by God with writing talent. After graduating from the academy, an educated and literate student was immediately noticed and, under the patronage of the teachers of the educational institution, they were taken to the post of cathedral clerk of the Kyiv Metropolis. Subsequently, he becomes a clerk in the General Chancellery of the Zaporizhian army. Hetman of Ukraine Ivan Mazepa draws attention to Orlyk's abilities, and from that moment Orlyk's career is rapidly going up. He became one of the hetman's closest assistants, took the post of senior clerk, and then manager of the affairs of the general military office, and, finally, in 1706, became the general clerk of the Zaporizhzhya army. Further, Orlyk, like the disgraced hetman I. Mazepa, falls into a whirlwind of military and personal upheavals. In 1709, after the defeat in the Battle of Poltava, Pylyp Orlyk, together with the remnants of the Swedish army and the Zaporozhye Cossacks, arrived in the

city of Bender, where in 1710, after the death of Mazepa, he was elected hetman of Ukraine and remained virtually in exile until the end of his days. On April 5, 1710, P. Orlyk put everything at stake – his future, the future of his family, wife and five children, his property, doomed himself to eternal misadventures and hardships. This attempt ultimately failed and Orlyk was doomed to the life of an emigrant.

While Orlyk's constitution never acquired legitimacy, the very fact of this document's creation marks a significant page in Ukrainian history. In June 2011, on the fifteenth anniversary of the Ukrainian Constitution, a monument of Pylyp Orlyk was unveiled in Kyiv. A memorial plaque has been placed on the wall of his residence in Kristianstad (Sweden).

The Hetman lived in exile for 30 years, consistently seeking support from the heads of European states and trying to form an anti-Muscovite coalition. During the war between the Ottoman Empire and Russia in 1740, Orlyk intensified his diplomatic efforts to secure support from France, Great Britain, the Polish-Lithuanian Commonwealth, the Vatican, Saxony, and Prussia. He wrote letters to state leaders, describing the fate of Ukrainians under Moscow's yoke, and asked for help in the fight for freedom. Unfortunately, this yielded no results.

Pylyp Orlyk died on May 24, 1742, in Iași, Moldova. In addition to the Constitution, the Hetman left behind several collections of poems and a "Traveler's Diary," which he maintained from 1720 to 1733. His son, Hryhor Orlyk, continued his father's mission, attempting to inspire the global community with the idea of Ukrainian independence, yet without success. The son of Pylyp Orlyk, Hryhir, became a prominent figure in France. He received the title of duke, was a member of the Royal Council of France and was Louis XV's confidant. The lands that formerly belonged to the Orlyks (fourteen km from Paris) are now the site of the Orly International Airport.

Yet, such a whim of fortune does not in any way diminish the historical weight of the Pylyp Orlyk Constitution: this monument is still very interesting and important in terms of the constitutional aspirations of modern Ukraine.

Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА ЯК УМОВА СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Кіріченко Тетяна (Україна)

Науковий керівник – к.пед.н., доц. Пасічніченко А.В.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

У сучасних умовах питання збереження психічного здоров'я педагога є одним з найбільш актуальних, оскільки його стан безпосередньо впливає на результати всієї освітньої діяльності, на стабільність його професійних досягнень, а також на рівень професіоналізму. Більше того, професійне здоров'я педагога має значний вплив на здоров'я та соціально-психологічний стан вихованців. Питання психічного здоров'я привертає увагу багатьох дослідників (Бохонкова Ю., Василевська О., Васильєв Л., Галецька І., Калініченко С., Кочерга О., Коробка Л., Митник Т., Нічик Н., Рогович Л., Тітаренко С., Чорновол І., Шаронова І. та ін.).

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, при якому людина може реалізувати власні здібності, протистояти звичайним

життєвим стресам, продуктивно працювати і робити внесок у суспільне життя. Карамушка Л., Дзюба Т. наголошують, що основу психічного здоров'я становить повноцінний розвиток вищих психічних функцій, психічних процесів і механізмів на всіх етапах онтогенезу. Психічне здоров'я залежить від стану головного мозку і складає основу інтелектуальної діяльності та комунікативних навичок, навчання, емоційного зростання, стійкості і самоповаги [2, с.26].

Пилипака Ю. та Романюк В. зазначають, що здоров'я на психічному рівні включає в себе наступні компоненти: емоційний здатність адекватно виражати почуття та емоції в різних життєвих ситуаціях, інтелектуальний процес вилучення і засвоєння інформації, вміння опрацьовувати і застосовувати інформацію у відповідності з отримуваними знаннями, особистісний процес усвідомлення себе як особистості («Я» і «не-Я»), якій притаманне самовідчуття, самооцінка, самопізнання, самореалізація.

Одним з критеріїв психічного здоров'я є феномен психічної рівноваги, що включає оптимальну взаємодію різних сфер особистості емоційної, вольової, когнітивної. Основним критерієм психічного здоров'я є здорова особистість, яка характеризується вираженою цілеспрямованістю (усвідомленням сенсу життя), активністю, енергійністю, самоконтролем, волею, адекватною самооцінкою тощо [5, с.177-178].

Професія педагога висуває досить високі вимоги щодо його здоров'я, особливо психологічного. Психологічно здоровий педагог володіє високим рівнем працездатності, отримує задоволення від своєї роботи, активний, творчий, прагне до самовдосконалення. У свою чергу, розлади психічного здоров'я, деформація особистості педагога, прояви синдрому емоційного вигорання, відсутність навичок протистояння негативним стресогенним впливам насамперед впливають на його вихованців [4, с.173-174].

Нічик Н. зазначає, що професія педагога належить до професій підвищеного ризику за частотою виникнення невротичних і психосоматичних розладів. У педагогів спостерігається чи не найвищий рівень «накопичення»

важких форм неврозів. Серед педагогів поширені синдром «емоційного вигорання», емоційна нестійкість, дисгармонійність особистості. Дезадаптуючими факторами є соціальна незахищеність, непрестижність педагогічної професії, труднощі професійної міжособистісної взаємодії в конфліктних ситуаціях, інформаційні перевантаження, багатофункціональність соціально відповідальної діяльності [3, с.88-89].

Калініченко С., проаналізувавши наукову психолого-педагогічну літературу, виділяє такі основні напрями збереження психічного здоров'я педагога: 1. Підтримка мотивації на педагогічну діяльність. 2. Усвідомлення істини, що здоровим можна стати лише доклавши зусиль, навчившись цього особисто. 3. Забезпечення соціально-психологічних умов підвищення рівня педагогічної компетентності. 4. Психологічне забезпечення умов розвитку педагогічної гнучкості (емоційної, поведінкової, інтелектуальної). 5. Підвищення професійної самосвідомості педагога. 6. Посилення свого життєвого потенціалу і життєстійкості. 7. Розроблення програм оздоровлення, різноманітних освітньо-оздоровчих послуг для педагогів. 8. Використання ефективних форм і методів оздоровчої роботи для проведення навчальних занять та виховних заходів, психолого-розвивальних, корекційних, оздоровчо-реалібітаційних тренінгів, метою яких є розвиток особистості, покращення стану психічного здоров'я педагога. 9. Посилення уваги до професійного здоров'я педагогів з боку адміністрації закладу освіти [1, с.463].

Тимошко Г. розглядає такі підходи для збереження психічного здоров'я педагога: 1. Безперервна психолого-педагогічна освіта педагога, підвищення його кваліфікації. 2. Організація професійної діяльності педагога таким чином, щоб справа стала більш значущою. Гнучка система мотивації з боку адміністрації закладів освіти. 3. Використання методів психологічного розвантаження, релаксації на робочому місці. 4. Оволодіння педагогом вміннями та навичками саморегуляції (використовувати різні методи: дихальну

гімнастику, концентрацію й візуалізацію, релаксацію, аутогенне тренування тощо) [6, с. 103-106].

Отже, аналіз наукових досліджень дозволяє зробити висновок, що стан психічного здоров'я педагога впливає на результати навчально-виховної роботи, професійні досягнення, а також на благополуччя здобувачів освіти. З метою забезпечення позитивного освітнього середовища та підвищення якості навчальної діяльності, необхідно приділити увагу підтримці психічного здоров'я педагога. Основними напрямками психологічної підтримки, які сприятимуть покращенню якості освіти та створенню безпечного освітнього середовища для всіх учасників, є забезпечення соціально-психологічних умов підвищення рівня педагогічної компетентності, навчання педагогів навичкам саморегуляції а також розроблення та реалізація програм оздоровлення, різноманітних освітньо-оздоровлювальних послуг для педагогів.

Список джерел:

1. Калініченко С. Психічне здоров'я як умова ефективної професійної діяльності педагога. Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м.Полтава, 19-20 травня 2022 р.). Полтава: ПЕП, 2022. С.462-464.
2. Карамушка Л. М., Дзюба Т.М. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології. Організаційна психологія. Економічна психологія. 2019. № 1(16). С. 22-33.
3. Нічик Н. О. Психічне здоров'я педагогів у сучасних умовах: від теорії до практики. Роль коледжів та професійних училищ у здобутті вищої освіти: зб. тез доп. VIII наук.-метод. конф. Одеса, 2021. С.87-90.
4. Пасічніченко А. В. Психологічне здоров'я як умова успішної професійної діяльності педагога. Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі: матеріали II наук.-практ. конф. молодих учених (м. Харків, 14-15 травня 2020 р.). Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. С. 172-174.
5. Пилипака Ю. І. Романюк В. Л. Стрес як загальний адаптаційний синдром та психічне здоров'я особистості. Психологія: реальність і перспективи. 2016. Вип. 6. С. 177-182.
6. Тимошко Г.М. Управління формуванням професійного здоров'я педагогів. Проблеми освіти: наук.-метод. зб. Київ, 2015. №83. Ч. 2. С. 102-107

ПРОБЛЕМА ОСВІТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ТА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИЙ ПРОСТІР

Погребний Валентин Станіславович (Україна)

Науковий керівник Бреус Світлана Василівна,

доктор економічних наук, професор.

Європейський Університет

м. Київ, Україна

Сучасний світ вимагає глибокої інтеграції освіти та науки для успішного конкурентного розвитку країн. Україна, яка активно прагне визнання на світовій науковій арені, звертає увагу на роль іноземних студентів та аспірантів у своїй науковій ініціативі. Однією з ключових складових цієї ініціативи є залучення іноземних молодих дослідників до активної участі в українських наукових проектах.

Україна є популярною країною, яка надає освіту іноземним студентам з усього світу. Щороку українські вищі навчальні заклади приймають студентів зі понад 150 країн світу. Для кожної країни іноземні студенти важливі з кількох причин. Перше - це фінансові інвестиції до бюджетів наших університетів, які запрошують на навчання студентів з інших країн. Наприклад, лише за навчання на підготовчому відділенні один іноземний студент сплачує від 30 до 70 тисяч гривень за курс, а медична освіта для іноземців в Україні коштує понад 140 тисяч гривень на рік [1]. По-друге, навчання іноземних студентів – це можливість інтернаціоналізації української освіти, її кращої інтеграції у світовий освітній простір. Україна має понад 20 міжнародних договорів про співпрацю у сфері освіти і навіть надає стипендії на навчання іноземним студентам, відповідно до цих угод. Згідно із законодавством України, така можливість передбачена і для закордонних українців (тобто тих, хто немає громадянства України, але має українське етнічне походження або є походженням з України). Однак з 2022 року зі зрозумілих причин кількість

іноземних студентів, які здобувають вищу освіту за квотами відповідно до міжнародних угод дуже зменшилася - це лише кілька десятків місць.

Також, іноземні студенти, здобуваючи освіту в Україні, представляють її у всьому світі, що позитивно впливає на престиж країни в цілому. Як відомо, іноземні студенти не перестали здобувати освіту в Україні після повномасштабного вторгнення, так, їх кількість зменшилась в десятки разів, але це пов'язано не тільки з безпекою за своє життя у країні з воєнним положенням, а і з проблемами логістики. Авіасполучення закриті, залишається тільки наземний транспорт, що створює незручності для іноземців, які живуть у віддалених країнах і багатьом потрібні додаткові транзитні візи [2].

Затребувані спеціальності також змінили траєкторію. Якщо раніше (довоєнний час) самою популярною була медицина, то зараз фокус змістився і за кількістю запитів на першому місці є менеджмент. Це сталося із-за того, що не у всіх країнах приймається онлайн форма навчання, на яку прийшлося перейти всім вищам в Україні і та ж медицина виключає навчання онлайн.

Динамічно розвиваючий вищий освітній сектор та різноманіття дослідницьких напрямків надають іноземцям широкі можливості для розвитку власного наукового потенціалу. Основою привабливості української наукової ініціативи для іноземних студентів є високий рівень наукового освітнього процесу та доступ до сучасних лабораторій і наукових центрів. Це стає фундаментом для якісного формування наукових компетенцій та розвитку креативного мислення.

Міжнародна співпраця в галузі освіти і науки надає іноземним студентам можливість отримати унікальний досвід обміну знаннями та ідеями. Участь у міжнародних проектах і дослідницьких програмах поглиблює розуміння глобальних наукових викликів та сприяє вирішенню проблем, які є актуальними для сучасного світу. Проте, на шляху інтеграції української освіти та науки в міжнародний освітній простір, виникають певні виклики. Наявність бюрократичних обмежень, мовних труднощів, іноді нестабільної політичної

ситуації – усе це може стати перешкодою для повноцінної участі іноземців у науковому середовищі України [3].

Важливою частиною інтеграції іноземних студентів та аспірантів в українську наукову спільноту є також їх соціокультурна адаптація. Україна, багата різноманіттям культур і традицій, має великий потенціал для створення відкритого та толерантного середовища для іноземних дослідників.

Загалом, іноземні студенти та аспіранти, які приєднуються до наукової ініціативи України, не лише збагачують місцевий науковий потенціал своїми унікальними підходами, але й сприяють побудові мостів співпраці між країнами. Така взаємодія стає важливим чинником у підвищенні наукового впливу України в міжнародному освітньому просторі.

Список джерел:

1. Сайт Міністерства освіти і науки України. <https://studyinukraine.gov.ua/>
2. Блог Олени Шаповалової, директорки державного підприємства «Український державний центр міжнародної освіти». <https://lb.ua/>
3. Стаття Товканець О.С., кандидата педагогічних наук, доцента кафедра педагогіки та психології ВНЗ «Східно-європейський слов'янський університет», м.Ужгород, Україна. <https://journals.indexcopernicus.com>

КРЕАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТА ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Толегенов Дастан (Туркменістан)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Семененко І.Є.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Сучасні умови розвитку суспільства викликають необхідність нового бачення завдань, структури та змісту вищої освіти, що неодмінно вносить корективи у підготовку фахівця.

Процес розвитку креативності – це довготривалий, безперервний процес, найважливішим етапом якого є період отримання освіти. Творче мислення або креативність є одним з найбільш високоорганізованих видів діяльності. Навчання прийомам і навичкам творчої діяльності – дидактична проблема освітнього процесу у зов, яка виходить за межі традиційних трьохетапних моделей (ознайомлення, тренування і застосування, що супроводжуються контролем). Таким чином, постає питання про необхідність оптимізації навчального процесу, пошуку нових шляхів і засобів формування інтересу до навчання, застосування ефективних способів активізації пізнавальної діяльності, створення сприятливих умов для реалізації креативних здібностей студентів. У зв'язку з цим зростає потреба в розробці інноваційних методів навчання, що реалізуються в рамках навчальних моделей, які мають креативний характер і забезпечують підвищення якості вищої освіти в цілому.

Проблема креативного навчання – навчання, в якому за домінанту приймається розвиток креативної особистості, враховуючи її когнітивну, емоційно-вольову, мотиваційну і ціннісну складові, виявляється актуальною, оскільки сучасному суспільству необхідний творчий фахівець, який може стати двигуном прогресу, розробником інноваційних, науково обґрунтованих технологій у своїй сфері діяльності.

У зв'язку з цим постає питання про введення креативності в перелік провідних компетенцій у процесі підготовки майбутнього фахівця.

Креативність розглядається як цілісна, інтегративна властивість особистості, пов'язана з мотивацією, емоціями, компетентністю, гнучкістю творчого (дивергентного) мислення, що виявляється як несподіваний продуктивний акт, вчинений виконавцем спонтанно в певній обстановці соціальної взаємодії. [2].

Підкреслюються наступні компоненти структури креативної особистості: 1) емоційний компонент – різноманітність емоцій, здатність розпізнавати і виражати емоції, здатність регулювати власні емоції; 2)

інтелектуальний компонент – дивергентне мислення (гнучкість, швидкість, оригінальність), стійкі пізнавальні інтереси, відмова від стереотипних способів мислення, здатність усвідомлювати; 3) поведінковий – набір широких поведінкових реакцій і умінь, широко варіативні стратегії рольової взаємодії, творче застосування поведінкових стратегій, творча переробка наявних поведінкових стереотипів і придбання нових, спонтанність прояву творчої діяльності; 4) самосвідомість – усвідомлення себе як творчої особистості, здатної перетворити себе і навколишній світ; 5) мотиваційно-смісловий – усвідомлення своїх мотивів і потреб, провідні мотиви – домагання на визнання, пізнавальні, змагальні. Показниками креативності є швидкість, гнучкість, оригінальність, сприйнятливість, метафоричність, задоволеність. Швидкість як критерій креативності виявляється в генеруванні великого числа реакцій або рішень у проблемній ситуації.

Гнучкість – фактор, який визначається шляхом вимірювання продуктивності дивергентного мислення (креативності). Гнучкість проявляється в здатності або схильності до перемикання з одного типу реакцій або рішень у проблемній ситуації. Оригінальність – це вимір креативності, що виявляється в генеруванні несподіваних або статистично рідкісних реакцій і рішень у проблемній ситуації. Сприйнятливість означає чутливість до незвичайних деталей, суперечностей і невизначеності. Метафоричність виявляється в готовності працювати в абсолютно незвичайному контексті, схильності до символічного, асоціативного мислення, умінні побачити в простому складне, а в складному – просте. Підсумком прояви креативності є задоволеність. [3].

Виходячи з визначення і показників креативності, особливостей структури креативної особистості, розглянемо, як цю якість може бути включено в структуру професійної компетентності, наприклад, майбутніх фахівців технічного напрямку. Ми вважаємо, що для майбутнього фахівця технічного напрямку формування професійної компетентності має

орієнтуватись на засадах усвідомлення загальної мотивації до майбутньої професії. Так, студенти мають усвідомити, що їхня майбутня професійна реалізація вимагатиме від них, в першу чергу, професійної компетентності.

Професійна компетентність розглядається нами як характеристика, що відображує ділові та особистісні якості фахівця, рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети в професійній діяльності, а також моральну позицію фахівця [2].

Отже, випускник має опанувати базову програму дисциплін зі своєї спеціальності, бути компетентним у освоєнні інформаційного простору; виявляти активну життєву позицію, мати уявлення про права та обов'язки фахівця обраної спеціалізації для професійного самовизначення; бути здатним брати на себе відповідальність у ставленні до своєї діяльності; використовувати Інтернет–проекти; усвідомлювати необхідність знань та вмінь в області здоров'я і здорового способу життя; знати іноземну мову і мати уявлення про етикет, про культуру поведінки; володіти культурою писемного та усного мовлення, грамотно викладати свої думки, вміти аргументовано представляти свою точку зору та користуватися понятійним апаратом; знати процедури професійної діяльності і професійного етикету; бути самокритичним, творче ставитися до своєї діяльності. Саме вміння гнучко і творчо застосовувати отриману інформацію, що характеризує креативну особистість, дає усвідомлення в якому напрямку і з якою метою необхідно професійно діяти.

Креативна компетентність студента може розглядатися як інтегральна багатофакторна якість особистості, яка обумовлює на професійній основі саморозвиток власних творчих здібностей студентів. Закономірно виникає питання про створення сприятливих умов для такого розвитку, необхідність пошуку нових шляхів і засобів формування інтересу до навчання, а також застосування ефективних способів активізації пізнавальної діяльності. До таких способів належить застосування активних та інтерактивних методів навчання, в основі яких лежать принципи активної групової роботи у процесі навчання.

Активне навчання припускає використання системи методів, спрямованих, переважно, не на виклад готових знань викладачем і їхнє відтворення студентом, а на самостійну пізнавальну діяльність у процесі навчання. Інтерактивні методи навчання – методи, побудовані на принципі двосторонньої активної взаємодії викладача та студента, що передбачає високу активність студента за умови творчого переосмислення їм отриманих знань. Основними критеріями інтерактивної моделі навчання є наявність неформальної дискусії, вільного викладу матеріалу і наявність групових завдань, які вимагають колективних зусиль, ініціативності кожного, оптимально організованого викладачем контролю і систематичної самостійної підготовки.

Для формування системи мотивації та підтримки активності студентів викладач використовує такі мотиви, як інтерес до майбутньої професії; творчий характер навчально-пізнавальної діяльності; ігрові ситуації.

До активних і інтерактивних методів належать: метод проблемного викладу навчального матеріалу, презентації, модерація, дискусії, ігрові методи (ділові, імітаційні, рольові ігри, «діловий театр», психодрама і соціодрама), «круглі столи», кейс-стаді, групова спільна робота студентів, метод «мозкового штурму», проектний метод, колективний спосіб навчання, рефлексія, метод тренінгів, технологія «портфоліо», дистанційне навчання, відкрите електронне освітнє середовище.

Підвищені вимоги до формування креативної компетентності випускника зводять до соціально та економічно значущої потреби суспільства, яка може бути задоволена тільки за допомогою інноваційних методів навчання, що реалізуються у моделях з відповідним креативним характером, тобто спрямовані на розвиток творчого мислення та креативності особистості.

Виокремлюється сім етапів процесу креативного мислення: орієнтування (визначення проблеми); підготовку (збір необхідної інформації); аналіз (виокремлення релевантної інформації); накопичення ідей-альтернатив;

інкубацію (відволікання від проблеми, інсайт); синтез (інтеграція); оцінку виниклих ідей. Визначається шість характеристик креативного розуму: наявність потреби впорядковувати та знаходити сенс того, що виникає хаотично; розумова мобільність; відмінна здатність виявляти (знаходити) проблеми; бажання ризикувати і відсутність страху за поразку; прагнення отримувати критичні зауваження і здатність звернутися за допомогою до авторитетних колег, не відчуваючи почуття сорому; внутрішня мотивація, заснована на твердій впевненості в своїх поглядах [2].

У всіх моделях креативного навчання креативні навички та творчі здібності як невід'ємні характеристики креативного мислення особистості є саме метою навчання.

Креативна компетентність студента є інтегральною багатофакторною якістю особистості, яка обумовлює на професійній основі саморозвиток власних творчих здібностей. Основним чинником формування креативної компетентності у професійній підготовці є застосування в навчальному процесі інноваційних методів навчання, спрямованих на розвиток здібностей студентів до самостійного розуміння сенсу професійно значущої інформації, продукування ідей, нових нестандартних поглядів і рішень.

Список джерел:

1. Моргунова Н.С. Мовне портфоліо як інструмент самооцінки досягнень студентів у процесі навчання української мови як іноземної / Н.С.Моргунова //Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 51.– с. 67-75.
2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2- ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
3. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149 – 152.

ВПРОВАДЖЕННЯ ВІЗУАЛЬНИХ КОНФІГУРАЦІЙ ПРИКЛАДНИХ СИСТЕМ В ОСВІТІ

Феденко Дмитро (Україна)

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

м. Київ, Україна

В сучасному світі освіта великою мірою визначається технологічними та інноваційними підходами. Один із ключових інструментів для вдосконалення навчання та підвищення ефективності прикладних систем у сфері освіти – це використання візуальних конфігурацій. Це передбачає створення інтерфейсів, які надають можливість користувачам налаштовувати та модифікувати системи за допомогою графічних елементів.

Освіта в сучасному світі стрімко розвивається, і технології грають важливу роль у цьому процесі [1, с. 198]. Однією з ключових інновацій у викладанні та навчанні є впровадження візуальних конфігурацій в прикладні системи. Цей підхід передбачає можливість користувачів налаштовувати систему за допомогою графічних інтерфейсів.

Візуальні конфігурації вигідні з кількох поглядів. По-перше, вони полегшують процес налаштування системи завдяки інтуїтивно зрозумілим графічним інтерфейсам. Це особливо важливо для користувачів з різним рівнем технічної підготовки.

Друга перевага візуальних конфігурацій полягає в створенні можливостей для активної взаємодії учнів з прикладними системами. Це сприяє більш ефективному навчанню та підвищує зацікавленість студентів [2, с. 33].

Також важливо відзначити можливість індивідуалізації навчання. За допомогою візуальних конфігурацій вчителі можуть створювати персоналізовані навчальні програми, враховуючи потреби та особливості кожного учня.

Приклади впровадження візуальних конфігурацій в освіті:

Графічні програмувальні середовища: Мови програмування з графічним інтерфейсом, такі як Scratch, дозволяють дітям вивчати основи програмування, використовуючи візуальні блоки.

Візуалізація наукових концепцій: Візуальні конфігурації можуть слугувати інструментом для наглядного представлення складних наукових та математичних концепцій [3, с. 72].

Користувацькі налаштування освітніх платформ: Системи управління навчанням можуть використовувати візуальні конфігурації для легкого налаштування параметрів курсів та оцінювання.

Незважаючи на численні переваги, впровадження візуальних конфігурацій стикається з викликами, зокрема пов'язаними з безпекою та інтеграцією з іншими системами.

Впровадження візуальних конфігурацій в прикладні системи в освіті визначається як ключовий елемент розвитку сучасного навчання. Це сприяє не лише підвищенню ефективності навчання, але і створенню більш гнучких та індивідуалізованих підходів до освітнього процесу, що сприяє розвитку інноваційного та динамічного освітнього середовища.

Список джерел:

1. Артемова Л. Педагогічні технології. / Л. Артемова – К., 2000. – С.197-200.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. / І.М. Дичківська – К.: Академвидав, 2004. – 352 с. 1.
3. Барбіна Є. Професійна майстерність учителя в історії педагогічної думки // Рідна школа. — 1998. — № 2. — С.71—74.

АКТИВІЗАЦІЯ УВАГИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ УКІ

Шабанов Аллахверді (Азербайджан)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Увага – важливий процес, що впливає на ефективність засвоєння навчального матеріалу. Методика викладання української мови як іноземної (УКІ) має на увазі опору на пізнавальні інтереси студентів при активізації уваги, оскільки досягнення високих результатів навчання неможливе без постійного розвитку уваги.

Під час вивчення української мови іноземний студент повинен усвідомити, що вивчати мову – значить впізнавати нові слова, перекладати тексти; насамперед це здобуття нових знань з допомогою іншої мови, можливість по-новому висловити думку, бути завжди активним, щоразу бачити додавання знань, отриманих на занятті, вчитися долати труднощі, відкривати нові можливості.

Для цього необхідна мобілізація уваги студентів щодо матеріалу на заняттях. Не вміючи сконцентрувати увагу, відібрати з потоку інформації найцінніше, відсіяти другорядне, учень зможе орієнтуватися в українській мові, досить складному вивченню.

Для розвитку уваги на заняттях повинні бути спеціально підібрані методи навчання та методичні прийоми. Саме виникнення інтересу до української мови залежить від методики викладання. Якщо робота організована таким чином, щоб кожен студент працював активно і захоплено, це може викликати глибокий пізнавальний інтерес.

Для оптимальної організації викладання УКІ необхідно враховувати механізми розвитку уваги. У активізації уваги провідну роль відіграють певні властивості предметів, подій, процесів:

- сильний, інтенсивний вплив предмета або явища (наприклад, різкий та гучний звук у тиші);
- контраст із оточуючим (кольоровий текст на чорно-білому тлі);
- несподіване привернення уваги (наприклад, незвичайний початок заняття, нетрадиційна форма виконання завдання);
- рухливість та динамічність.

Наприклад, читаючи важкий для розуміння науковий текст, студент повинен включати довільну увагу, іноді змушувати, примушувати себе, усвідомлюючи свої мети (отримати освіту). Необхідно відзначити, що ефективність роботи з поліпшення довільної уваги значно підвищується за рахунок позитивних емоцій, почуття задоволеності та свідомості важливості даної роботи, які відчуває студент, що навчається.

Методами активного засвоєння нових знань є порівняння та зіставлення. Вони вимагають самостійної роботи студента: шукати матеріал порівняння, вичленяти деталі. Ці методи мають бути невід'ємною частиною занять під час викладання УКІ. Граючи важливу роль у розвитку уваги, мислення та пам'яті, вони сприяють і кращому запам'ятовуванню матеріалу.

Одним із важливих механізмів уваги є інтерес до предмета. Порівняння мов у процесі навчання підвищує цей інтерес. Воно сприяє збагаченню словникового запасу студентів і виробляє у них вміння активно використовувати у своїй практиці багатство мовної української культури. Це вміння студенти набувають при встановленні відмінностей у змістовному значенні зіставляваних слів, зіставленні слів зі словосполученнями, порівнянні написання та вимови тих самих слів. Зіставлення ефективно застосовується при поясненні нового матеріалу, закріпленні пройденого та перевірці знань студентів.

Найчастішою причиною нестійкості уваги є недостатня розумова активність. Для підтримки уваги студентів на заняттях необхідно дотримуватись певних умов організації навчальної діяльності:

- гарний темп заняття та продумана його організація;
- чіткість, доступність та стислість пояснень, інструкцій та вказівок перед початком виконання завдань;
- максимальна опора на активну розумову діяльність студентів (підбір різноманітних та посильних завдань на порівняння; узагальнення; приклади, висновки);
- дбайливе ставлення викладача до уваги своїх студентів: необхідно уникати гучних зауважень, додаткових та запізнілих пояснень;
- різноманітність видів та форм роботи, підпорядкованих основному завданню та темі уроку;
- включення до навчальної роботи всіх студентів під час виконання письмових завдань, а й за звичайних усних вправах;
- активізація ініціативи студентів: пошук різноманітних прикладів, способів вирішення навчальних завдань, пояснень факту, що спостерігається.

Таким чином, у викладанні УКІ велике значення варто приділяти розвитку уваги, тому що високий рівень розвитку уваги сприяє постійній стійкій зосередженості на навчальній діяльності та сприяє високому рівню засвоєння навчального матеріалу.

ДЕЯКІ ЗАХОДИ СПРИЯННЯ САМОРЕАЛІЗАЦІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Шахмуров Аріф (Азербайджан)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Семененко І.Є.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Інтернаціоналізація вищої освіти, яка виражається у збільшенні кількості іноземних студентів, є однією з провідних тенденцій її розвитку. Проблема створення особливих умов для майбутніх іноземних фахівців є актуальною на державному рівні, оскільки підготовка таких фахівців має геополітичну, соціальну та економічну значущість.

Професійна підготовка іноземних студентів має певну специфіку: наступність (врахування попереднього досвіду), надання студентам-іноземцям знань, які дозволятимуть їм набувати умінь самостійної роботи, поетапне ознайомлення студента-першокурсника зі змістом фахової діяльності; міжпредметна координація дисциплін загальноосвітнього циклу з урахуванням індивідуальних знань; диференційований підхід до навчального процесу з боку ЗВО до навчання іноземних студентів; взаємодія викладачів фахових дисциплін з викладачами мовної підготовки для створення нового навчального матеріалу, що сприятиме комфортному засвоєнню навчальної інформації; полікультурна компетентність викладацького складу.

Самореалізація іноземних студентів в структурі професійної освіти, їхнє професійне становлення та розвиток неможливі без ефективної організації педагогічної діяльності, у процесі якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови, що сприяють прийняттю суб'єктом оптимальних рішень в різних ситуаціях життєвого вибору.

Усі заходи, що сприяють самореалізації іноземних студентів в структурі професійної освіти можна, на наш погляд, об'єднати за напрямками: дидактичні,

організаційні, аудиторні, позааудиторні.

Дидактичними заходами визначаємо використання навчального матеріалу, що сприяє формуванню фахової комунікативної компетентності іноземних студентів, корегування навчальних планів фахових дисциплін з навчальним планом з мовної підготовки, упровадження у зміст навчальних дисциплін прийомів та способів, спрямованих на підвищення рівня фахової підготовки, вибудовування викладачем фахової дисципліни спільно з куратором індивідуальної траєкторії навчання, контроль куратором просування за цією траєкторією.

До організаційних заходів належать: розробка системи збирання та аналізу даних про успішність і відвідуваність занять на факультеті з метою складання рейтингу успішності студентів факультету підготовки іноземних громадян, ознайомлення студентів з цим рейтингом; перевірка знань і оцінка готовності студентів 1-го курсу до освоєння вищої математики та мовної підготовки за вимогами навчального плану професійної підготовки. Організація та проведення (у разі необхідності) додаткових занять з вищої математики та мовної підготовки; проведення не менше двох разів протягом навчального року аналізу результатів успішності студентів і відвідуваності занять на Вченій раді факультету з проектом пропозицій щодо поліпшення успішності; регулярне доведення до відома викладачів і студентів рекомендацій з проведення заходів з метою підвищення успішності, прийнятих Вченою радою факультету; розробка та виконання комплексу заходів щодо підвищення успішності студентів на факультеті (додаткові заняття, консультації, організація самостійної роботи); пошук шляхів підвищення успішності іноземних студентів у тісній взаємодії з усіма факультетами і кафедрами університету, поєднуючи контроль за навчально-дисциплінарної діяльністю студента і вдосконалення системи надання допомоги в навчально-професійній діяльності.

Важливими аудиторними заходами підвищення якості професійної підготовки іноземних студентів вважаємо організацію їхньої рефлексивної

діяльності та надання їм потрібної інформації у різних формах викладання та навчання.

У процесі професійної підготовки визначаємо необхідним формувати рефлексивні вміння майбутніх іноземних фахівців, а також уміння здійснювати самоаналіз та самокорекцію особистих ресурсів. При цьому студенти мають навчитись усвідомлювати вимоги щодо рівня фахової підготовки з боку викладачів, роботодавців, колег і спрямовувати власні зусилля на корекцію ступеня власної фахової компетентності згідно цих вимог.

Для здобуття професійної підготовки студент має отримати потрібну йому інформацію у різних формах викладання та навчання.

Слід звернути увагу на те, що іноземні студенти не в змозі сприймати навчальний матеріал, представлений нерідною мовою в лекційній формі. Відсутність знання наукової термінології робить лекційний матеріал незрозумілим. Крім того, іноземні студенти погано володіють технікою ведення конспектів, тому на заняттях з мовної підготовки необхідно готувати іноземних студентів до цієї діяльності, вживаючи певних заходів. Особливе місце займає відпрацювання навичок швидкісного запису тексту. Всю роботу з формування вмінь та навичок конспектування слід проводити згідно загальних правил конспектування, що допомагають іноземним студентам правильно скорочено передавати письмову інформацію. Отже, з метою навчання іноземних студентів сприймати лекції нерідною мовою, викладачам мовної підготовки необхідно добирати навчальний матеріал для профільних текстів таким чином, щоб студенти могли засвоїти особливості наукового стилю мовлення для розуміння змісту дисциплін, що вивчаються. В свою чергу, викладачі фахових дисциплін спільно з викладачем з мовної підготовки повинні здійснювати добір найбільш важливих тем, текстів, мовного матеріалу з метою допомоги іноземному студенту розуміти і записувати інформацію лекцій. Тобто, від спільної роботи обох викладачів (з мовної підготовки та з фахової дисципліни) залежить професійна комунікативна компетентність майбутнього фахівця.

У процесі професійної підготовки з метою адаптації навчальної інформації до рівня іноземного студента викладачам фахових дисциплін слід працювати у тісному зв'язку з викладачами мовної підготовки, тобто викладачі спільно вирішують цю методичну проблему. На лекціях диференціювати спосіб подання інформації, використовувати таблиці, схеми, рисунки, можливості інформаційно-комп'ютерних технологій. Також напередодні лекції, у процесі роботи над профільними текстами, студенти-іноземці повинні отримувати словник термінів з певної теми. На семінарських заняттях опрацьовувати разом необхідну літературу, визначати акценти, готувати доповіді.

Отже, іноземним студентам, які не можуть опанувати навчальну інформацію у занадто швидкому для них темпі, необхідно створювати максимально комфортні умови завдяки поінформованості викладача фахової дисципліни щодо рівня мовної підготовки іноземного студента та залученню до спільної педагогічної діяльності.

Слід зазначити, що однією із важливих проблем у організації занять з іноземними студентами є урахування викладачем швидкості донесення навчальної інформації, граматичної складності, насиченості новою лексикою мови навчання. Отже, темп викладання, граматична та лексична складова мови викладання повинні відповідати рівню мовної підготовки студентів, можливостям їхнього сприйняття на слух, а цей рівень і ці можливості залежать від національної приналежності контингенту та індивідуальних мовних здібностей.

Підвищувати рівень професійної підготовки слід також у межах спланованої позааудиторної роботи. Особливо важливим вважаємо акцентування уваги на зв'язку змісту позааудиторних заходів із вихованням у іноземних студентів особистісних якостей, а також формуванням знань та умінь, які мають визначну роль у професійній реалізації. Так, зокрема можна проводити конкурси професійної спрямованості, у межах яких визначати кращих за професійною підготовкою іноземних студентів.

Отже, упровадження у практику позааудиторної роботи зі студентами конкурсних виховних заходів, крім досягнення загальної мети – професійної спрямованості майбутніх фахівців, несе вагоме навантаження на процес формування професійної компетентності, оскільки дозволяє студентам знаходити власне вирішення проблеми через регуляцію своєї життєдіяльності та відчутти відповідальність за своє становлення.

Якість підготовки фахівців оцінюється через такі показники, як компетентність, самостійність, готовність до прийняття рішень в ситуаціях альтернативного вибору, вміння адаптуватися у швидкозмінних політичних, соціальних і виробничих умовах, наявність мотивації до безперервної освіти та професійного росту. У зв'язку з цим, створюючи умови для самореалізації іноземних студентів в структурі професійної освіти, слід вживати необхідних заходів, що сприяють актуалізації та розвитку навчально-соціально-професійного середовища.

Список джерел:

1. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2- ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
2. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149 – 152.

ІМІДЖ СТУДЕНТА-МЕДИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Яуз Кюршат Караджа (Туреччина)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Кушнір І. М.

Стамбульський університет

м. Стамбул, Туреччина

Здобуття медичної освіти іноземними студентами не тільки в Україні, а й в інших європейських країнах є сьогодні найпопулярнішим напрямком. Імідж

майбутнього лікаря, що включає ментальний образ, загальний образ, кінетичний і середовищний образ; комунікативний імідж, відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності. Комунікативний образ може бути виражений за допомогою певних лінгвістичних образних маркерів, які необхідно представляти та пояснювати іноземним студентам-медикам у процесі їх мовної підготовки.

На основі аналізу особистісної складової Міжнародного професійного медичного іспиту, а також семантичного когнітивного та контрастивного аналізу одиниць української та арабської мов (вільних оцінних словосполучень і фразеологічних одиниць) ми визначили універсальні (інваріантні) та національні -марковані (варіативні) компоненти комунікативного іміджу сучасного лікаря.

Знання універсальних мовних маркерів дозволить студентам-медикам-іноземцям сформулювати загальноприйнятий (універсальний) комунікативний образ, а знання національно-маркованих мовних маркерів дозволить передбачити й уникнути потенційних комунікативних конфліктів у реальних ситуаціях спілкування під час інтернатури в країні навчання.

Навчання студентів-медиків з іноземної мови спеціального призначення спрямоване на формування комунікативних навичок у певному наборі ситуацій навчального та професійного спілкування. Імідж комунікантів, зокрема, комунікативний імідж лікаря є важливим фактором успішності професійного комунікативного акту.

Вивчаючи комунікативні потреби студентів-медиків, можна зробити висновок, що найбільш значущими ситуаціями їх майбутнього професійного спілкування є: спілкування з пацієнтами (опитування пацієнта про стан його здоров'я); спілкування з родичами хворого (опис стану здоров'я хворого, моральна підтримка тощо); поводження з колегами (професійна етика).

Як бачимо, лікар – це фахівець, справжня мета якого при виконанні професійних обов'язків – допомогти іншій людині.

Отже, майбутні лікарі повинні володіти такими рисами пізнавальної діяльності: вміти адаптувати свою комунікативну поведінку з метою встановлення толерантного, доброзичливого та професійно компетентного спілкування з усіма учасниками комунікативної ситуації. Така комунікативна поведінка створює позитивний комунікативний імідж лікаря-спеціаліста.

Вважаємо, що процес мовної підготовки іноземних студентів-медиків має бути спрямований на формування комунікативного іміджу лікаря. З цією метою розроблено систему завдань, яка може забезпечити реалізацію необхідних мовленнєвих намірів в описаних ситуаціях спілкування та створити ефект лінгво-дидактичного програмування комунікативної поведінки майбутнього лікаря.

ВПЛИВ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ

Ямполь Юрій (Україна)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Поліщук С. В.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Україна

У статті розглядається роль стратегічного планування в контексті підвищення якості освіти в сучасних закладах загальної середньої освіти. Освічена спільнота розуміє, що планування грає важливу роль у досягненні високих стандартів навчання. В статті досліджуються ключові аспекти стратегічного планування, вплив на педагогічний процес, а також виклики, які можуть виникнути під час його реалізації.

В сучасному освітньому середовищі досягнення педагогічних цілей визначається не лише як справа компетентних вчителів, але й як система

ефективних стратегій, спрямованих на досягнення високих стандартів навчання.

Першим та важливим кроком є формулювання чіткої місії навчального закладу та визначення конкретних цілей. Місія повинна відображати основні цінності та педагогічні підходи, а цілі мають бути вимірюваними та досяжними. Педагоги повинні бути активно включені у цей процес, спільно розробляючи місію та цілі, щоб забезпечити загальне розуміння та затвердження.

Визначення місії служить як стартова точка для стратегічного планування, надаючи напрямок та контекст для розробки стратегій. Під час цього процесу визначаються основні завдання, які повинні бути виконані для досягнення цілей місії. Чітко визначена місія допомагає створити єдність у спільноті та спрямовує всі зусилля на досягнення спільної мети [1].

Далі, стратегічне планування включає в себе розробку конкретних стратегій, які допоможуть у виконанні завдань, визначених у місії. Це може включати в себе впровадження новітніх технологій в навчальний процес, створення програм розвитку вчителів, реалізацію інноваційних методик навчання та інше.

Однією з основних переваг стратегічного планування є можливість передбачити майбутнє та підготувати навчальний заклад до змін. Наприклад, враховуючи технологічний розвиток, школа може визначити потреби в інфраструктурі, навчальних матеріалах та підготовці педагогічного персоналу для успішного впровадження новацій [3].

Стратегічне планування також допомагає підвищити ефективність управління ресурсами. Визначаючи пріоритети та раціоналізуючи використання доступних ресурсів, навчальний заклад може максимізувати свій потенціал.

Крім того, стратегічне планування сприяє створенню відкритого та комунікативного середовища в навчальному закладі. Всі члени спільноти мають можливість долучитися до процесу планування, висловити свої ідеї та сприяти формулюванню стратегій.

На заключному етапі стратегічного планування важливо визначити механізми оцінки та моніторингу. Це дозволяє систематично відстежувати прогрес в досягненні цілей та коригувати стратегії, якщо це необхідно.

Використання активних методів навчання може ефективно сприяти досягненню педагогічних цілей. Інтерактивні уроки, групова робота та використання інтерактивних технологій дозволяють залучити учнів та стимулювати їх активність. Застосування відкритих дискусій та практичних завдань допомагає зміцнити знання та розвинути критичне мислення [2].

Ефективна система оцінювання є ключовою для досягнення педагогічних цілей. Важливо визначити чіткі критерії успіху та забезпечити, щоб вони були відомі учням. Регулярний зворотний зв'язок дозволяє вчителям та учням розуміти прогрес та виявляти області для подальшого вдосконалення.

Розглядаючи педагогічні цілі, важливо враховувати індивідуальні потреби та можливості вчителів. Професійний розвиток, який спрямований на розширення навичок та використання новітніх методів, позитивно впливає на якість навчання. Створення мережі для обміну досвідом та навчання від кращих практик сприяє створенню стимулюючого середовища.

Сучасні технології стали необхідною частиною навчального процесу. Використання інтерактивних дошок, онлайн-ресурсів та електронних платформ сприяє ефективному навчанню та підвищує інтерес учнів до предметів. Важливо, щоб вчителі отримували достатню підтримку та навчання для успішної інтеграції технологій в класі [3].

Співпраця з батьками та спільнотою грає важливу роль у досягненні педагогічних цілей. Організація зустрічей, регулярна інформаційна взаємодія та спільні заходи допомагають створити сприятливий контекст для розвитку учнів.

Життя та освітній контекст постійно змінюються, тому важливо мати гнучкі стратегії. Педагогічні цілі повинні бути періодично проаналізовані та

кориговані з урахуванням нових викликів. Реакція на відгуки та розвиток планів забезпечить тривалий успіх.

Ефективні стратегії для досягнення педагогічних цілей базуються на системному та взаємному підході. Вони включають у себе високий рівень професійної підготовки вчителів, використання сучасних технологій, залучення всіх учасників освітнього процесу та постійний моніторинг результатів. З розглянутих стратегій, важливо враховувати контекст та специфіку конкретного навчального закладу. Тільки таким чином можна досягти високих стандартів якості освіти та забезпечити повноцінний розвиток кожного учня.

Список джерел:

1. Buser, T., Niederle, M., & Oosterbeek, H. (2021). Can competitiveness predict education and labor market outcomes? Evidence from incentivized choice and survey measures (No. w28916). National Bureau of Economic Research. DOI: <https://doi.org/10.3386/w28916>
2. Krücken, G. (2021). Multiple competitions in higher education: a conceptual approach. *Innovation*, 23(2), 163–181
3. Pucciarelli, F., & Kaplan, A. (2016). Competition and strategy in higher education: Managing complexity and uncertainty. *Business Horizons*, 59(3), 311–320.

МЕТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ КАЛІГРАФІЇ У КНР

Ян Хунхао (Китай)

аспірант кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

м. Харків, Україна

Головною стратегічною метою вищої освіти в КНР на сучасному етапі є професійний розвиток та формування компетентності майбутніх фахівців. Професійна компетентність фахівця у галузі освіти залежить від наявності в нього теоретичної та практичної готовності до виконання педагогічної діяльності, володіння необхідними компетенціями у професійній галузі.

У Китайській Народній Республіці питання розвитку освіти та оптимізації роботи освітньої системи включені до системи основних пріоритетів соціальної політики китайського керівництва. У якості освітнього ідеалу сьогодні виступає «людина з високим рівнем культурного, морального та духовного розвитку, здатна до діалогічної взаємодії у групі та суспільстві в цілому, відкрита до нових знань, із стійкою життєвою та громадянською позицією» [1, с. 8]. Безумовно, цьому ідеалу повинен повною мірою відповідати вчитель каліграфії і як особистість, і як професіонал, який володіє на високому рівні професійними знаннями, способами передачі за допомогою ієрогліфів та образотворчих засобів високих моральних ідеалів та національної культури, здатний використовувати ці способи для вирішення завдань навчання та виховання учнів. Для художньо-педагогічної освіти це означає, що студенти не тільки повинні на високому рівні володіти образотворчою діяльністю, а й засвоїти педагогічно доцільні способи формування цих умінь у школярів.

Популярним є у Китаї прислів'я: «Почерк – картина душі». Воно означає, що стиль написання ієрогліфів відображає характер того, хто пише, висловлює його почуття та думки. Людина, що майстерно володіла китайським пензлем, з давніх-давен викликала загальне захоплення. Каліграфи нарівні з живописцями та іншими художниками користувалися великою повагою. Оскільки процес оволодіння ієрогліфічним письмом був дуже тривалим і трудомістким та передбачав глибоке вивчення творів китайських мудреців, найважливішими якостями каліграфа вважалися високий рівень освіченості, насамперед у сфері філософії та етики як галузі філософського знання, ерудиція, здатність до глибоких міркувань про людину та її місце у світі, про моральні основи відносин між людьми, добродійну поведінку, обумовлену етичними нормами. Тому навчання студентів традиційній китайській каліграфії обов'язково має передбачати поряд з вивченням естетики глибоку загальну філософську та особливо етичну підготовку.

Необхідністю сьогодні стає не трансляція предметних знань, а вміння навчити способам їх отримання, тобто організація освіти як системи, що створює умови для формування багатовимірної свідомості, самопроектування, самовизначення у світовій культурі. З цієї точки зору необхідними професійними компетенціями майбутніх учителів китайської каліграфії можна назвати якість роботи, особистісні якості, здатність до самостійної роботи, розвинене логічне мислення, комунікативні та вербальні здібності, професійну гнучкість, професійні знання та здатність до їх використання, здатність до навчання.

Хоу Ювей зазначає, що кваліфікований вчитель китайської каліграфії повинен мати гарну професійну етику та професійні якості, оскільки каліграфічна освіта має подвійні характеристики педагогічної освіти та художньої культурної освіти. В умовах сучасного всебічного просування якісної освіти вчителі китайської каліграфії повинні мати не лише багаті базові знання та вміння, а й мати здорову особистість. Тільки так вони можуть стати кваліфікованими для виховної роботи, виховувати наступне покоління з благородними моральними почуттями, глибокими культурними і мистецькими досягненнями, здоровими психологічними якостями та правильним поглядом на життя. «Навчись бути вчителем і будь взірцем» – це найголовніша вимога до вчителів, а також найкращий приклад того, що вчителі є порадиниками учнів [3].

У якості цілей формування професійної компетентності вчителя каліграфії китайські джерела називають наявність благородної вчительської моралі, твердих освітніх ідеалів і любові до справи, сильного почуття соціальної відповідальності та важливості професійної місії; вміння встановлювати гармонійні стосунки з учнями; володіння базовою теорією, базовими знаннями, основними навичками каліграфії та міждисциплінарними знаннями, пов'язаними з розвитком каліграфії, наявність високих академічних досягнень, обізнаність у поточних тенденціях розвитку каліграфії, володіння сучасними освітніми технологіями в поєднанні з властивостями каліграфії;

наявність навичок спілкування та координації, вміння співпрацювати з колегами та учнями; вмотивованість та усвідомлення необхідності постійного розвитку, що виявляється у вивченні сучасних освітніх технологій і своєчасному оновленні освітніх концепцій, активному засвоєнні методів навчання та наукових досліджень суміжних дисциплін, а також вмінні здійснювати рефлексію власної професійної діяльності [2].

На нашу думку професійний розвиток майбутніх учителів каліграфії повинен розглядатися як процес послідовних якісно-кількісних змін у саморозвитку особистості, як сукупність систематичних педагогічних дій з метою досягнення позитивного результату професійної самореалізації, яку можна визначити як підготовку висококваліфікованих фахівців з глибокими знаннями та стійкими професійними навичками в галузі каліграфії, педагогіки, психології, методики викладання, високими особистісними якостями, широкими культурними перспективами, а також інноваційними здібностями. Майбутні учителі каліграфії повинні знати наукову теорію та методи навчання каліграфії, бути здатними до застосування інформаційних технологій, компетентним у викладанні каліграфії в різних школах, мати високу культурну грамотність, вміти читати тексти, написані стародавньою китайською мовою, володіти основними методами пошуку інформації; розуміти теоретичну динаміку та тенденції розвитку своєї професії.

Визначені нами цілі формування професійної компетентності майбутніх вчителів каліграфії повинні відповідати державним документам КНР та бути узгодженими з цілями навчання, що означені у навчальних планах та освітньо-професійних програмах підготовки за цією спеціальністю. З цією метою ми вважаємо за потрібне дослідити цільову палітру, позначену в освітньо-професійних програмах китайських закладів вищої освіти, що здійснюють навчання студентів за цією спеціальністю.

Ефективність процесу професійного розвитку вчителів китайської каліграфії у системі професійної підготовки залежатиме від повноти реалізації

всіх складових професійних компетентностей, закладених у освітньо-професійних програмах цієї спеціальності. Найголовнішими для майбутнього вчителя китайської каліграфії ми вважаємо такі аспекти професійної компетентності, як фундаментальність отриманих знань, гуманістичну спрямованість педагогічної освіти, культурологічний підхід у навчанні, вміння створювати творче навчальне середовище, оптимальне поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутнього педагога, реалізацію багатоцільових функцій педагогічної освіти тощо.

Метою розробленої нами експериментальної методики професійного розвитку майбутнього вчителя китайської каліграфії ми встановлюємо підвищення значущості його педагогічної підготовки, переведення її в ранг фахових пріоритетів та забезпечення успішності формування професійної компетентності майбутніх вчителів каліграфії на основі запропонованих педагогічних принципів, педагогічних умов, методів та форм навчання.

Окрім головної мети – формування професійної компетентності майбутніх вчителів каліграфії, існують також декілька проміжних цілей, найважливіші з яких: визначення системи принципів та критеріїв відбору змісту навчання майбутніх вчителів каліграфії; розробка методів і засобів формування професійної компетентності майбутніх вчителів каліграфії, розробка форм навчання майбутніх вчителів каліграфії; запровадження системи діалогічного спілкування між викладачами та студентами для розвитку комунікативних здібностей студентів; забезпечення формування специфічних особистісних якостей студента, що сприяє виникненню потреби у безперервному професійному самовдосконаленні.

Реалізацію окреслених цілей формування професійної компетентності майбутнього вчителя китайської каліграфії ми вважаємо можливою у разі включення проблематики професійно-педагогічної компетентності до освітніх програм та навчальних планів підготовки майбутніх учителів китайської каліграфії; коригування навчальних планів та програм з метою орієнтації на

основні компоненти професійної компетентності учителів китайської каліграфії; науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх вчителів китайської каліграфії з урахуванням основних видів компетенцій; розробки та впровадження нових методів і форм навчання та виховання з метою формування конкурентоспроможного вчителя китайської каліграфії; вивчення світового педагогічного досвіду, адаптації кращих прикладів формування педагогічної компетентності; освоєння та ефективного застосування нових інтерактивних педагогічних технологій, впровадження нових засобів оцінки результатів навчання та нових форм контролю; використання засобів масової інформації з метою висвітлення найкращого педагогічного досвіду вчителів китайської каліграфії; використання творчого потенціалу вчителів-практиків китайської каліграфії та науковців з питань удосконалення освітнього процесу під час підготовки майбутніх вчителів китайської каліграфії.

Список джерел:

1. Євтух М. Б., Скорик Т. В. Акмеологічний підхід до становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2020. Вип. 7 (163). С. 8-13.
2. 书法学专业人才培养方案 (Програма навчання професійних талантів каліграфії).
3. 侯雨薇. 书法教育对教师专业发展的重要性. *科技创新导报*. 2013年第12期

TEACHING LISTENING SKILLS IN A FOREIGN LANGUAGE LESSON

Duysen Zarina (Kazakhstan)

Scientific supervisor – Associate professor Duysen Z.

"Department of language development of the akimat of Zhambyl region"

Taraz, Kazakhstan

Currently, “speech activity in foreign languages” is an urgent problem of Language Teaching. Speaking in any language - native or foreign-is a process of

communication. Communication can be oral or written. In the process of communication, a person creates speech - such types of speech activity are called productive or receptive activity.

Accordingly, there are four main types of speech activity. They are: listening, speaking, reading and writing. Productive speech activity is writing and speaking, and receptive speech activity is reading and listening. Each of them can be considered as a professional communication skill. "Speech", "language" and "speech action". How do they communicate with each other? Thus, in special psychological and linguistic literature, the word "speech" is often used to refer to the object of the process of "listening" or any other word that is used synonymously: "understand", "perceive", "audience", "listen".

In England, three people traveled by train. As they approached Wembley station, one of the Travelers asked, "Is It Wembley?", "No", the second passenger replied, "Today is Thursday". After that, the third person said: "Oh, Me too; let's drink!".

Analyzing the conversation, we can say that listening is one of the most important and at the same time independent skills of speech activity. E. N. Solovova notes specific communication situations in which we are faced with listening as a completely independent type of speech activity. This happens when we listen:

- various ads,
- radio and television,
- different instructions,
- lectures,
- stories of interlocutors,
- performance of actors,
- the interlocutor in a telephone conversation, etc.

In Kazakhstan, the term "listening" has been used since 1964. Since that time, the active development of problems related to learning to listen began. Such close attention of researchers to the listening process can be explained by the fact that in

the methodology of teaching a foreign language, the teaching of auditory perception of speech was and remains a priority direction. Well, in Russia, for the first time this term was used by Associate Professor of Moscow State Pedagogical University M. Toreza . He defined the basic principles of listening:

- 1.Strive for continuous understanding of Sound speech.
- 2.Gradually equalize the pace of speech in a foreign language with the pace of speech in a native language.
- 3.Use different texts when listening instead of repeating the same thing several times.

Z. A. Kochkina defined listening as “the process of perception and understanding of audible speech”. A more detailed definition of the term “listening” was proposed in the work of G. V. Rogovoy and I. N. Vereshchagina - as an understanding of what is perceived by hearing through speech, which is perception, thinking, mnemonic activity. D. M. Schirinberg, in contrast to the above researchers, draws attention to the dependence of listening on the linguopragmatic experience of the recipient.

K. Ronald and H. Roskelli defined listening as an active process consisting of such components as forecasting, hypothesizing, testing, correcting, generalizing. It has proven that these components are also inherent in reading and writing. According to the researchers, listening is a two-way process consisting of the following stages:

1. acceptance.
2. coding.
3. understand.

From the point of view of the theory of speech activity, listening is the process of perception and understanding of speech. Psycholinguist I. A. Zimnyaya identified the following characteristics of listening as a type of speech activity:

- listening carries out verbal and direct communication, which is a reactive and receptive type of speech activity in the process of communication;
- the main type of listening is internal, uneven.

Listening is closely related to other speech activity skills. For example, the development of speech skills cannot be carried out without listening skills. Speaking and listening are two interrelated aspects of oral speech. Comparative characteristics of speech and listening allow us to expand the general psychological parameters. Both types of speech are characterized by the presence of complex mental activity, which is based on the mechanism of internal speech and prediction. The main difference between these two processes is that their last syllables are the formation of speech for speech and the perception of speech for listening. At the beginning of learning a foreign language, phonemic hearing in the native language is formed, and the formation of phonetic hearing in a foreign language depends both on the articulation properties of sounds in a foreign language and on the sound system of the native language. Therefore, long passive listening, which is not supported by external speech experience, can lead to distortion of auditory images and prevent the appearance of acoustic-articulatory signs. “To learn to understand speech, it is necessary to speak, and how your speech is perceived, evaluate your understanding. Understanding is formed in the process of speech, and speech is formed in the process of understanding” [3]. “Listening” is not only the perception of the message, but also the preparation of a response to what is heard in the inner speech. Listening prepares speech, speech helps to form the auditory perception of speech”.

In general, there are two main methods of teaching foreign languages: direct and indirect. An indirect method is teaching a foreign language that students want to learn using their native language. The direct method is also known as the natural approach. This method was developed in the 1950s as a response to the grammatical translation method and has been widely used since then. This is a kind of immersion method, which means that you are learning a language only by listening and talking to the language you are trying to learn. In addition, it is believed that during the lesson, students repeat the path of mastering the unconscious and imitated native language.

So, the direct method is to teach the language without the use of dictionaries and grammatical structures.

1. Auditory understanding of the text can be ensured when the teacher uses the material learned by the students. However, this does not completely eliminate the difficulties of listening, students need experience in listening and understanding in order to be able to overcome three types of difficulties: phonetic, lexical and grammatical.

2. Difficulties due to the conditions of the hearing. These include extraneous noise, interference, poor acoustics, for example, typical for railway stations, where sometimes it is impossible to understand the essence of notifications even in your native language. If the source of speech is visible, then the percentage of auditory comprehension of speech will be much higher than its visual absence. Facial expressions, gestures, lip movements and simple eye contact contribute to a better understanding of speech. If the teacher does not use cassettes in the classroom, even if the teacher is a native speaker and fluent speaker, his students are unlikely to be ready to understand oral speech outside the classroom. However, even if the source of speech is visible, listeners may face objective difficulties.

3. Difficulties associated with the individual characteristics of the source of speech. In this case, it is very important that students can listen to the voices of men and women in a foreign language. Therefore, in all modern audio materials, texts are read by both men and women.

4. Linguistic difficulties in the process of listening. It is the level of linguistic difficulties that considers the last group of typological difficulties in listening, which includes difficulties related to the linguistic features of the perceived material. Such difficulties include the use of many unfamiliar vocabulary, idiomatic expressions, colloquial formulas, special terms and abbreviations. In specific situations of communication, this is not always the case, but if the excess of unfamiliar vocabulary is too high and this interferes with understanding the general meaning of the statement, there is no need to talk about any compensatory skills. This is especially

true of speech formulas, clichés, idioms. The meaning of these expressions is not always determined by the meaning of the words included in them.

In the learning process, it is necessary to pay attention to the development of all these types of listening. Students should learn to independently choose the strategy of perception of the text, depending on the communicative intention/communicative task and the characteristics of the audio text. Also, in the structure of skills and abilities that ensure the mastery of various types of listening, along with specific skills and abilities, there are skills common to all types (for example, probabilistic forecasting, the ability to distinguish basic information from secondary, etc.).

It is important to note that mastering listening is one of the most difficult tasks in learning a foreign language. This requires purposeful, systematic work and a lot of experience in auditory comprehension. Only the constant inclusion of listening tasks in the educational process can give real results.

When working with audio materials, students develop the ability to work on several speech skills at the same time. Thus, listening is an independent type of speech activity, during which the intensive work of all mental processes takes place, and it is necessary to purposefully train this type of speech activity, taking into account its specificity and complexity of mechanisms.

THE ROLE OF PARENTS AND TEACHERS IN INCLUSIVE EDUCATION

Gvantsa Tsagareli (Batumi)

Scientific director-Associate Professor of Pedagogical Sciences

Marine Gurgenidze

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

Annotation. This study discusses the vital role of parents and teachers in inclusive education, the impact of parents on inclusive development of students and

the importance of teacher's attitude; it highlights challenges such as acceptance and different perspectives. research supports collaborative efforts to ensure positive integration and better outcomes for inclusive students.

Introduction: inclusive education aims for all children, regardless of abilities, to receive a full-fledged education and to be brought up as a perfect citizen.

Purpose: presenting the necessity of involvement of school teachers and parents in receiving inclusive education.

Methodology: Based on various master's theses, a source analyze.

Results: the study showed that due to low awareness, less importance is given to understanding one's own role in providing inclusive education; non-involvement of teachers and parents is a sign of low awareness.

Keywords: inclusive education, teacher, parent.

Introduction. Inclusive education is a universally accepted pedagogical principle. it went through a rather long and complex path in order to establish itself in the current reality. inclusive education required full involvement, and this is where the role of parents and teachers in inclusive education originates. however, single-minded involvement still remains an actual problem, because modern approaches are diferent, which creates a big problem in inclusive education, and the reason is the non-uniform attitude (positive/negative) of the mentioned parties towards inclusive education. and heterogeneity creates an imbalance between the teacher, parent and inclusive student.

The purpose of the study: is to reveal the importance of parents' and teachers' involvement in inclusive education and how their involvement is reflected in the learning-educational process of an inclusive student. in the process of analyzing different sources, we formulated two sub-questions.

1. What role does parental involvement play in inclusive education?
2. What role does teacher involvement play in inclusive education?

Research methods: in order to study the issue in depth, various sources, analysis of other studies and examples related to the existing issue were used during

the research, which creates a real picture of the research topic for the reader and provides complete information about the existing problem.

The role of the parent in inclusive education is very important. In my opinion, the parent should become the main support of the child in the process of receiving inclusive education, which will contribute to the development of the student in the future. However, there is a part of parents for whom even the recognition that their child needs specific help to adapt to the educational environment is a certain barrier from the parent's side. It is this approach from the parent's side that causes all the other problems, which sometimes becomes a future barrier for the inclusive student. Every parent should clearly see and perceive their child's abilities and respect him; the parent should adapt to the role of an observer, he should not deny the existing problem of the child, but see and appreciate it as realistically as possible, so that in the end he can promote the child's development in the right direction. This issue is addressed by Mariam Kozolashvili and Lia Bagdoshvili in their master's thesis, where they used an interview of a parent of an inclusive student. "I don't understand why something like this was invented, what was necessary. I don't like it, but I have no other choice if I drink the baby at home. The teacher talks to me about things, but he knows more about my son than I do. He neither made friends nor learned anything from that school (Bagdoshvili, Kozolashvili 2019, p. 10)". From this interview it can be seen that a parent ignores the necessity of inclusive education and considers it useless for his child. I think the source of this attitude is less awareness. Part of parents, for this very reason, do not consider it necessary to be involved in the school life of an inclusive child. This attitude of the parents will hinder the development of the inclusive student and will result in his demotivation follows.

I believe that the positive and supportive involvement of parents is the most important part in the life of an inclusive student. "The parent is the person who has to act. Parent may see the behaviors, difficulties, and needs, but does not yet know how and with whom to talk about these issues, It is often the case that people working with children avoid starting a dialogue on this topic, hoping that the child will "get

over" these difficulties. we must remember that helping parents, finding the necessary supporting resources, is one of the most important goals. (Barkaia, 2019, p. 142)".

The most important actor of inclusive education, along with the parent, is the teacher. The teacher's positive involvement, loyalty, creating a tolerant environment, care, acceptance and recognition are crucial attitudes for an inclusive students."teachers help the student to master this or that habit and help to stimulate the development of skills; The accumulated experience in the field of special education showed us that it is very important to take into account the individual skills and abilities of each child, which was recognized in 1995 with the adoption of the Copenhagen Declaration of Social Development. (Falavandishvili, .2020, p. 16)".

However, research has shown that teachers' attitudes toward inclusion and general acceptance of students' involvement in the classroom process vary, depending on their age and experience. according to teaching experience, which affects teachers' attitudes, mentioned in several studies: "Claufmad Lindsey (1991) found that teachers with less experience than young support inclusion more than teachers with more years of experience. they found no significant differences in attitudes toward integration among teachers, they did not find significant differences in the approaches to integration between the teachers whose teaching experience was four, five and nine years. In Roberts and Lindsay's (1997) study, teachers who taught students with disabilities in their classrooms were more positive in their attitudes than teachers who had no inclusion experience (who did not have an inclusive experience (AL-Zyouidi, 2006, pg.56)". I think that such a sharp difference in attitudes leads to a lack of support, non-acceptance and discrimination towards the inclusive student, which ultimately even leads to the violation of children's rights.

Conclusion. In conclusion, this study highlights the key role of parents and teachers in inclusive education; promoting positive cooperation between them is essential for the success of inclusive education; promoting acceptance and working towards positive integration can lead to better outcomes for inclusive students, ensuring their development and future prospects.

Bibliography

1. Bagdoshvili, L., Kozolashvili, M., Attitudes of teachers and parents regarding inclusive education in Georgia, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, 2019.
2. Barkaia, c., Inclusive early education, UNICEF, 2019.
3. Falavandishvili, R., teacher's readiness and acceptance towards inclusive education, master's thesis, East European University
4. Al-Zyoudi, M., Teachers' Attitudes towards Inclusive Education in Jordanian Schools, International Journal of Special Education, Mu'tah University, Vol21 No.2, 2006

LANGUAGE TEACHING OF FOREIGN STUDENTS IN A MULTILINGUAL EDUCATIONAL AND SOCIAL ENVIRONMENT

Karoliina Kruusmaa (Estonia)

Scientific director – PhD in Media and Communication Margit Keller

University of Tartu

Tartu, Estonia

The use of more than one language - polylingualism - is becoming an increasingly widespread phenomenon in the educational and social environment. This issue is increasingly attracting the attention of scientists and linguists, not to mention specialists working in the field of education.

Multilingualism is a common phenomenon, first of all, in those places where more than one ethnic group lives, or in regions that are located on the border with a foreign-speaking country. As a rule, we are talking about countries that have one official language. But the situation with two or more state languages is also common.

Also, a multilingual environment arises in large cities, where people from different countries and regions have come to study and work. Therefore, a person immerses himself in such an environment where he hears up to 5 different languages every day and communicates in several international languages, if he knows them (for example, English, Spanish or French).

This is how a situation arises when a foreign student uses one language in everyday life, and another during studies. Or one language can be used during study

and during communication in official institutions, the second - during communication with people on the street and with other students, and the third - in everyday life. Against the background of such multilingualism, certain personalities of language learning of foreign students arise.

The multilingual learning environment in European schools is the subject of research by foreign researchers: Michael Byram, Colin Baker, Hugo Batens Beardsmore, Christel Garrust, Daniela Elsner, Johan Lehmann, Gabriela Meyer, Rita Peary, Teresa Tinsley, John Trim, Philip Good and others.

In Estonia, scientists became interested in the problem of multilingualism and the concepts of multilingual education at the end of the last century. This was due to the emergence of new socio-economic realities, the desire to meet the modern requirements of the educational process, as well as an attempt to integrate into a single European educational space. The researchers got acquainted with foreign experience and began to study the possibilities of its application in domestic education.

Today, the deepening immersion of education in a multilingual environment affects the language education of teachers, as scholars critically examine, identify and eliminate the deep-rooted influences of monolingualism, especially English, in language education. Multilingual, multicultural education should be developed and supported, as linguistic diversity is crucial to the maintenance of cultural diversity and promotes the active exchange of knowledge and understanding resulting from different cultures.

Knowing two or more languages gives people many advantages in life. Multilingual people have the advantage of knowing more cultures, they are able to communicate with more people and receive possible economic benefits in the future. Conducted research even demonstrates the advantages of bilingual thinking.

When teaching foreign students to master the Estonian language as an academic discipline, there must be a practical goal, especially in a bilingual or multilingual environment.

It is necessary to bring the specific content of professional disciplines as close as possible to the content of the Estonian language curriculum for foreign students, as well as the textbooks and manuals compiled in accordance with it, to focus on the study of the professional component, in particular, special terminology within the framework of the "Estonian language for foreign students" course, as well as to develop appropriate special courses in order to expand the opportunities of mastering the Estonian language for foreign students in an intercultural environment.

Conclusions. Despite the fact that multilingual education has certain disadvantages, it can be concluded that it has more advantages. This is evidenced by the research of psychologists who claim that bilinguals have better mental abilities, they are more inventive, have creative thinking, better memory than monolinguals and have a flexible mind. They are characterized by rational thinking, they learn foreign languages better, socialize more easily, and are more open to different cultures.

TEACHING THE BULGARIAN LANGUAGE AS FOREIGN: SPECIFICITIES AND DIFFICULTIES

Radina Dyulgerova (Bulgaria)

Scientific supervisor – Associate professor, PHD Milena Veleeva

Sofia University „St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

In recent years, for many reasons (personal, professional, training, business, communication, etc.), spread and increase the learning of Bulgarian language for foreigners. Bulgarian language is taught to many trainees:

- as in our country (in universities, schools, schools, economic and administrative organizations, private companies, NGOs, Red Cross, Caritas, individual and etc.)

- also abroad (in universities, lectureships, cultural centers, friendship societies, private schools etc., and last but not least - among the growing ones Bulgarian diasporas abroad, for children in Bulgarian emigrants, etc.).

There are different conditions for teaching Bulgarian as a foreign language.

- in an authentic language environment (in Bulgaria);
- in a learning (artificial) language environment abroad;
- in a natural language environment (children of emigrant families who speak Bulgarian at home);
- in a partially authentic environment (learned in Bulgarian partners or with mixed marriages – a contingent that rapidly increasing in recent decades);
- independently studying of language (or from friends Bulgarians, internet, etc.).

There are usually different ones courses for studying of bulgarian language of different length and intensity: evening, Saturday-Sunday, online courses.

- Preparatory year
- intensive course
- every day for 6 hours,
- Final exam and certificate,
- Courses in the language of the specialty,
- Language culture,
- Bulgarian courses for students

The analysis of mistakes in intermediate Bulgarian language of learners – as a result of the processes of interference, transfer and other factors, are an indicator of the level of linguistic and sociocultural competence of respondents, which in turn gives an indication of the mechanisms of generation of mistakes.

There is a lot in Bulgarian grammar difficult-to-digest categories and language units, object of error analysis, in the implementation on which they are traditionally observed deviations from the language norm. A lot grammatical features and morphological elements are a barrier for foreign trained.

They cover both paradigmatic and syntagmatic relations, word order, the use of prepositions, interrogatives forms, the coherence of the speech, etc.

The characteristics of the analytical structure of the language constructions "preposition + noun" are difficult digestible, especially because of the polysemantic nature of prepositions in the Bulgarian language.

For all Bulgarian language learners like non-born, a particular difficulty is represented by:

- the articulation,
- the alphabet,
- the common forms
- the gender category, the category number and number form,
- the definiteness category,
- the system of prepositions,
- form of the verb,
- the temporal system.

Many of the students also use one (or more) languages an intermediary. It is very difficult for Maghreb students to it was established whose interference is greater – on Arabic or French.

Chinese students come after studying English in first grade school and actively use it as contact.

For many Ukrainians, Bulgarian is the fourth language language – after Ukrainian, Russian and English; for students from Cuba, Morocco, Korea, Lebanon, and for almost all countries from the European Union (and from the countries of the former USSR) – it is a third language.

The degree of difficulty in this case can be different, depending on the degree of closeness between the native and the Bulgarian language.

The training includes an intensive basic course in Bulgarian language, classes in a language laboratory, communicative exercises and acquisition of basic

knowledge of the Bulgarian language. Special attention is given to basic skills – listening, speaking, reading and writing.

Intensive 90-120 hours of training per level in practical Bulgarian language, with determination at the level through an entrance test.

Language practice in a natural language environment, with visits to natural and cultural Sights of Bulgaria.

The content of the curriculum is living room oriented theme, routine activities - play, work, study, sports, entertainment and other topics close to the learners.

The effectiveness of training is achieved with the help of such means: computer rooms, multimedia, audiovisual means, use of internet for learning Bulgarian, online links, video walls, etc. Modern methodology, assessment, testing and knowledge control, according to the standards of ALTE.

Also, a very effective method for learning Bulgarian as a foreign language is the use of the sociocultural module:

- Cultural program
- Acquaintance with modern living conditions in different settlements,
- Visiting cultural sights, interesting historical places and museums,
- Visiting natural attractions, rural areas, sea and mountain resorts.

DEVELOPMENT OF AN ELECTRONIC COMPLEX OF LECTURES AND LABORATORY WORK

Uzenbek Yersultan (Kazakhstan)

Scientific supervisor – Associate professor,

Candidate of Technical Sciences Buribayev B.

Al-Farabi Kazakh National University

Almaty, Kazakhstan

Geared towards developing a comprehensive set of educational materials for the 'Object-Oriented Programming' course using the C# programming language. The

lecture material is structured to comprehensively introduce students to the basics of Object-Oriented Programming (OOP). Interactive learning incorporates graphical tools displaying code examples and illustrating OOP concepts.

Laboratory work spans from basic tasks like creating classes and objects to complex exercises involving polymorphism, abstract classes, and interfaces. This ensures practical application of theoretical knowledge in developing functional applications in C#.

Special attention is given to analyzing existing educational platforms and teaching methods, integrating best practices into the developed complex. The e-learning product is designed to meet modern requirements for teaching programming, facilitating effective interaction between students and teachers.

The user interface of the Electronic Complex prioritizes accessibility for students and efficient management for teachers. Interactive elements, tests, and lab tasks are developed with active learning principles to stimulate student interest and participation.

Furthermore, the development of the Electronic Complex places a strong emphasis on aligning with current pedagogical standards. Continuous efforts have been made to stay abreast of evolving educational methodologies and emerging technologies in the field of programming. This ensures that the complex not only imparts foundational knowledge but also instills adaptive and forward-thinking problem-solving skills in students.

Incorporating real-world applications and case studies into the curriculum is another pivotal aspect of the complex. By exposing students to practical scenarios and industry-relevant challenges, the educational material transcends theoretical boundaries. This approach not only enhances the students' understanding but also prepares them for the dynamic demands of the professional landscape they will encounter upon completing their education.

In conclusion, the development of an electronic complex for Object-Oriented Programming in C# is a significant step in improving programming education. This

product equips students with necessary skills and provides teachers with an effective tool for organizing the educational process. Ultimately, we anticipate that this complex will enhance the quality of programming education and contribute to training qualified specialists.

Секція 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ І ТЕХНІЧНИХ

СУЧАСНИЙ СТАН АВТОМОБІЛЬНИХ ДОРІГ МАРОККО

Азізе Бадре-Еддіне (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Харків, Україна

З давніх-давен в Африці існували різні каравані шляхи, що перетинають увесь континент. Вони використовувалися для торгівлі, паломництва, наукових відкриттів та військових вторгнень. На зміну повільним в'ючним тваринам і гужовим візкам у ХХ столітті з'явилися швидкісні автомобілі, для яких колишні ґрунтові дороги та стежки, з важким подоланням численних річок і гір, що зустрічаються на шляху, стали малоприсадибними. Не менш важливим стимулом для розвитку автодоріг в Марокко стало й те, що дорожня інфраструктура стимулює торгівлю і, таким чином, знижує бідність, а також приносить користь охороні здоров'я та освіті, оскільки дозволяє поширювати медичні та освітні послуги у раніше недоступних районах.

Сьогодні Марокко має найкращу в Африці (після ПАР) розвинену мережу автошляхів. Майже всі міста Марокко з'єднані якісними сучасними дорогами. Через Марокко проходить і найбільша транс-африканська автомобільна дорога (англ. Trans-African Highway network) Каїр-Дакар – захід-

схід (8636 км). Загальна протяжність автошляхів зараз становить понад 58 395 км, з них 41 тис. км – автошляхи з твердим покриттям та понад 1500 км – швидкісні платні автодороги. Це 75 місце серед 224 країн світу [1]. Для порівняння, на 1973 рік загальна протяжність автошляхів становила 51 тис. км, з них 21 тис. – автошляхи з твердим покриттям, швидкісних платних доріг не існувало.

На території Марокко функціонує мережа швидкісних платних автошляхів (1785 км в 2016): А1 Рабат – Сафі (фр. Autoroute Rabat - Safi; 313 км), А2 Рабат – Ужда (фр. Autoroute Rabat - Oujda; 496 км), А3 Касабланка – Агадір (фр. Autoroute Casablanca - Agadir; 429 км), А4 Беррешід – Бені-Меллаль (фр. Autoroute Berrechid - Beni Mellal; 174 км), А5 Танжер-Мед – Рабат (фр. Autoroute Tanger Med - Rabat; 308 км), А7 Фнідк – Тетуан (фр. Autoroute Fnideq - Tetouan; 28 км).

Близьке до завершення будівництво автомагістралі Тизніт-Дахла. Загальний обсяг виконання робіт на 1 січня 2024 року перевищив 90%: роботи повністю завершені на понад 900 км. Усього швидкісна автомагістраль Тизніт-Дахла протягнеться на 1055 км. Крім якісного автопокриття на цієї автомагістралі збудовано 12 основних споруд (мости, віадуки, шляхопроводи тощо). Автомагістраль має покращити транспортне сполучення між Дахлою та іншими регіонами Марокко, сприяючи економічному розвитку південних провінцій країни.

Щільність дорожньої мережі Марокко (відношення довжини всієї дорожньої мережі до площі країни) – 14,1 км на 100 км². Для порівняння – в Україні цей показник складає 28,1 (дані на 2014 рік) [4]. За проказником якості доріг World Economic Forum оцінює дороги Марокко 4,7 балів (від 1 до 7) (2019 рік), тоді як дороги України отримали оцінку 3 бали [2]. Якість дорожнього полотна в Марокко відмінна, навіть якщо це забута всіма гірська ущелина, її серпантинний шлях матиме покриття високого рівня міцності та розмітку.

Але дороги в Марокко і сьогодні ще можуть відрізнятися за якістю та станом в залежності від регіону. У великих містах та на основних автомагістралях дороги гарної якості. Однак у віддалених, гірських та пустельних районах дорожні умови можуть бути менш оптимальними. Автомагістралі – це основні дороги, що з'єднують великі міста, мають гарне дорожнє покриття та забезпечують комфортну подорож. Міські дороги у великих містах, таких як Касабланка, Рабат та Марракеш, мають тверде покриття, однак в історичних частинах міст вузькі вулички можуть бути вимощені каменем. У віддалених сільських районах дороги можуть бути ґрунтовими та нерівними. Особливо це актуально в гірських районах та пустелі. У пустельних регіонах, таких як Сахара, дороги можуть бути піщаними або гравійними. У гірських районах, таких як Атлаські гори, дороги можуть бути вузькими, звивистими і не завжди в ідеальному стані. Але пейзаж, що відкривається звідси, переважає всі незручності від шляху. Наприклад, дорога в ущелинах Дадес (Dadès Gorges), що входить у десятку найкрасивіших доріг світу, відома своїми крутими поворотами, неперевершеними краєвидами та смертельною небезпекою.

У Марокко правосторонній рух (кермо ліворуч). Розмітка доріг має міжнародне маркування, дорожні покажчики зазвичай написані французькою та арабською. Світлофори на дорогах є виключно у великих містах, і тому тільки там можна побачити дорожні пробки-затори. Решта маршрутів по всій країні наповнена круговими розв'язками. Уздовж доріг часто пасуться величезні отари овець. На самих дорогах можна зустріти безліч мотоциклів, гужових возів із осликами, вершників, а в пустелі – верблюдів.

У Марокко будь-яке порушення правил дорожнього руху карається поліцейськими. Ремені безпеки є обов'язковими. ПДР місцеві водії дотримуються своєрідно: у містах вони практично не визнають правил, особливо щодо черги проїзду та обмежень швидкості. При цьому дорожній рух постійно порушує натовп пішоходів, велосипедистів, мотоциклістів, возів і

навіть тварин, тому над дорогами весь час «висить» рев клаксонів. А в провінційних районах, навпаки, багато хто виявляє зайву ввічливість на дорозі. На роздоріжжі якогось гірського шосе два автомобілісти можуть довгий час умовляти один одного проїхати першим. Слід уникати руху вночі, тому що периферійні дороги погано освітлені.

Водіння автомобіля в гірських районах Атласу досить непросто – дороги хоч і перебувають у доброму стані, але досить вузькі та звивисті. У містах, особливо в їхніх історичних районах, керувати машиною вкрай важко – вулиці старих кварталів практично «непрохідні» для сучасних автомобілів. Особливу обережність слід виявляти і в пустельних районах, через часті утворення піщаних бур.

Перед дорожнім будівництвом Марокко ще стоїть немало завдань. Наприклад, дуже важливим є зміцнення гірських схилів і покриття їх сіткою для того, щоб камені не падали на проїжджаючі машини.

Король та уряд Марокко вкладає великі гроші у розвиток дорожньої мережі країни, розуміючи, що країна має стратегічне місце на кордоні Європи та Африки та є туристичною точкою тяжіння. Зараз уряди Марокко та Іспанії обговорюють будівництво підводного тунелю, який повинен з'єднати Європу та Африку. Сподіваємося, що ці плани будуть реалізовані!

Список джерел:

1. Список країн за загальною довжиною автошляхів. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD_%D0%B7%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%8E_%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D1%8E_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D1%96%D0%B2
2. Arnold G., Weiß R. Strategic Highways of Africa. London : Julian Friedman, 2007.
3. Business and economic data for 200 countries. URL: https://theglobaleconomy.com/Morocco/roads_quality/
4. Detailed road map of Morocco. URL: <https://www.maps-of-the-world.org/africa/morocco/detailed-road-map-of-morocco>

ОСОБЕННОСТИ ПОВЫШЕНИЕ ОСНОВНЫХ И КАЧЕСТВЕННЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ МЯСНОСТИ МЯСО-САЛЬНЫХ ОВЕЦ

Алтынбек Ердаулет (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы, Казахстан

Актуальность темы. В условиях Казахстана наиболее распространенной породой является казахская курдючная грубошерстная, которая разводится в полупустынных и пустынных зонах юго-востока республики. Однако основная масса овец этой породы по уровню продуктивности и, особенно по воспроизводительной способности не удовлетворяют соответствующим требованиям стандарта породы. Следовательно, повышение плодовитости и выход деловых ягнят являются актуальными проблемами в мясо-сальном овцеводстве. Мясная продуктивность овец тесно взаимосвязана с величиной массы тела и убойными качествами, что в свою очередь, обусловлено степенью интенсивности роста тканей тела, формирующих мясность туши [1, 2]. Казахские курдючные овцы - самые крупные не только среди курдючных, но и среди овец всех пород мясо-сального направления.

Мясо 4,5-месячных ягнят обладает достаточной калорийностью и представляет большую ценность для диетического питания. Следует отметить, что жира в мясе 4,5-месячных ягнят меньше, чем у взрослых овец. Литературные данные свидетельствуют, что при повышенном уровне кормления скорость роста молодняка увеличивается и выход мякоти в туше повышался на 4-7 %, а убойный выход- с 44,79 до 47,84 % [3] .

Изучая нагульные и откормочные качества валухов ставропольской породы с 3-до 6-месячного возраста [4] установили, что животные, получавшие на откорме зеленую массу и финишный комбикорм, росли интенсивнее, чем их аналоги, которые находились на нагуле без подкормки концентратами.

Вопросы увеличения производства мяса в стране должны решаться за счет реализации на мясо баранчиков в год их рождения. Известно, что в жизнедеятельности организма важное значение имеет жировая ткань, которая участвует в водном обмене организма и выполняет защитную функцию. Кроме того, жир является энергетическим резервуаром и используется организмом при неблагоприятных условиях окружающей среды. Содержание жира в туше является важным показателем качества мяса, которое зависит от породы [5].

Материал и методика, место проведение исследований. Изучение результатов подбора едильбаевских овец по живой массе проводилось в ТОО «Ержан» Алматинской области. Для проведения опыта полновозрастные едильбаевские овцематки были разделены на три группы:

I – с живой массой в пределах 61-65 кг (мелкие); II – от 66 до 70 кг (средние); III – 71 кг и выше (крупные);

Результаты исследований. На матках каждой из групп использовались две группы баранов: I группа (n=3) с живой массой в пределах 95-100 кг (средние) и II группа (n=3) – от 101 до 110 кг (крупные). В результате было получено шесть групп ягнят, как от однородного, так и разнородного подбора при следующих вариантах (баран x матка): I – средний x мелкая, II – средний x средняя, III – средний x крупная, IV – крупный x мелкая, V – крупный x средняя, VI – крупный x крупная. Из каждой группы ягнят для проведения убоя отобрано по 3 головы баранчиков. Их средняя живая масса соответствовала среднему показателю той группы, из которой они были отобраны.

Как свидетельствуют данные таблицы 1, 4-месячные баранчики едильбаевских овец ТОО «Ержан» характеризуются достаточно высокими убойными показателями, свойственными для лучших мясо-сальных пород. При

убое баранчиков с предубойной массой в пределах 35,0-39,0 кг их масса туши с курдюком составили 18,06-20,47 кг, выход туши – 51,6-52,5 %, масса курдюка – 2,4-3,2 кг, убойная масса – 18,27-20,70 кг и убойный выход – 52,2-53,1 %.

Установлено, что все показатели убоя возрастают с увеличением предубойной живой массы баранчиков. Так, масса туши с курдюком у баранчиков I и IV групп с предубойной массой тела в пределах 35,0-35,3 кг составила 18,06 и 18,28 кг, масса курдюка – 2,4 и 2,6 кг, убойная масса – 18,27 и 18,49 кг, убойный выход – 52,2 и 52,4 %. Эти показатели у их сверстников III и VI групп составили соответственно 37,7-39,0 кг; 19,68-20,47 кг; 2,9-3,2 кг; 19,89-20,70 кг; 52,7- 53,1 % или выше, чем у животных I и IV групп соответственно на 7,7-10,5; 8,9-12,0; 20,8-23,1; 8,8-11,9; 0,5-0,7 %. Разницы достоверны при $P > 0,95-0,99$.

По приведенным сравниваемым показателям баранчики II и V групп (варианты подбора: средний баран х средняя матка и крупный баран х средняя матка) занимают среднее положение. Установлено, что масса внутреннего жира является наиболее стабильным убойным показателем – его уровень в туше 4-4,5 месячных баранчиков колеблется в пределах 0,20-0,23 кг при выходе 0,5-0,6%. При одинаковых условиях кормления и содержания выручка от одной головы баранчика едильбаевской породы III и VI групп при отбивке составила 18 772 тенге, I и IV групп соответственно в среднем 17 290 тенге, сверстники II и V группы занимали промежуточное положение – 18 178 тенге.

Экономическая эффективность реализации ягнят при отбивке от маток (1 голова) составила в III и VI группах в среднем 12 815 тенге, I и IV группах 11 333 тенге и II и V группах – 12 221 тенге.

Заключение. Целенаправленный подбор родителей по живой массе позволили улучшить убойные показатели молодняка и получить тушки, соответствующие требованиям стандартов на молодую баранину.

Список источников:

1. Zhumagaliyeva G.N., Iskakov K.A., Kulataev B.T. Improving the productivity of sheep-breedink performance of different directions in terms of productivity of farmed southeast of Kazakhstan. The Third European Conference on Agriculture 1st November, Vienna 2014, 37-45.
2. Кулатаев Б.Т. Количественные и качественные показатели мясной продуктивности мясосальных овец и помеси разного происхождения Материалы Международной научно-практической конференции «Инновация в аграрном секторе Казахстана» посвященная 75-летию академика К.С. Сабденова. КазНАУ, Алматы. 2008.
3. Ерохин, С.А. Откормочные и мясные качества баранчиков разного происхождения в связи с обхватом пясти // Вестник Кыргызского аграрного университета.-2008.-№3 (11).-С.156-159.
4. Землянкин В.В. Морфобиохимическая картина крови при сочетании гипофункции яйчников и хронического эндометрита у коров// Сборник науч. тр. Межд. научно-практич. конф. «Актуальные вопросы морфологии и биотехнологии в животноводстве», РФ.- Кинель, 2015.- с.160-164.
5. Махатов Б.М., Сейитпан К.Н., Кулатаев Б.Т. Улучшение генофонда современных пород овец и коз Казахстана. Сборник научных трудов Ставропольского научно-исследовательского института животноводства и кормопроизводства 2012. Т.1. №5. 73-76.

ПОВЫШЕНИЕ ПРОДУКТИВНЫХ КАЧЕСТВ И ПЛОДОВИТОСТИ ОВЕЦ РАЗВОДИМЫХ В ТОО «ЕРЖАН»

Алтынбек Ердаулет (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы, Казахстан

Актуальность темы. Пути повышения плодовитости овец являются отбор и подбор многоплодных пар, направленные на ускорение темпов селекции по названному виду продукции [1].

Половой цикл – это зависящая от гормонов ритмическая смена различных процессов, обеспечивающая оптимальные условия для размножения, а именно, готовность организма самки к половому акту и оплодотворению яйцеклетки.

В половой цикл включены органы и железы внутренней секреции: гипоталамус, яичники, матка, фолликулы, желтые тела и плацента. Несбалансированность или дисфункция любого из этих взаимосвязанных механизмов вызывает нарушение всей системы. Обычно секреция гормонов железами осуществляется по принципу обратной связи, при которой повышение концентрации подчиненного гормона приводит к уменьшению концентрации в крови регулируемого гормона [2,3].

Причиной низкой оплодотворяемости животных являются недостаточные или низкие концентрации гонадотропных (ЛГ, ФСГ) и эстрогенных гормонов (эстрадиол-17 β , прогестерон) в предовуляторный период и в день половой охоты, а также нарушение взаимодействия гонадотропинов и гормонов яичника [4]. В настоящее время во всем мире уделяется большое внимание направленной регуляции обмена веществ организма животных, которая имеет большое теоретическое и практическое значение и представляет собой одну из важнейших проблем. Искусственные методы стимуляции позволяют мобилизовать резервные силы организма, активизировать обмен веществ и на этой почве создают благоприятные условия для восстановления физиологического состояния организма, и тем самым, улучшает рост и развития молодняка в пренатальном и постнатальном онтогенезе

К препаратам подобного ряда относится овариоцитотоксическая цитотоксические сыворотки (ОЦС). Антигеном для получения ОЦС служили яичники овцематок с созревшим фолликулами или находящимся на стадии созревания.

В качестве продуцентов под иммунизацию отбирались здоровые и упитанные животные (бараны-валухи, ослы, лошади).

Следует отметить, что в последние годы в производственных условиях широко апробированы и внедрены различного рода цитотоксические сыворотки направленного и общестимулирующего действия. Цитотоксические сыворотки-это сыворотки, специфичные к соответствующим клеткам организма.

Материалы и методы исследований. Кровь для исследований брали до введения ОЦС и после введения препарата на 7,14-е сутки, в дни проявления феноменов половой охоты и через две недели после плодотворного осеменения.

Концентрации половых (эстрадиол-17 β , прогестерон) и гонадотропных (ФСГ, ЛГ) гормонов проводили методом радиоиммунологического анализа (RIA) на γ -анализаторе со сцинтиляционным счетчиком. К преимуществам RIA относятся: высокая чувствительность, специфичность, надёжность, точность, простота, высокая производительность и универсальность.

Для определения гормонов половых желез пользовались готовыми наборами реактивов производства Института химии АН Республики Беларусь «Стерон E¹²⁵», «Стерон – E¹²⁵». Наборы реактивов рассчитаны на анализ 100 проб, предназначенных для прямого (безэкстракционного) определения гормонов в малых объемах сыворотки крови. Расчеты проводили путем использования математических вычисления и графического построения в полулогарифмических координатах.

Результаты исследований. Полученные данные показывают, что содержание эстрадиола-17 β в сыворотке крови овцематок до введения препарата в обеих группах было приблизительно равным (6,11 \pm 0,29 и 6,09 \pm 0,24 нг/мл соответственно). В последующие сроки исследования, вплоть до проявления индуцированной охоты происходит быстрое повышение уровня эстрадиола. Это закономерный физиологический процесс, так как эстрогены оказывают непосредственное действие на яичники, которые необходимы для нормализации развития фолликулов, значительно увеличивает чувствительность яичников к воздействию гонадотропинов. С другой стороны, эстрогены необходимы для поддержания жизнедеятельности ооцитов.

Наиболее высокое содержание эстрадиола-17 β отмечено у инъекрованных ФЦС овцематок. Так, 7-сутки после введения препарата концентрация эстрадиола-17 β по сравнению с исходным показателем увеличивается на 68,2%, а в контрольной группе - на 36,2% (P<0,01).

Максимальный уровень эстрадиола-17β в сыворотке крови отмечен в день индуцированной охоты. В результате целенаправленной научно-исследовательской работы по разработке технологий и методов селекции по созданию овец интенсивного типа, позволяющей повысить рентабельность мясо-сального овцеводства в условиях климата "Ержан" Алматинской области, а также по внедрению адаптированных к новым условиям хозяйствования интенсивных технологий производства продукции овцеводства позволяют сделать следующие выводы. Внедрение интенсивной технологии позволяет достичь максимально рационального ведения хозяйства, при наиболее эффективной отдаче вложенных средств. Разведение овец многоплодного типа позволяет повысить плодовитость на 37,0-44,0% и повысить рентабельность на 27,0-35,0%, производство мяса на одну матку повышается на 13,1-14,8 кг и рентабельность 26,0-28,5%. Использование целевого стандарта отбора многоплодных овец и применение способа отбора овец казахской тонкорунной породы по настригу шерсти способствует повышению интенсивности скорости селекции, повышению точности оценки по фенотипу.

Выручка от реализации мяса и шерсти на одну матку при внедренной интенсивной технологии составила 15 030 тенге, что больше на 3840 тенге или на 25,5% при сравнении с экстенсивной технологией ведения отрасли. Снижаются затраты на содержание одной матки на 800 тенге или на 12,2%, прибыль на одну матку достигает 9230,0 тенге, которая больше по сравнению с экстенсивной системой на 4640 тенге или на 50,2%.

Анализируя полученные данные учета осеменения, можно отметить, что ОЦС в стимулирующих дозах повышает воспроизводительную способность маток. Они интенсивнее, дружнее приходят в охоту и более результативно и плодотворно осеменяются, сроки кампании искусственного осеменения сокращаются на 6-7 дней (таблица 3). Пришло в охоту и плодотворно осеменено на 20-й день после обработки 40%, на 25-й день 49,9%, на 30-й день 7,85% и более за 30-ти дней - 2,35% маток подопытной группы четвертого

окота. В контрольной группе, соответственно - 38,9%; 22,0% и 7,1% маток. Следует отметить, что к 25-му дню учета осеменения в подопытной группе было осеменено 90% овец, что на 17,9% больше, чем в контрольной группе.

У овцематок первого окота результаты прихода в охоту и осеменения маток были следующими: в опытной группе на 20-й день -25,0%, 25-й день - 36,9%, 30-й день - 31,0% и более 30-ти дней - 5,1% поголовья были плодотворно осеменены. В контрольной группе соответственно 8,9%; 28,1%; 45,2% и 17,8%. Влияние ОЦС особенно заметно при сравнении этих показателей уже в первые 15 и 20 дней. Подопытная группа осемененных первоокотокпревосходят контрольных на 16,1% и к 25-му дню количество осемененных маток достигло: в подопытной группе 62,0% и контрольной 37,0%.

Заключение. Полученные результаты свидетельствуют о том, что в подопытных группах овец наблюдается повышенная плодовитость (на 14,1%), которая достигла у взрослых маток 118%, а у маток первого окота 92%. Использование молочного разбавителя спермы баранов.

Список источников:

1. Махатов Б.М., Сейитпан К.Н., Кулатаев Б.Т. Улучшение генофонда современных пород овец и коз Казахстана. Сборник научных трудов Ставропольского научно-исследовательского института животноводства и кормопроизводства 2012. Т.1. №5. 73-76.
2. Kelser D., Garverich H.A/, Youngquist R.S., Elmore R.G. Effect of dais postraptum and endogenous reproductive hormones on CN- 2H- indwsed LH release in dairy cows // J. Anim. Sci.- 1987-Vol.45, № 4.- P. 793-803.
3. Richards J., Nigley A.R. Protein hormone action: A key to underatanding ovarian follicular and lutead cell Cvelopment // Biol. Reprod. – 1996.- Vol.17. P. 82-84.
4. Заманбеков Н.А., Утянов А.М., Кузембекова Г.Б., Баймурзаева М.С., Азизов К.А.// Исследования, результаты. Научный журнал КазНАУ. №1. 2015.-стр 214-217.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПЛЕМЕННЫХ И ПРОДУКТИВНЫХ КАЧЕСТВ ОВЕЦ РАЗВОДИМЫХ В УСЛОВИЯХ ТОО «АЙДЫНГУЛЬ»

Алтынбек Ердаулет (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы, Казахстан

Актуальность темы. На современном этапе развития животноводства особо актуальна проблема сохранения поголовья животных и повышения их продуктивности, в связи с этим необходимо изыскание и изучение биологически активных веществ, повышающих жизнестойкость и продуктивность животных. К таким веществам относятся иммуноглобулины – белки животного происхождения, обладающие защитными свойствами.

Изучения белков сыворотки крови связано с тем, что они находятся в постоянном обмене с белками органов и тканей, влияют на интенсивность обменных процессов и продуктивность животных. Проведение современных биохимических исследований способствует установлению иммунологического статуса животных и могут быть использованы в селекционной работе при совершенствовании существующих и создании новых пород и породных групп животных. Овцеводство в Казахстане является одной из традиционно сложившихся отраслей животноводства, обеспечивающая население продуктами питания и промышленность сырьем.

По химической природе иммуноглобулины представляют собой сложные белки – гликопротеиды, содержащие углеводы. В сыворотке крови человека обнаружены и идентифицированы пять классов иммуноглобулинов – G, M, A, D и E, а в сыворотке крови сельскохозяйственных животных – G, M и A. Иммуноглобулины защищают организм от вирусов и бактерий,

нейтрализуют чужеродные антигены, создают условия для оптимального течения биохимических процессов, ведущих к повышению продуктивности животных.

К настоящему времени достигнуты определенные успехи в изучении иммуноглобулинов сельскохозяйственных животных (1.2.3.4). Между тем, требуют дальнейшей разработки методы выделения и идентификации иммуноглобулинов, особенно IgM и IgA и их количественное определение. Недостаточно изучен белковый состав сыворотки крови овец, крупного рогатого скота в норме и при различных заболеваниях. Особый научно-практический интерес представляет белковый и иммуноглобулиновый спектр сыворотки крови новорожденных животных и их динамика в постнатальном онтогенезе.

В этой связи особо актуальным является изучение спектра иммуноглобулинов в онтогенезе молодняка сельскохозяйственных животных . в частности в первые часы раннего онтогенеза, так как именно в этот период онтогенеза формируется иммунная система животных – основа защитных сил организма и его продуктивности. За последнее десятилетие в этой отрасли, в результате социально-экономических потрясений нанесен значительный ущерб – снизились поголовье и продуктивность.

Материалы и методы исследования Взятие крови у новорожденных ягнят и телят производилось в течение 10-30 минут после рождения до приема молозива. Электрофорез в агаровом геле проводили в боратно-ацетатном буфере, рН 8,6, в электрофоретической камере сделанной из плексигласа, состав буфера: 43,55 г ацетата натрия, 52,58 г борной кислоты и 76,28 г буры растворяли в 10 л дистиллированной воды.

Результаты исследования Иммуноглобулины основные защитные белки организма человека и животных являются основной гуморального иммунитета. У человека обнаружены и идентифицированы 5 классов

иммуноглобулинов G, M, A, D, E которые определяют иммунный статус и резистентность человека.

У сельскохозяйственных животных – крупного рогатого скота, овец и коз лошадей обнаружены и идентифицированы 3 класса иммуноглобулинов G, M, A, причем иммуноглобулин G состоит из двух подклассов - G¹ - G². Все классы иммуноглобулинов важны для проявления иммунной защиты организма, однако наиболее важным в биологическом отношении являются иммуноглобулины класса G. Они в наибольших количествах содержатся в крови, молозиве и молоке животных, содержат антитела к различным антигенам и являются основным показателем иммунной защиты организма.

Ранее нами (1) изучались особенности формирования системы иммуноглобулинов G¹ и G² у ягнят породы южно казахского мериноса и ягнят помесных овец, однако анализ теоретических и прикладных исследований по изучению иммунной системы показали необходимость изучения особенностей формирования системы иммуноглобулинов M и A, что позволяет глубже изучить особенности формирования иммунной системы у сельскохозяйственных животных, в частности овец.

IgM – один из высокомолекулярных белков сыворотка крови и имеет молекулярную массу около 1 млн., константу седиментации 19S содержит около 10% углеводов. Ig M антитело первичного иммунного ответа, так как синтезируется первым после антигенной стимуляции.

Через несколько дней синтез Ig M переключается на Ig G, а позже на I g A Важным свойством Ig M является то, что он находится на поверхности В – лимфоцитов в качестве их основных рецепторов.

Иммуноглобулин A – один из наименее изученных защитных белков человека и животных. Это объясняется низким его содержанием в нормальной сыворотке крови животных, трудностями идентификации и выделения в чистом виде, а также некоторым сходством с иммуноглобулинами G и другими белками неиммуноглобулиновой природы. В сыворотке крови

сельскохозяйственных животных содержится в небольших количествах, в крови человека относительно много.

Иммуноглобулины А в основном защищают слизистые оболочки желудочно-кишечного тракта, дыхательных путей и мочеполовой системы, а в крови выступают как носители различных антител.

Ig М и Ig А идентифицируются только иммуноэлектрофорезом, реакциями двойной диффузии и перекрестными реакциями с анти – Ig М и Ig А человека и количественно определяется только с помощью моноспецифических к ним антисывороток. С целью изучения особенностей формирования системы иммуноглобулинов М и А исследовались сыворотка крови 5 ягнят породы южно казахского меринуса и 3 ягнят породной группы помесей через 20-30 минут после рождения до приема молозива, через 24-36 часов после приема молозива, на 10 день и месячном и 3-х месячном возрасте.

Белковой состав сыворотки крови овцематок и их ягнят изучали электрофорезом в агаровом и полиакриламидном гелях. Электрофорез в агаровом геле проводили в боратно - ацетатном буфере, рН 8,6 в электрофоретической камере, сделанной из плексигласа. Состав буфера: 43,55 г ацетат натрия, 52,58 г борной кислоты и 76,28 г буры растворяли в 10л дистиллированной воды. рН такого раствора – 8,6. Иммуноэлектрофорез проводили в 1% агаре с использованием боратно-ацетатного буфера, рН. 8,6. Гелевую пластинку для образования линии преципитации помещали во влажную камеру на 48 часов. После завершения реакции иммуноэлектрофореграмму отмывали от балластных белков в изотоническом растворе хлорида натрия в течение недели, затем высушивали и окрашивали амидо-черным 10 В. Идентификацию иммуноглобулина М в сыворотках крови овец проводили иммуноэлектрофорезом, реакциями двойной диффузии и перекрестными реакциями с использованием анти - Ig М человека и Ig М человека. Идентификацию иммуноглобулина А в сыворотках крови овец проводили также иммуноэлектрофорезом перекрестными реакциями с

использованием анти - Ig М А человека и Ig А человека (3). Количественное определение иммуноглобулинов М и А проводили методом радиальной иммунодиффузии в агаровом геле с использованием моноспецифических иммунных сывороток к ним (4).

Выводы. Иммуноглобулин М в сыворотке крови новорожденных ягнят овец обоих пород в следовых количествах обслуживается до приема молозива и к 24- часам постнатальной жизни его содержание составляет $3,12 \pm 0,21$ и $4,21 \pm 4,20 \pm 0,22$ г% соответственно, в то же время иммуноглобулин А у ягнят в заметных количествах появляется только к 24 часам, ($1,78 \pm 0,29$ и $1,93 \pm 0,17$ мг/мл соответственно), уровень которого быстро уменьшается в процессе роста ягнят и составляет $0,35 \pm 0,43$ мг/мл.

Список источников:

1. Махатов Б.М., Сейитпан К.Н., Кулатаев Б.Т. Улучшение генофонда современных пород овец и коз Казахстана. Сборник научных трудов Ставропольского научно-исследовательского института животноводства и кормопроизводства 2012. Т.1. №5. 73-76.
2. Kelser D., Garverich H.A., Youngquist R.S., Elmore R.G. Effect of dais postraptum and endogeneous reproductive hormones on CN- 2H- indwsed LH release in dairy cows // J. Anim. Sci.- 1987-Vol.45, № 4.- P. 793-803.
3. Richards J.S., Nigley A.R. Protein hormone action: A key to underatanding ovarian follicular and lutead cell Cvelopment // Biol. Reprod. – 1996.- Vol.17. – P. 82-84.
4. Duggan R. et al. Gonadotropin total oestragen and progesterone concentrations in the plasma of lactating scwa wittl, particular reference to lactational oestrus // J. Reprod.- 1999.Vol.6., № 2. –P. 303-312.

ЕСТЕСТВЕННАЯ РЕЗИСТЕНТНОСТЬ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ВОЗРАСТНЫХ И ПРОДУКТИВНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ

Аугаликызы Дильназ (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы Казахстан

В процессе эволюции организм животных приобрел способность к защите от воздействия неблагоприятных факторов внешней среды и сохранять постоянство внутренней среды, при различных внешних условиях, то есть от проникновения паразитов и микроорганизмов.

Главными факторами в организации общей профилактики и системе мер, для создания стад животных, отличающихся повышенной резистентностью к болезням, является стойкий иммунитет и высокая молочная продуктивность животных. Создание нового типа голштинского скота в Казахстане – это микроэволюционный процесс. Любое эволюционное преобразование предполагает, с одной стороны, адаптацию, с другой – взаимосвязь вновь образовавшихся генных комплексов с условиями внешней среды. Дальнейшее успешное становление и репродукция создаваемого своеобразного стада будет, в первую очередь, зависеть от уровня достигнутого равновесия.

Селекция по показателям естественной резистентности будет способствовать нормативному воспроизводству животных внутри стада, типа без значительной элиминации в результате, как естественного отбора, так и выранных по селекционным показателям. Включить в процесс создания своеобразного стада, типа по поголовью, группу животных можно, лишь сместив в этой группе элиминационный механизм в сторону постепенного

увеличения значений (уровня) селекционируемого признака, что обеспечит селекционный сдвиг в эту же сторону.

Сложность селекционного процесса на повышение в стаде показателей естественной резистентности организма животных обусловлена взаимодействием генотипа и среды. В то же время некоторые исследователи [1] и др., [2] указывают на тот факт, что высокорезистентные животные характеризуются более низкими продуктивными показателями, то есть при жестком ведении селекции на повышение естественной резистентности приходится мириться с некоторым снижением уровня продуктивности. В то же время в любом стаде имеется группа животных, сочетающих высокую продуктивность и устойчивость к заболеваниям.

По мнению [3,4], экономическая целесообразность селекции животных на резистентность не вызывает сомнений, а предпосылкой успеха является именно генетическая детерминированность показателей устойчивости. Трудности в селекции, по мнению автора, обусловлены отсутствием надежных и однозначно трактуемых методов выявления резистентных особей, непригодностью способов прямого экспериментального заражения для последующего отбора устойчивых животных.

С учетом действия механизмов гуморальной и клеточной защиты селекцию можно вести методом прямого или косвенного отбора. Непрямой метод экономически менее затратный, но не дает ответа на вопрос о степени закрепления желательного признака в потомстве. Более приемлема в этом плане комбинированная селекция по продуктивным показателями: надой, содержание жира и белка в молоке, экстерьерным параметром желательного типа. Разводимый на юго-востоке Казахстана голштинский крупный рогатый скот практически адаптирован к местному климату, но требуется выяснить какова динамика естественной резистентности у этих коров.

Хорошим показателем конституциональной устойчивости сельскохозяйственных животных может служить фагоцитарная интенсивность

лейкоцитов. Фагоцитоз играет важную роль в резистентности животных. Изучение фагоцитоза проводится для оценки функционального состояния нейтрофилов, от которой в значительной степени зависит состояние «внутренней системы» организма. Интенсивность фагоцитоза судят по фагоцитарному индексу, который определяется путем деления всех поглощенных микробных тел на число активных лейкоцитов, а также фагоцитарному числу, характеризующему агрессивность лейкоцитов.

Из гуморальных факторов естественной резистентности изучали лизоцимную и бактерицидную активность. Лизоцимная активность – способность лизоцима (фермента) лизировать живые и мертвые клетки. Лизоцим является универсальным и самым древним защитным ферментом, широко распространенным в животном и растительном мире. Количественные показатели лизоцимной активности обуславливают напряженность неспецифического иммунитета.

Одним из показателей естественной резистентности у животных является бактерицидное и бактериостатическое действие соков и тканей животного организма. Эти защитные механизмы одни из первых встречают внедрившихся возбудителей инфекционных заболеваний и вступают с ними в единоборство.

Показатели естественной резистентности взаимообусловлены и взаимосвязаны с возрастом и уровнем продуктивности животных. В связи с этим, перед нами ставилась задача – изучить динамику гуморальных и клеточных факторов защиты организма коров. Результаты изучения клеточного и гуморального факторов защиты организма коров приведены в таблице 1.

Анализируя таблицу 1, можно отметить, что показатели естественной резистентности были в пределах физиологической нормы. Однако, некоторые различия были обнаружены у животных с разным уровнем продуктивности. Так, лизоцимная активность низкоудойных коров была выше на 0,7%. По остальным показателям резистентности организма высокоудойные коровы преобладали над низкоудойными: по бактерицидной активности на 2,5%,

фагоцитарной на 12%. В то же время, более агрессивны нейтрофилы у коров высокоудойной группы, о чем свидетельствует фагоцитарный индекс и число.

Таблица 1. Показатели иммунобиологической реактивности организма

Показатели	Группа	
	Высокоудойные (n=10)	Низкоудойные (n=10)
Лизоцимная активность, %	13,7±1,0	14,4±0,8
Бактерицидная активность, %	66,7±3,1	64,2±2,8
Фагоцитарная активность, %	61,6±6,9	49,6±1,9
Фагоцитарный индекс, шт.	20,6±1,4	17,8±3,9
Фагоцитарное число, шт.	12,4±1,0	8,5±1,6

Независимо от продуктивности коров на резистентность организма влияет и возраст коров. С возрастом идет снижение количества форменных элементов крови и показатели естественной резистентности организма.

По данным таблицы 41, лизоцимная активность коров третьей лактации и старше составила 10,8%, что на 1,3% больше, чем у молодых коров первой лактации. Однако бактерицидная активность была несколько больше у молодых коров первой лактации (на 4,4%), чем у коров третьей и старше лактации. Тут, следует обратить внимание на фагоцитарную активность. Фагоцитарная активность была выше у коров третьей лактации и старше на 16%. Следовательно, полновозрастные коровы более адаптированы. Об этом свидетельствует и фагоцитарный индекс. Однако фагоцитарное число оказалось выше у коров-первотелок.

Из таблицы видно, что у коров первой лактации корреляционная связь между молочной продуктивностью и показателями естественной резистентности положительная. У коров третьей и старше лактации корреляция между удоем и лизоцимной активностью и удоем и фагоцитарной активностью установлена отрицательная корреляция ($r = - 0,29, - 0,40$).

Таблица 2. Показатели иммунобиологической реактивности организма

Показатели	Группа	
	I лактация (n=10)	III лактация и ст. (n=10)
Лизоцимная активность, %	9,5±1,4	10,8±1,2
Бактерицидная активность, %	69,5±2,6	65,1±1,9
Фагоцитарная активность, %	44,8±1,5	60,8±1,5
Фагоцитарный индекс, шт.	5,3±0,5	5,4±0,4
Фагоцитарное число, шт.	4,1±0,5	3,6±0,2

Выводы. Таким образом, сравнение отдельных показателей крови айрширских коров с нормативными данными показывает, что в данном стаде данный уровень молочной продуктивности (в пределах 5000 кг – 4,3%) не оказывает отрицательное влияние на состав крови. Установлена устойчивая положительная корреляция между удоем и бактерицидной активностью ($r = +0,26, +0,31$), а с остальными показателями крови – лизоцимной и фагоцитарной активности колеблется в довольно широких пределах от $+0,38$ до $-0,40$. Следовательно, при отборе животных следует обратить внимание на бактерицидную активность крови.

Список источников:

1. Lindstrom U.B. Selection intensity form ilk Yield in 1970-1977 in the Finish Ayrshire. –Journal of the Scientific Agricultural Society of Finland, 1978, Vol.50,P. 445-447.
2. Эрнст Л.К., Жигачев А.И., Кудрявцев В.А. - Мониторинг генетического груза в чернопестрой, голштинской и айрширской породах крупного рогатого скота. - Зоотехния. – 2007. - №3. - С. 5-7.
3. Безенко Т.И. Улучшение качества молока и его технологических свойств методами кормления и разведения животных // в книге: Улучшение качества молока и молочных продуктов. - М.: Колос, 1980. - С. 101-103.
4. Алимжанов Б.О. Повышение молочной продуктивности и естественная резистентность основных пород скота Северного Казахстана: автореф... доктор.с.-х. наук. - М.: 1993. - 38 с.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ТА ЇЇ ОЦІНКА ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ НОРМОВАНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ РОБОТИ

Булагхраїб Мухсін (Марокко)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Розвиток ринкових відносин призводить до якісної і кількісної зміни підприємств автотранспорту, технологій перевезення. Виникає необхідність в отриманні нових знань в питаннях підвищення ефективності взаємодії автомобільного транспорту з іншими видами транспорту і іншими підсистемами логістичної системи, яка формується на підставі спільної мети, мети функціонування підсистем. Будь-яка логістична система, будучи економічною, використовує економічні критерії ефективності, серед яких найбільш об'єктивними визнані питомі витрати, що забезпечують найбільш ефективне узгодження функціонування підсистем.

Оскільки основне завдання перевізного процесу - переміщення певної кількості вантажу на певну відстань, то виконані обсяги перевезень вантажів повинні бути конкретними в часі і просторі. Тому провізні можливості перевізного комплексу можуть бути оцінені тонно-кілометрами, або тонами.

Досвід оцінки роботи рухомого складу автомобільного транспорту показує, що показнику «тонна-кілометр» властиві серйозні недоліки. Показник транспортна робота, яким визначитися обсяг перевізної роботи, є добуток ваги і відстані поїздки. Тому кожен тонна-кілометр окремо характеризує собою одну одиницю виконаної роботи, незалежно від характеру і умов перевезень і трудових витрат на їх здійснення. Оскільки автомобільним транспортом виконуються найрізноманітніші перевезення, які відрізняються і за характером перевезеного вантажу, і за відстанню перевезення, і т.д., то в конкретних умовах перевезень на одиницю роботи, яка виражається одним тонно-

кілометром, може припадати різна кількість трудових витрат. Натуральний тонна-кілометр не характеризує корисність і споживчу цінність виконуваної роботи, а також величину трудових витрат, суспільно необхідних на виконання роботи, не встановлює зв'язку між перевізним процесом і народним господарством. Особливо це відноситься до дрібнопартійних перевезень.

Показник оцінки ефективності перевізного процесу «тонна», також має недоліки. Він визначає тільки кількість перевезеного вантажу і не характеризує економічні витрати, пов'язані з його переміщенням. А суспільство зацікавлене не тільки в тому, щоб вантажі перевозилися, а й в тому, щоб транспортні витрати були якомога менше.

Собівартість перевезень є найпоширенішим критерієм оцінки перевізного процесу [2]. Аналіз діяльності автотранспортних підприємств показує, що компанії прагнуть головним чином до зниження собівартості перевезень, що забезпечує найкращі конкурентні умови на ринку транспортних послуг, а також одночасно оптимальні умови розподілу матеріальних потоків в рамках логістичних систем, що включають ці компанії в роботу.

Метою роботи є розробка універсального підходу щодо використання нормованої транспортної роботи для оцінки ефективності перевезень. Залежно від виду вантажу, методів перевезення найбільш поширеними є два види, що нормують параметри собівартості: обсяг вантажу і транспортна робота, відповідно застосовуються такі критерії: [3]

Собівартість перевезення тони вантажу визначається за формулою

$$S_m = \frac{Z_n}{\sum_n g_i} \quad (1)$$

де: Z_n – витрати облікового періоду, грн;

$\sum_n g_i$ - обсяг перевезень облікового періоду, т.

Собівартість одиниці транспортної роботи

$$S_{ткм} = \frac{Z_n}{\sum_n g_i \cdot l_i} \quad (2)$$

де: $\sum_n g_i \cdot l_i$ - сумарна транспортна робота, виконана за обліковий період, ТКМ.

Як видно з представлених формул, обидва ці критерії не є достатньо інформативними і порівнянними, так як параметри, що нормуються, є досить суб'єктивними і прив'язані до конкретного транспортного процесу.

Тому завданням даної роботи є розробка нормуючого параметра, що дозволяє зробити критерій «собівартість» універсальним і не залежить від виду або комбінації видів транспорту і способу організації перевезень.

Нормована собівартість перевезення. Основний підхід у вирішенні завдання пошуку об'єктивного нормуючого параметра собівартості транспортування бачиться в доповненні параметра обсягу партії вантажу g_i транспортної складової не пов'язаної з організацією доставки. Довжина дуги доставки l_i , використовувана в параметрі транспортна робота ($g_i \cdot l_i$) пов'язана зі способом транспортування, тому є суб'єктивною.

З огляду на те, що кожна партія вантажу характеризується обсягом g_i , координатами пункту відправлення і пункту прибуття вантажу, пропонується в якості нормує параметра критерію собівартості перевезень використовувати нормовану транспортну роботу представляє собою твір обсягу партії вантажу на довжину радіуса, що сполучає точку відправлення та точку доставки партії вантажу по прямій в просторі ($g_i \cdot R_i$).

Нормована собівартість перевезення буде розраховуватися за формулою:

$$S_{нткм} = \frac{Z_n}{\sum_n g_i \cdot R_i} \quad (3)$$

де $\sum_n g_i \cdot R_i$ - нормована транспортна робота доставки вантажу за обліковий період.

У якості облікового періоду можуть виступати будь-які часові та просторові рамки, необхідні для формування нормованої собівартості. Отримані значення є абсолютно порівнянними кількісно для будь-яких матеріальних потоків.

Так спочатку цей нормуючий параметр був запропонований для оцінки ефективності дрібнопартійних автомобільних перевезень.

Раніше розрахунок собівартості дрібнопартійних перевезень проводився за відомою методикою [3,4] за формулою

$$S_{ткм} = \frac{C_{пер} \cdot L_M + C_{пост} \cdot АЧ}{Q} = \frac{(C_{пер} + \frac{C_{пост}}{V_э}) \cdot L_M}{Q} \quad (4)$$

$S_{зм}$ – змінна складова собівартості перевезень, грн/км;

L_M – пробіг автомобіля на маршруті, км;

$C_{пост}$ – постійна складова собівартості перевезень, грн/км;

$АЧ$ – автомобіле-години роботи;

Q – обсяг перевезень, т;

$V_э$ – експлуатаційна швидкість, км/ч.

Зроблені за формулою (4) кількісні оцінки собівартості можна порівняти тільки в рамках фіксованого маршруту перевезення. Виходячи зі сказаного, можна запропонувати формулу розрахунку собівартості

$$S_{нткм} = \frac{(C_{пер} + \frac{C_{пост}}{V_э}) \cdot L_M}{\sum_{L_M}^i g_i \cdot R_i} \quad (5)$$

де $\sum_{L_M} g_i \cdot R_i$ - нормована транспортна робота на маршруті.

Цей вислів дає можливість отримати кількісно порівнянні оцінки ефективності для різних маршрутів дрібнопартійних перевезень, що дозволяє знаходити їх оптимальні варіанти. Наведений приклад підтверджує можливість використання запропонованого підходу оцінки ефективності для будь-яких матеріальних потоків логістичної системи і їх будь-яких фрагментів.

Запропонований підхід щодо оцінки ефективності перевезень за допомогою введення параметра нормованої транспо транспортної роботи дозволяє зіставляти перевезення різними видами транспорту, різними моделями рухомого складу незалежно від траєкторії руху.

Список джерел:

1. Транспортная логистика / Под ред. Миротина Л.Б. М: МГАДИ, 1996. -215с.
2. Горев А.Д. Грузовые автомобильные перевозки. – М, Академия, 2004. – 286 с.
3. Воркут А.И. Вантажні автомобільні перевезення. – К.: Вища школа, 1986. – 447 с.

ПОВЫШЕНИЕ МОЛОЧНОЙ ПРОДУКТИВНОСТИ И ВОСПРОИЗВОДИТЕЛЬНОЙ СПОСОБНОСТИ МОЛОЧНОГО КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА

Джалау Балжан (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы, Казахстан

Актуальность темы. В Казахстане разводится около 10 молочных, молочно-мясных и 8 мясных пород крупного рогатого скота. На юго-востоке Казахстана в данное время наиболее ценной породой является голштинская порода. Эта порода принадлежит к молочному направлению продуктивности, отличается высокой молочной продуктивностью и

жирномолочностью, обеспечивает население этого региона необходимыми молочными продуктами. Однако экстерьерно-конституциональные особенности, генетический потенциал этой породы в нашей республике еще недостаточно изучен.

В перспективе ставится задача удовлетворения спроса населения молоком и молочными продуктами в соответствии с рациональными нормами потребления. Остро стоит эта проблема в Казахстане, где еще низок уровень потребления указанных продуктов, где существует диспропорция между сырьевыми ресурсами и производственными мощностями по переработке.

Материал и методы исследования. Экспериментальные исследования проведены в КХ «Айнур». Для проведения научных исследований в хозяйстве было проведено 2 научнохозяйственных опыта. Для первого опыта по возрасту первого осеменения были отобраны 90 коров-первотелок, которые были распределены в 3 группы: 1 группа – 13-15 мес. (n=30), 2 группа – 16-17 мес. (n=30), 3 группа – 18-20 мес. (n=30). Второй опыт – отобрано 60 коров-первотелок по методу пар аналогов: по возрасту и происхождению, которые были распределены в группы по линейной принадлежности. Выделены группы по двум линиям: 1 группа – (n=30), 2 группа –(n=30).

Результаты исследований и их обсуждение. Ценным свойством, характеризующим породу, следует считать степень интенсивности роста и развития молодняка. Влияние хорошего развития, здоровья и крепкой конституции животных на их продуктивность и племенные достоинства. Все эти свойства определяются наследственностью и складываются под влиянием условий жизни в период выращивания.

Для решения поставленной задачи по выявлению особенностей роста телок в зависимости от первого осеменения в условиях данного хозяйства были проведены исследования на телках черно-пестрой породы (таблица 1).

Живая масса новорожденных телят была практически одинаковой и составляла в среднем 6,32-6,46% от живой массы их матерей.

Таблица 1. Динамика роста голштинизированных телок черно-пестрой породы, в зависимости от возраста первого осеменения, кг

Группы животных	n	Периоды роста, мес.						живая масса матерей
		при рождении	3	6	9	12	Первое осеменение	
13-15 мес.	30	33,6± 2,6	102± 6,4	183,6± 14,5	261,8 ± 17,6	334,5 ± 12,6	378,5± 15,9	533,2± 5,3
16-17 мес.	30	34,3± 1,2	101± 4,7	179,6± 15,5	257,1± 10,4	311,1± 12,2	400,6± 15,1	530,4± 4,6
18-20 мес.	30	33,3± 4,3	101± 8,8	178,2± 13,4	245,7± 10,9	295,1± 16,9	413,1± 13,2	526,4± 4,9
Среднее по группам	90	33,7± 2,7	101,3 ± 6,6	180,5± 14,5	254,9± 13,0	313,6± 13,9	397,4± 14,7	530± 6,60

Средняя живая масса в 3 месяца и в 6 месяцев находилась на одном уровне. Телки первой группы превосходили сверстниц второй и третьей группы по живой массе в возрасте 12 месяцев на 7,5% и 8,8% соответственно, это послужило причиной принятия решения осеменить их в более раннем возрасте.

Живая масса при первом осеменении телок в первой группе составила в среднем 378,5 кг. Подобные исследования были проведены по изучению влияния линейной принадлежности на рост и развитие телок. Результаты исследований представлены в таблице 2.

Таблица 2. Динамика роста голштинизированных телок черно – пестрой породы, в зависимости от линейной принадлежности, кг

Группы	n	Периоды роста, мес.						живая масса матерей
		при рождении	3	6	9	12	Первое осеменение	
I	30	31,9± 1,30	97,6 ± 11,1	172,1± 12,6	249,5± 15,1	301,2± 12,1	387,8± 15,5	538,6± 17,6
II	30	33,7± 2,8	102,1± 10,7	181,9± 15,4	270,1± 13,2	322,9± 14,9	412,5± 17,9	527,0± 15,1
Среднее подгруппам	60	32,8± 2,1	99,9± 10,9	177,0± 14,0	259,8± 14,2	312,1±13,5	400,2 ±16,7	532,8± 16,4

Животные I группы обладали более высокой массой на протяжении всего периода выращивания. В 12 месяцев телки I группы превосходили сверстниц II группы на 7,2%, а при первом плодотворном осеменении на 6,4%.

При этом средний возраст первого плодотворного осеменения составил в обеих группах 16,4 месяцев.

В зависимости от возраста первого осеменения животные имели различную скорость роста. Анализ данных показал, что телки, которых в дальнейшем осеменили в возрасте 13-15 месяцев, имели наибольший 11 среднесуточный прирост за весь период выращивания 826 г, что больше на 12% чем у телок третьей группы. Животные третьей группы так же уступали по показателю среднесуточного прироста животным второй группы на 11,9%.

При анализе изменение среднесуточного прироста телок разной линейной принадлежности наибольшие приросты живой массы оказались у телок I группы. За период выращивания от рождения до 12 месяцев телок этой линии среднесуточный прирост составил 767 г, что на 27 г (3,6%) больше, чем прирост у телок II группы.

Таким образом, можно сделать вывод, что телки I группы имели незначительное превышение по энергии роста, что в дальнейшем должно положительно сказаться на их молочной продуктивности.

Экстерьерная оценка животных занимает важное место в селекционно-племенной работе при создании высокопродуктивных стад с запланированными показателями промышленного использования животных и рентабельности производства.

Большую популярность в мире завоевал метод балльной оценки экстерьера коров. В хозяйстве был проведен анализ по линейной оценке экстерьера животных в возрасте 10 месяцев, на втором месяце первой и третьей лактации.

В области племенного животноводства были определены конкретные меры по сохранению и целевому использованию ценного генофонда отечественных пород животных.

Тем не менее, перед животноводством Казахстана остро стоит задача получения наиболее конкурентоспособной и качественной продукции с низкой себестоимостью. В этом деле определенную роль должны сыграть новые породы сельскохозяйственных животных, особенно, разведение молочных, комбинированных и мясных типов, для которых характерна генетически обусловленная высокомолочная и мясная продуктивность.

Выводы. Таким образом, анализируя полученные материалы исследований по изучению влияния ТСГТ на общий белок и белковую фракцию сыворотки крови телят, следует отметить, что препарат оказывает стимулирующее воздействие на динамики белкового состава сыворотки крови телят и тем самым является критерием оценки естественной резистентности организма телят раннего возраста. Препарат ТСГТ более выраженное воздействие оказывает на 14 день после введения.

Список источников:

1. Даленов Ш.Д. О развитии племенного животноводства // сб. мат. межд. науч.-практ. конф. по проблемам животноводства - Алматы, 2004. – 227 с.
2. Вербина В.Д., Аксенникова А.Д. Скорость молокоотдачи в зависимости от формы вымени у коров красной степной породы Мамлютского племзавода Северо-Казахстанской области // Тр. Алма-Атинского ЗВИ, 1968. том 15, -116 с.
3. Wolf J. Zur Ausschöpfung des genetischen Leistungspotentials bei SMR-Kuhendurchverbesserte Umweltgestaltung // Tag.-Ber. /Akad. Landwirtsch.-Wiss. DDR. Berlin. 1989. №279. P. 81.
4. Lindstrom U.B. Selection intensity form ilk Yield in 1970-1977 in the Finish Ayrshire. – Journal of the Scientific Agricultural Society of Finland, 1978, Vol.50,P. 445-447.

КЛАССИФИКАЦИЯ КОРОВ ПО ТИПУ ТЕЛОСЛОЖЕНИЯ И СВЯЗЬ УДОЯ С ПРИЗНАКАМИ ЭКСТЕРЬЕРА КОРОВ

Жусып Ернур (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы, Казахстан

Актуальность темы. Животноводство является одной из основных отраслей аграрного сектора экономики Республики Казахстан. Состояние животноводства в нашей республике в настоящее время все еще остается очень трудным [1,2]. В области племенного животноводства были определены конкретные меры по сохранению и целевому использованию ценного генофонда отечественных пород животных.

По данным [3,4] принципиальным в кормлении крупного рогатого скота, как и вообще жвачных животных, прежде всего, нужно всегда иметь в виду, что сбалансированное и экономически целесообразное кормление, оно должно базироваться на удовлетворении организма в энергии, питательных, минеральных и биологически активных веществах, посредством максимального использования высококачественных, объемистых кормов.

Материал и методы исследования. Для выполнения поставленных задач научно-производственном опыте изучались следующие показатели:

- Основные показатели, характеризующие породу – численность, породность, классность изучались по материалам племенного учета хозяйства;
- Живая масса - путем взвешивания приплода при рождении, телок – ежемесячно, коров – на 2-3 месяце после отела;
- Экстерьерно-конституциональные особенности коров изучались путем глазомерной оценки (линейный метод), взятием линейных и высотных

промеров и путем вычисления индексов телосложения.

Результаты исследований и их обсуждение. Ценным свойством, характеризующим породу, следует считать степень интенсивности роста и развития молодняка. Влияние хорошего развития, здоровья и крепкой конституции животных на их продуктивность и племенные достоинства. Все эти свойства определяются наследственностью и складываются под влиянием условий жизни в период выращивания.

Одним из главных факторов, от которых зависит успех селекции в популяции животных, является уровень генетической изменчивости в общей фенотипической изменчивости любого признака, в том числе и линейных признаков экстерьера, связанных с продуктивностью и продолжительностью хозяйственного использования. В США, Канаде, Германии оценке экстерьерного типа животного уделяется самое пристальное внимание.

В Канаде, например, оценка типа коров приравнивается к оценке продуктивных качеств, поскольку уровень наследуемости и повторяемости оценок признаков типа имеют примерно одинаковые величины с показателем молочной продуктивности.

Тип молочной коровы, к которому следует стремиться при организации селекционных мероприятий в стаде, был разработан американскими селекционерами для молочных пород. Такой тип обеспечивает высокомолочную продуктивность, при сохранении здоровья животных в процессе интенсивного использования и может служить моделью для молочной коровы в ТОО «Айдынгуль». В таблице 1 приведена классификация коров по типу телосложения.

Фенотипические корреляции между линейными оценками признаков типа и удоем за лактацию рассчитывали по первотелкам ($n=87$) и коровам второго ($n=31$); третьего и старше ($n=125$) отелов.

Таблица 1. Классификация коров по типу телосложения

Тип	Балл	I отел		III отел и ст.	
		гол.	%	гол.	%
Превосходный	90 и более	3	3,2	7	5,6
Отличный	85-89	9	10,4	15	12,3
Хороший с плюсом	80-84	22	25,8	38	29,8
Хороший	75-79	21	24,2	40	32,1
Удовлетворительный	65-74	26	29,3	17	13,6
Плохой	50-64	6	7,1	8	6,6
Всего		87	100	125	100

Изученные фенотипические корреляции между линейными оценками признаков типа и удоем свидетельствует (таблица 2) об их надежности при селекции животных по продуктивности. Отбор коров по типу телосложения должен способствовать их более продолжительному использованию в стаде, то есть на долгодетие коров.

Таблица 2. Коэффициенты корреляции между удоем и признаками экстерьера

Показатели	Группы		
	I лактация	II лактация	III лактация и ст.
Удой – рост	+0,230±0,045	+0,127±0,034	+0,146±0,015
Удой – глубина туловища	+0,124±0,026	+0,348±0,042	+0,274±0,017
Удой – крепость телосложения	+0,267±0,038	+0,185±0,029	+0,296±0,016
Удой - молочные формы	+0,411±0,087	+0,348±0,074	+0,247±0,112
Удой - прикрепление передних долей вымени	-0,076±0,022	+0,091±0,029	+0,079±0,032
Удой - высота прикрепления задних долей вымени	+0,107±0,041	+0,134±0,062	+0,163±0,046
Удой – борозда вымени	+0,184±0,074	+0,168±0,035	+0,147±0,062
Удой - положение dna вымени	-0,156±0,017	-0,142±0,022	-0,112±0,008
Удой – выраженность молочного типа	+0,236±0,022	+0,277±0,031	+0,390±0,046
Удой – вымя	+0,347±0,018	+0,298±0,024	+0,328±0,078
Удой - общая оценка	+0,347±0,009	+0,211±0,018	+0,346±0,117

Наиболее устойчивые достоверные корреляции получены между удоем и молочной формой по первой лактации – 0,411, по второй – 0,348 и третьей и старше – 0,247. Затем между удоем и глубиной туловища (0,124-0,348), удоем и крепостью телосложения (0,267-0,296).

Данные корреляции между признаками следует учитывать при подборках животных. Животные I группы обладали более высокой массой на протяжении всего периода выращивания. В 12 месяцев телки I группы превосходили сверстниц II группы на 7,2%, а при первом плодотворном осеменении на 6,4%. При этом средний возраст первого плодотворного осеменения составил в обеих группах 16,4 месяцев.

В зависимости от возраста первого осеменения животные имели различную скорость роста. Анализ данных показал, что телки, которых в дальнейшем осеменили в возрасте 13-15 месяцев, имели наибольший 11 среднесуточный прирост за весь период выращивания 826 г, что больше на 12% чем у телок третьей группы. Животные третьей группы так же уступали по показателю среднесуточного прироста животным второй группы на 11,9%.

При анализе изменение среднесуточного прироста телок разной линейной принадлежности наибольшие приросты живой массы оказались у телок I группы. За период выращивания от рождения до 12 месяцев телок этой линии среднесуточный прирост составил 767 г, что на 27 г (3,6%) больше, чем прирост у телок II группы.

Выводы. Телки I группы имели незначительное превышение по энергии роста, что в дальнейшем должно положительно сказаться на их молочной продуктивности. Полученные данные свидетельствуют, что при осуществлении целенаправленной селекции по линейным показателям экстерьера коров и используемых в стадах быков-производителей имеются все предпосылки для повышения генетической изменчивости по этим признакам. Данные корреляции между признаками следует учитывать при подборках животных.

Список источников:

1. Онгарбаев Т.А., Даленов Ш.Д., Адайбаев Ж.Ж. Пути повышения молочной продуктивности на крупных фермах. - Вестник сельскохозяйственной науки Казахстана, 2006. - №10 - С. 37-40.
2. Каримов Ж.К. Продуктивные качества и биологические особенности бурой лавтийской породы и ее помесей в Казахстане: автореф... дис. на соискание ученой степени д.с./х. наук. - Алма-Ата, 1988. - 21 с.
3. Даленов Ш.Д. Селекционно-генетические методы и технологические приемы повышения молочной продуктивности коров молочных пород в Казахстане: автореф... доктор.дис. – Алматы, 1999. - 7 с.
4. Алимжанова Л.В., Алимжанов Б.О., Беккожин А.Ж. Экономическая эффективность использования голштинизированного скота для производства молока. //Экономические и социальные проблемы преобразования аграрного сектора. Материалы межреспубликанской конференции. Акмола, 1993, с.82-84.

ЗОВНІШНОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ЕФЕКТИВНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Інь Вей (Китай)

Науковий керівник – к. екон. н., доцент Кудрявцев В.М.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Лідерство країн на міжнародній арені нині базується на розвитку експорту високотехнологічної продукції. Незважаючи на те, що Україна має високий ресурсний потенціал, зберігається тенденція сировинної орієнтації експорту, низької конкурентоспроможності вітчизняних компаній на зовнішніх ринках, досить слабкого курсу національної валюти.

Також для України протягом останніх років характерні неконтрольований відтік природних ресурсів, незахищених технологій, витік капіталу, зростання спекулятивних операцій на фондовому ринку. Все це не тільки є наслідком кризових процесів, а й багато в чому визначається ефективністю механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, використання якого за нових економічних умов не приносить очікуваного результату.

Удосконалення механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України є найважливішою умовою сталого розвитку держави та підтримання авторитету України на міжнародному рівні.

Питання формування та вдосконалення механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки представлені в роботах українських вчених: О. Барановського, В. Геєца, О. Груніна, Г. Дарнопіха, В. Захарченка, Є. Іванова, В. Картавцева, О. Новікової, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Сенчагова, Н. Сергієнко, а також зарубіжних В. Ойкена, І. Шумперт, Я. Корнаї, Т. Бельських, В. Варнавського, Л. Іщенко, Т. Кураєва, А. Спартака та ін [1].

Метою дослідження є розгляд механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки України в умовах її інтеграції у світове господарство та розробка пропозицій щодо його вдосконалення.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки – це процес досягнення стійкого до зовнішніх та внутрішніх загроз стану задоволеності інтересів держави у зовнішньоекономічній сфері господарської діяльності, які гарантують зростання рівня та якості життя її населення.

Механізм забезпечення зовнішньоекономічної безпеки - сукупність організаційних структур, методів, способів та прийомів, а також правових норм, що використовуються для досягнення стійкого до зовнішніх та внутрішніх загроз стану задоволеності інтересів держави у зовнішньоекономічній сфері господарської діяльності, гарантує зростання рівня та якості життя її населення.

Механізм забезпечення зовнішньоекономічної безпеки повинен базуватися на взаємопов'язаній сукупності трьох складових:

- механізм керування;
- механізм забезпечення оптимальних організаційних умов функціонування;
- механізм діагностики та оцінки ступеня безпеки.

Формування ефективного механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки відбувається у кілька етапів:

1. Визначення інтересів зовнішньоекономічної безпеки, що виникають і модифікуються під впливом різних загроз;
2. Визначення параметрів зовнішньоекономічної безпеки, їх порогових значень;
3. Моніторинг показників зовнішньоекономічної безпеки;
4. Розробка стратегії зовнішньоекономічної безпеки країни; що містить конкретні цілі та завдання зовнішньоекономічної безпеки;
5. Розробка правових норм зовнішньоекономічної безпеки;
6. Формування організаційних структур та наділення їх відповідальністю та повноваженнями;
7. Оцінка ефективності державної політики у сфері зовнішньоекономічної безпеки.

Базовим етапом формування механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки є визначення інтересів та загроз зовнішньоекономічної безпеки, без яких існування цієї системи вважається неможливим. Звідси виникає питання, які інтереси переслідує багатонаціональний народ нашої країни та загрози можуть вплинути на їхнє задоволення.

Інтереси зовнішньоекономічної безпеки мають розглядатися безпосередньо разом із загрозами зовнішньоекономічної безпеки, що відповідає вимогам системного аналізу. Повний перелік державних інтересів у сфері зовнішньої економіки має бути підданий ранжируванню, кожній меті має бути присвоєно свій коефіцієнт пріоритету. Пріоритет тієї чи іншої мети залежить від ступеня та характеру зовнішніх загроз.

Загрози при цьому слід розглядати як сукупність факторів та умов, що становлять небезпеку для сталого функціонування національної економіки держави [2].

Незважаючи на те, що характер загроз зовнішньої економіки України змінюється відповідно до історичної доби, самі загрози існують завжди. Як основні зовнішні загрози економіці держави в даний час прийнято виділяти такі:

- висока зовнішня заборгованість;
- сировинна орієнтація експорту;
- невисокі обсяги зовнішньоторговельного обороту України, особливо у галузі продукції обробної промисловості;
- зниження інвестиційної, інноваційної активності та науково-технічного потенціалу;
- відтік капіталу, дестабілізація валютно-фінансової системи;
- зростаючий обсяг міжнародного переливу капіталу, ініційований транснаціональними компаніями та залежність від нього національних економік;
- недосконалість нормативно-правової бази у галузі міжнародного співробітництва, високі ризики;
- Вплив негативних наслідків глобалізації та світових криз.

У світовій практиці параметри кризових порогів економіки використовуються досить широко. Ці терміни вперше введено у науковий обіг українськими вченими, які намагалися оцінити результати українських реформ у першій половині 90-х років. Велика група вчених спробувала визначити їх з прикладу найважливіших галузей економіки. С. Глазьева була спроба «вибудувати» показники економічної безпеки в системі порогових значень, на основі якої можна було б розраховувати рівень економічної безпеки на певний період [3].

Зразковий перелік показників для визначення критеріїв та параметрів економічної безпеки України було запропоновано експертами Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [4]. Чітко необхідність розробки та законодавчого закріплення порогових значень економічної безпеки обґрунтував

колектив авторів за редакцією В. Сенчагова. Разом з тим аналіз параметрів, що пропонуються сучасними вченими для аналізу економічної безпеки держави, здатний охарактеризувати економіку країни ізольовану від світового господарства. Практично не враховуються показники, здатні відобразити зовнішньоекономічну безпеку держави, наприклад, диверсифікацію зовнішніх ринків, обсяги зовнішнього боргу до експорту тощо.

За традицією, порогові значення даних параметрів слід формувати виходячи з аналогічних показників провідних країн світу, а також з показників України в різні її історичні періоди. Разом з тим, недостатня розробленість параметрів оцінки зовнішньоекономічної безпеки як важливого елемента механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки змушують сформулювати рекомендації щодо його вдосконалення.

Відсутність зовнішньоекономічної стратегії значно ускладнює ефективну інтеграцію нашої країни у систему світового господарства, що не дозволяє повною мірою використовувати переваги зовнішньоекономічної діяльності для зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення стійко високих темпів економічного зростання.

Насамперед, стратегія зовнішньоекономічної безпеки має містити мети її забезпечення, тобто має визначати властивості системи зовнішньоекономічної безпеки країни. Цілі зовнішньоекономічної безпеки повинні відповідати основним принципам формування цілей, загальноновизнаним в економічній науці, а саме: точність визначення, вимірність, досяжність, реалістичність, визначеність у часі.

Наслідком цього багато в чому є неефективність формування вітчизняних організаційних структур, що беруть участь у процесі забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, наділення їх відповідальністю та повноваженнями, які виражаються у штучному збільшенні управлінського апарату та відсутності чіткого поділу відповідальності та повноважень між державними органами.

Удосконалення механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки має ґрунтуватися на реалізації комплексу заходів, спрямованих на інерційну та інноваційну диверсифікацію вітчизняного експорту, забезпечення стабільності курсу гривні, ефективне управління стратегічними державними фондами, а також освоєння одного з найперспективніших світових ринків – ринку об'єктів інтелектуальної.

До таких заходів можна віднести створення ефективної системи аналізу зовнішніх ринків на державному рівні, створення ефективно функціонуючої системи організаційної та інформаційно-консультаційної державної підтримки експорту, активізацію митної політики з метою більшого використання її регулятивної, а не фіскальної функції.

Список джерел:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека / О. І. Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б. В. Губський. – К. : ДП «Укрархбудінформ», 2001. – 121 с.
3. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення : підруч. для держ. службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навч. закл. економіч. профілю / Г. Пастернак-Таранушенко. – К. : «Кондор», 2002. – 302 с.
4. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / [НІПМБ за ред. А. І. Сухорукова]. – К. 2003, – 64 с.

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ ПОСЛУГ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПРИРОДНИХ КАТАСТРОФ У КРАЇНАХ З СТРАХОВИМ РИНКОМ, ЩО РОЗВИВАЄТЬСЯ

Лі Тяньлунь (Китай)

Науковий керівник – к. екон. н., доцент Кудрявцева О.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Інститут страхування ризиків природних катастроф в даний час представлений в багатьох країнах світу системою особистого страхування (колективні та індивідуальні поліси страхування життя та здоров'я, страхування

працівників від нещасних випадків), страхування майна (майно підприємств, збитки, що виникають внаслідок перерви у виробництві, житлова нерухомість, комерційні транспортні засоби, транспортні засоби домашніх господарств), страхування відповідальності (підприємств та домашніх господарств).

В умовах глобалізації все більших масштабів набуває міжнародного поділу ризиків стихійних лих і природних катастроф каналами страхових ТНК і перестраховиків. Загальною рисою страховиків, які здійснюють страхування ризиків природних катастроф у глобальному масштабі, є їхнє технологічне лідерство: висока капіталізація, глобально-орієнтована збутова політика, географічна диверсифікація ризиків, висока якість андеррайтингу, оптимізація бізнес-процесів з використанням офшорів, розвиток альтернативних методів перестрашування.

Великий внесок у розуміння сутності відносин на світовому ринку страхування ризиків природних катастроф становили праці зарубіжних фахівців Т. Гаріб, С. фон Далена, Н. В. Хауетера, Д. С. Шенмейкера [1], сучасних учених Н. Г. Адамчук, А. Ю. Лайкова, М. Б. Міляєвої, К. Є. Турбіної, Л. І. Цветкової, А. А. Циганова, Г. Т. Юлдашева [2, 3, 4], а також роботи радянського періоду Є. Ф. Жукова, А. В. Куркіна, В. К. Райхера, Є. С. Хесін [5].

Страхові ТНК і перестраховики ведуть активну діяльність з просування страхування ризиків природних катастроф у різних країнах світу. При цьому на боці страховиків виступають не лише держави їхнього базування, а й такі міжнародні фінансові організації, як МВФ, МБРР, Світова організація торгівлі (СОТ). Страхові ТНК і перестраховики особливо ретельно шукають виходи в країни з страховим ринком, що розвивається: Індію, Китай, Таїланд, Малайзію, Індонезію, Філіппіни, ПАР, Бразилії, Мексики, Туреччини. Страхові ТНК і перестраховики просувають свої послуги в країнах, що розвиваються, за такими основними напрямками:

1. Параметричне страхування.
2. Агрострашування.

3. Мікростраховання.
4. Послуги перестраховання.
5. Традиційне страхування.

Параметричне страхування дозволяє покривати збитки від природних катастроф із використанням заздалегідь розрахованих обсягів збитків залежно від зміни рівня зафіксованих у договорі страхування показників. Так, виплати при параметричному страхуванні будуть проводитися при збитках, спричинених при швидкості вітру більш певного порога, сила землетрусу більш обумовлена.

Параметричне страхування дозволяє покривати збитки від природних катастроф із використанням заздалегідь розрахованих обсягів збитків залежно від зміни рівня зафіксованих у договорі страхування показників. Так, виплати при параметричному страхуванні будуть проводитися при збитках, викликаних при швидкості вітру більш певного порога, силі землетрусу більш обумовлено значення кількості опадів більше певної величини.

Параметричне страхування зазвичай служить цілям фінансування заходів щодо ліквідації наслідків природних катастроф у короткостроковому періоді. Передбачається, що за цей час уряду країни вдасться отримати доступ до зовнішнього фінансування на прийнятних умовах або вагому благодійну допомогу міжнародного співтовариства.

До переваг параметричного страхування слід віднести, по-перше, високу швидкість отримання страхового відшкодування за рахунок мінімальної кількості робіт з документального оформлення страхового випадку і однозначності трактування умов страхування у зв'язку з наявністю в договорі конкретної події, ініціює виплати в залежності від рівня його інтенсивності.

По-друге, параметричне страхування дешевше традиційного за рахунок його відносної простоти. Так визначити перевищення показника над нормативом для ідентифікації страхового випадку досить легко: для оцінки збитків не потрібно проведення експертиз та аналізу документів, що

підтверджують збитки, а достатньо скористатися заздалегідь обумовленими формулами. Цей порядок врегулювання збитків значно знижує адміністративні витрати страховиків та сукупну страхову премію.

Теоретична розробка програм параметричного страхування розпочалася близько 15 років тому. Програми параметричного страхування отримали підтримку міжнародних організацій, що сприяють розвитку перших осіб багатьох держав, страхових та фінансових ТНК, міжнародного інвестиційного співтовариства.

На практиці перші програми почали з'являтися близько 10 років тому, відтоді у 20 країнах було апробовано понад 30 програм параметричного страхування. Схеми параметричного страхування розроблялися для країн із низьким та середнім прибутком, у тому числі для Китаю, Ефіопії, Індії, Малаві, Нікарагуа, Перу, Україна, Таїланду.

Агростраховання. Зростання програм агростраховання від ризиків природних катастроф, особливо у країнах Латинської Америки та Азії, спостерігалось у 1950-1990-х роках. Станом на 2015 рік. Більше половини країн світу – 124 країни – у тій чи іншій формі пропонували агростраховання. На агростраховання в країнах, що розвиваються, припадає лише 10% світових премій з агростраховання, проте цей напрямок є дуже перспективним. Вигоди розповсюдження агростраховання пояснюються тим, що наразі застраховано лише 20% сільськогосподарських земель, що обробляються.

Важливість агростраховання для країн з страховим ринком, що розвиваються, пов'язана з тим фактом, що якщо в розвинених країнах у сільському господарстві працює 3,4%, то в країнах, що розвиваються, в ньому зайнято понад 50% працездатного населення, причому в країнах Азії та Африки - близько 60% . Агростраховання покликане сприяти боротьбі з бідністю в країнах з ринком, що розвивається, часто воно проводиться в рамках програм соціальної відповідальності страхових ТНК. Компанії відносно легко йдуть на

спонсорування окремих проектів, які приносять локальну вигоду та підвищують їхню репутацію.

Мікростраховання. Цілям боротьби з бідністю також покликане служити мікростраховання. Мікростраховання характеризується низькими преміями та відповідними їм умовами страхування. Воно свідомо орієнтоване на найбідніші домогосподарства, дрібні та найдрібніші підприємства як один із важливих інструментів боротьби з бідністю, як метод підтримки низових верств. Капітал фінансових організацій, що надають послуги мікрофінансування та мікростраховання, зазвичай формується насамперед за рахунок коштів страхових ТНК, міжнародних донорів, афілійованих з МБРР, приватних інвесторів, добровільних пожертвувань.

Вигідність просування лише мікростраховання стає очевидною, з огляду на те, що потенційними клієнтами мікростраховання є 27 млрд. осіб, які можуть принести страховим ТНК дохід за цією лінією бізнесу на рівні 40 млрд. дол. премій на рік.

Послуги перестраховання. Сам перестраховик може забезпечити додатковий приплив бізнесу у разі, якщо виявлятиме новаторство в ідеях, пропонуватиме ринку нові страхові та перестраховальні продукти, програми перестраховання з урахуванням особливостей портфелів окремих цедентом. Цим цілям сприяють проекти параметричного страхування, агростраховання, мікростраховання, більшість ризиків якими йде у перестраховання. Так, зі страхового портфеля CCRIF, що дорівнює 600 млн. дол., 17% залишаються на власному утриманні кептивом, а 83% передаються у перестраховання закордонним перестраховикам.

Прикладом просування послуг альтернативного перестраховання є випуски катастрофних облігацій для Фонду стихійних лих (FONDEN) у Мексиці, утвореного в 1996 р., внаслідок деяких економічних труднощів у країні 2000-х гг. Надходження бюджетних коштів було припинено.

Традиційне страхування. Зростання популярності страхування в країнах зі страховим ринком можливе і бажане. Однією з країн, у якій активно відбуваються зміни у страховому секторі, є Китай. У Китаї розвивається страховий ринок, підвищується рівень життя, це призводить до збільшення спектра страхових інтересів. Страховики Китаю збільшують активність на міжнародному страховому ринку. Так, China Re у 2011 р. Спільно з бермудським страховиком Catlin стала учасником ринку Lloyd's, а з січня 2015 року – власником власного синдикату. Це перший китайський перестраховальник історії Lloyd's. Власником China Re є Міністерство фінансів Китаю та державна інвестиційна корпорація Central Huijin Investment. З 2016 року обсяг зібраних China Re премій становив 83 млрд. дол., що робить цю компанію 8-ою за величиною активів у світі.

Ринок страхування ризиків природних катастроф у країнах, що розвиваються, дуже перспективний, але доходи, які вдалося досягти на ньому страховим ТНК, поки що залишаються скромними. У цій ситуації вихід на максимальну кількість страхових ринків країнах, що розвиваються, незалежно від їхнього поточного стану та пропаганди фінансової безпеки є дієвою стратегією страхових ТНК щодо зміцнення та просування свого лідерства на світовому страховому ринку. У ситуації, коли страхування ризиків природних катастроф стало повноправним сектором страхового ринку розвинутих країн, активна експансія в країни, що розвиваються, стає для більшості найбільших страхових ТНК і перестраховиків практично безальтернативним стратегічним завданням для забезпечення свого зростання і розвитку.

Список джерел:

1. Пантелеймоненко А. О. Західноєвропейські товариства взаємного страхування та страхові кооперативи: сутність організації, зміст діяльності і значення / А.О. Пантелеймоненко // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. –Вип. 10. – С. 509-520.
2. Базилевич В. Д. Страхова справа. Монографія : / В.Д.Базилевич, К.С.Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 351 с.
3. Козьменко О. В. Страхування і страховий ринок : термінологія, законодавство і динаміка розвитку / О. В.Козьменко – Суми : Ділові перспективи, 2006. – 68 с.

4. Адамчук Н.Г. Обзор страховых рынков ведущих европейских стран (Германия, Великобритания, Франция) : учеб. пособие / Н.Г. Адамчук, Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т). Каф. страхования, МИД России. – Москва : МГИМО, 2000. – 113 с.
5. Кукарских В. В. Опыт стран Латинской Америки по организации системы страхования рисков стихийных бедствий / В. В. Кукарских // Страховое дело. – 2015. – №3. – С. 36-42.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ БУДІВНИЦТВА США

Постернак О.С., здобувач вищої освіти СВО "Бакалавр"

ОПП "Будівництво та цивільна інженерія",

Постернак І.М., к. т. н., доцент,

доцент кафедри організації будівництва та охорони праці,

Одеська державна академія будівництва та архітектури,

м. Одеса, Україна

Правила, норми, стандарти, умови та інші аспекти регулювання будівельної галузі вміщено у Міжнародному Будівельному Кодексі (*International building code*) [1]. Законодавчо штати можуть спиратися на цей кодекс і видавати власні кодекси (Будівельний кодекс штату Каліфорнії [2]).

1. Порядок отримання адміністративних послуг

А) подання та отримання дозволу на початок підготовчих/будівельних робіт.

Дозволи потрібні: на будівництво, розширення будівництва, його зміну, перенесення, ремонт, на знесення будівлі/ зміну її розміщення; встановлення, зміну, переобладнання, зняття елементів газової, механічної, сантехнічної систем будівлі. Дозвіл видає уповноважена особа у сфері будівництва (*building official*). Уповноважена особа у сфері будівництва очолює Департамент безпеки будівництва (*Building Safety Department*).

Повноваження уповноваженої особи у галузі будівництва на прикладі будівельного кодексу Каліфорнії:

- призначає штат Департаменту безпеки будівництва;

- забезпечує виконання положень будівельного кодексу Каліфорнії та роз'яснює положення Будівельного Кодексу;
- отримує заявки на видачу дозволів на будівництво, інше та приймає рішення щодо видачі таких дозволів;
- переглядає будівельну документацію;
- проводить інспекцію будівель та приміщень, на які видає дозволи;
- видає необхідні накази для забезпечення реалізації положень Будівельного Кодексу;
- проводить необхідні перевірки або приймає звіти про перевірки уповноваженими на це органами чи організаціями.

У Будівельному Кодексі Каліфорнії уповноважена особа у галузі будівництва визначається так: «службовець або інший призначений орган, відповідальний за адміністрування та виконання Будівельного Кодексу Каліфорнії, або належним чином уповноважений представник». Український аналог такого департаменту – ДІАМ (Державна інспекція архітектури та містобудування України), аналог уповноваженої особи у галузі будівництва – голова ДІАМ.

Отримати дозвіл можна особисто або через уповноважену особу. Законодавчо передбачена можливість надання річного дозволу на проведення певних будівельних робіт замість окремих дозволів на кожен вид робіт.

За дозволи на зміни у будівлях, конструкціях, електричних, газових, механічних, сантехнічних системах сплачується збір. Кожен збір сплачують згідно з порядком (*schedule*) та правилами, встановленими відповідним органом управління. Назви департаментів у різних штатах можуть відрізнятися незначною мірою, але їх повноваження однакові. Без сплати збору дозвіл не може вступити у дію.

Не потребує дозволу:

а) Для споруди: будівництво одноповерхових сараїв, ігрових будиночків та іншого площею не більше 11 м²; огорожі не вище 2134 мм; нафтових вишок;

підпирних стінок не вище 1219 мм; ємності для води не більше 18 925 л; тротуарів та проїздів; не потребують дозволу оздоблювальні роботи приміщень (фарбування, обклеювання шпалерами, кладка плитки, килимового покриття, встановлення шаф, стільниць); сцени та декорації; збірні плавальні басейни повністю над землею; тканинні конструкції, виготовлені для дитячих або сільськогосподарських цілей, не включаючи системи обслуговування; гойдалки та інше ігрове обладнання для окремих одно- та двоквартирних будинків; нефіксовані та рухомі кріплення, шафи, стійки та перегородки висотою не вище 1753 мм.

б) Електричне обладнання та роботи: заміна ламп; обладнання радіо- і телевізійних передач, (крім електропроводки для електроживлення та установок веж та антен); системи тестування електричного обладнання.

в) Газове обладнання та роботи: портативний опалювальний прилад; заміна будь-якої другорядної частини, яка не змінює роботи обладнання або не робить його небезпечним.

г) Механічне обладнання та роботи: портативний опалювальний прилад, переносне вентиляційне обладнання, портативний блок охолодження; батареї опалення; заміна будь-якої деталі, яка не змінює роботи пристрою або не робить його небезпечним; портативний випарний кулер; автономна система охолодження.

е) Сантехнічне обладнання і роботи: припинення витоків у каналізаційних трубах, воді, ґрунті, відходах або вентиляційній трубі; усунення забивання чи витоків у трубах, клапанах.

Заявка на дозвіл містить: опис роботи, на яку подається заявка; опис землі, на якій виконуватимуться роботи (адреса); зазначене призначення та перелік робіт (*осцирапсу*); супровідні документи (будівельна документація, акт про спеціальні перевірки, геотехнічний звіт); калькуляція вартості роботи; підпис заявника або його уповноваженого представника та додатково інша

інформація, якщо така вимагається уповноваженою особою у галузі будівництва.

Підстави для анулювання дозволу: дозвіл виданий з порушенням норм законодавства; виданий на основі неточної інформації; виданий помилково (*issued in error* – через неухважність уповноваженого у сфері будівництва).

Б) введення в експлуатацію будівельних об'єктів

Споруда не може використовуватися, поки немає свідоцтва про введення в експлуатацію (*Certificate of Occupancy*). Документ видається уповноваженою особою у сфері будівництва (*building official*) після того, як здійснюється перевірка уповноваженою особою у сфері будівництва щодо дотримання усіх норм будівництва. У свідоцтві вказується: номер дозволу на будівництво, адреса споруди, ім'я та адреса власника (його представника), опис частини споруди, для якої видано свідоцтво, заява на відповідність об'єкта нормам Будівельного Кодексу, ім'я службовця у сфері будівництва, видання кодексу, на яке спирається уповноважена особа у сфері будівництва, призначення споруди, тип споруди, розрахунок кількості осіб на вихід із будівлі, вид пожежної системи, особливі умови та положення дозволу на будівництво.

Службовець у сфері будівництва може видавати тимчасове свідоцтво про заселення (здачу в експлуатацію) до завершення всіх робіт, на які поширюється дозвіл, якщо частина(-и) споруди буде заселена безпечно. Він встановлює тривалість дії тимчасового акту.

Підстави анулювання свідоцтва: якщо свідоцтво видане помилково, або на підставі поданої неправильної інформації, або якщо споруда (її частина) порушує положення Будівельного Кодексу.

В) строки розгляду документів:

Службовець у сфері будівництва розглядає або вимагає перевірки заявок на отримання дозволів та змін до них протягом деякого часу після подання заявки. У випадку невідповідності вимогам чинного законодавства заявку письмово відхиляють, вказуючи причини відмови. Якщо заявка відповідає

вимогам, дозвіл видається якомога швидше. Заявка на отримання дозволу вважається відхиленою через 180 днів після дати подання, якщо дозвіл так і не було отримано. Можливі форми подання (паперова, електронна).

2. Реєстрація права власності на об'єкт

Право власності (*title*) на нерухоме майно засвідчується актом про приймання-передачу майна (*deed*) чи реєстрацією права власності на об'єкти завершеного будівництва.

Право власності (*title*) зазвичай засвідчується іншим передавальним документом (актом прийому-передачі), який не реєструється, але записується в окружних (*county*) або муніципальних земельних реєстрах (*records*).

3. Робота з реєстрами у сфері будівельної діяльності

Єдиного реєстру майна для всіх об'єктів нерухомості в США не існує. Кожен округ у межах штату веде власні записи власності [3]. Є електронний сервіс "USLandRecords" [4], де можна переглянути основну інформацію стосовно роботи з документами.

Наприклад, у Нью-Йорку окружне управління (*county office*) фіксує: іпотечні кредити, контракти, акти прийому-передачі, застави та плани картографування.

Очільник окружного управління. Особа, яка керує окружним управлінням – окружний секретар (*county clerk*). Він обирається жителями округу, де розташоване управління, і працює на цій посаді чотири роки.

Порядок введення документів у реєстр. Після запису кожному документу надаються номери книг та сторінок. У документі ще раз перевіряються імена людей, банків та підприємств, які написані в документі, їх правильне написання. Оцифрована копія розміщується у книзі, що зберігається в окружному управлінні.

Список джерел

1. Міжнародний будівельний кодекс (IBC). 2021. Веб-сайт [iccsafe.org](https://codes.iccsafe.org) – Міжнародна рада кодів (*International Code Council*). URL: <https://codes.iccsafe.org/content/IBC2021P2> (дата звернення: 28.01.2024).

2. Каліфорнійський будівельний кодекс. 2018. Том 1 і 2. *Веб-сайт UpCodes – Міжнародна платформа*. URL: <https://up.codes/viewer/california/ibc-2018> (дата звернення: 28.01.2024).
3. Провідні в галузі юридичні рішення. *Веб-сайт Westlaw. Thomson Reuters*. URL: <https://content.next.westlaw.com/Search/Home.html?transitionType=Default&contextData=%28sc.Default%29> (дата звернення: 30.01.2024).
4. Служба пошуку офіційних документів. *Веб-сайт USLandRecords Real Property*. URL: <https://www.uslandrecords.com/uslr/UslrApp/index.jsp> (дата звернення: 01.02.2024).

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДОСТАВКИ ТАРНО-ШТУЧНИХ ВАНТАЖІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПОВІДОМЛЕННІ

Суїмі Яфід (Морокко)

Науковий керівник – доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

У світовій економіці транспорту відведено особлива роль, від його роботи залежить ефективність, якість та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків будь-якої країни. Зовнішня торгівля тісно пов'язана з транспортом. Транспорт здійснює доставку товару від експортера до імпортера. Його нормальне функціонування забезпечує виконання зобов'язань сторонами з купівлі-продажу, комерційного ефекту зовнішньоторговельної угоди. Порухення транспортного процесу веде найчастіше до матеріальних втрат експортера та імпортера, робить неконкурентоспроможними товари, що перевозяться. Транспорт є державою важливим додатковим джерелом валютних надходжень [1, 2].

Актуальність теми пояснюється тим, що сьогодні складається жорстка конкуренція при виборі транспортних послуг, ефективного виду транспорту для доставки дрібнопартійних вантажів у міжнародному сполученні. У зв'язку з цим діяльність транспортних фірм, у тому числі й автотранспортних, повинна відповідати підвищеним вимогам до якості транспортного обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Дослідження особливостей

роботи автотранспортних фірм на ринку міжнародних перевезень може дозволити розробити та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення діяльності не лише конкретної транспортної організації, а й усієї системи транспортного забезпечення міжнародного товарообміну.

Проведений аналіз реального стану транспортного обслуговування дозволяє виділити серед множини такі проблеми, які насамперед потребують уваги, розгляду та рішення [2, 3]:

- необхідність формування транспортно-технологічної схеми доставки вантажів, яка дозволить доставляти вантаж із мінімальними фінансовими витратами та мінімальними витратами часу на доставку;

- розробка та практичне впровадження сучасних технологій та засобів оптимізації взаємовідносин між учасниками ринку транспортного обслуговування, кооперації їх зусиль та виробничих можливостей;

- визначення, адаптація та практичне застосування сучасних, адекватних економіко-математичних моделей та методів для створення приблизного інформаційно-програмного забезпечення, призначеного для безпосереднього використання суб'єктами транспортного ринку для вибору та прийняття в режимі реального часу оптимальних економіко-управлінських рішень;

- Створення системи інформаційно-аналітичної підтримки учасників транспортного процесу;

- наукова підтримка, розробка та практичне впровадження нових інноваційних технологій для удосконалення та оптимізації загального функціонування та взаємодії суб'єктів ринку транспортного обслуговування.

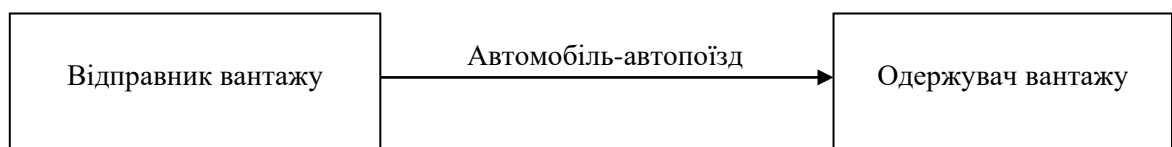
Транспортні витрати становлять значну частину ціни товарів, послуг, матеріальних ресурсів. Тому діяльність транспорту завжди була у полі зору вчених як в Україні, так і в країнах Європи. Загалом (для різних галузей економіки) транспортні витрати становлять 5-30% від загальної ринкової ціни. У зв'язку з цим, насамперед необхідно розглядати проблему зниження витрат на перевезення тарно-штучних вантажів у міжнародному сполученні. Однак

при доставці певної групи товарів найбільш важливим критерієм є мінімізація витрат часу на доставку [3].

Транспортні потоки тарно-штучних вантажів зароджуються зазвичай на підприємствах промисловості, будівельної індустрії, сільського господарства. Перевізний процес складається з операцій підготовки вантажу до транспортування, навантаження-розвантаження, складських та власне транспортних (перевізних) операцій. Обсяг і характер цих операцій залежить від виду транспорту, і навіть - від обраної тієї чи іншої транспортно-технологічної схеми доставки (ТТСД).

На підставі зібраних статистичних даних, а саме вхідного потоку замовлень на доставку вантажу, розглядаємо такі альтернативні схеми доставки тарно-штучних вантажів у міжміському сполученні.

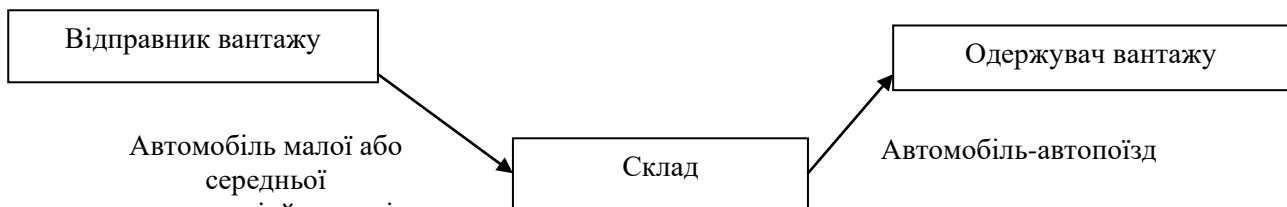
Доставка тарно-штучних вантажів за схемою «відправник вантажу - вантажоодержувач» представлена на малюнку 1.

Малюнок 1. - Схема доставки «відправник вантажу - одержувач вантажу»

Цю схему доставки доцільно використовувати під час перевезення великих партій вантажів великої відстані. Для перевезення використовують автомобілі-автопоїзди.

Доставка тарно-штучних вантажів за схемою «відправник вантажу - склад - вантажоодержувач» представлена на малюнку 2.

Малюнок 2. - Схема доставки «відправник вантажу - склад - одержувач вантажу»

Дана схема доставки використовується при доставці дрібнопартійних вантажів на великі відстані, де використання автомобілів малої та середньої вантажопідйомності при великих вантажопотоках неефективне. Ця схема передбачає укрупнення партії вантажу на складі, а далі автопоїздами транспортуються до отримувача. При цій схемі доставки збільшується кількість вантажно-розвантажувальних операцій, час очікування накопичення вантажу складі. За рахунок цих умов збільшується час доставки вантажів. Укрупнення партії вантажу впливає зменшення собівартості перевезення, зменшення кількості автомобілів особливо малої, малої, середньої вантажопідйомності. При розробці такої схеми доставки, крім відстані перевезення та обсягу перевезення, слід враховувати інтервали надходження замовлення на перевезення дрібнопартійних вантажів.

Проаналізувавши розглянуті методики, складено цільову функцію визначення раціональної транспортно-технологічної схеми доставки тарноштучних вантажів у міжнародному сполученні [1, 3, 4, 5]

$$\begin{cases} T_{\partial}(q, I, L_{\partial oc}) \rightarrow \min \\ B_{\Sigma}(q, I, L_{\partial oc}) \rightarrow \min, \end{cases} \quad (1.1)$$

де T_{∂} – час доставки вантажу, год.;

B_{Σ} – сумарні витрати на доставку вантажу, грн.;

q – обсяг відправлення вантажу, т.;

I – інтервал надходження заявок до транспортно-експедиційного підприємства, год.;

L_{doc} – відстань доставки вантажу, км.

Під часом доставки вантажу розуміється час перебування його з початку навантаження партії до закінчення выгрузки.

Для моделювання транспортно-технологічної схеми вибрано математичне моделювання. Важливою перевагою математичного моделювання є універсальність мови математики, можливість використання тих самих моделей на дослідження різних систем. На основі відомих вхідних (обсяг відправлення вантажу, довжина маршруту перевезення, інтервал між надходженнями заявок), що виходять (час доставки вантажу, загальні витрати на доставку вантажу) параметрів і зовнішніх факторів системи доставки можна приймати рішення щодо вибору раціональної схеми доставки тарно-штучних вантажів міжнародне повідомлення.

Список джерел:

1. Нагорний Є.В. Основи транспортно-експедиційного обслуговування підприємств, організацій та населення / Нагорний Є.В., Рибанов Г.Л., Черниш Н.Ю.– Харків ХНАДУ. 2002 – 106 с.
2. Нагорний Є.В. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни "Транспортно-експедиторська діяльність" для студентів денної форми навчання, спеціальності 7.07010102./Нагорний Є.В., Наумов В.С., Павленко О.В., Скорик О.О. - Харків ХНАДУ 2012. - 44 с.
3. Наумов В.С. Аналіз критеріїв ефективності ТЕО при контейнерних перевезеннях // Вестн. Харьк. нац. автомоб.-дор. ун-та.: Сб. науч. тр. – Х., 2008. – С. 14-17
4. Сухова Л.Ф. Транспортное обслуживание международных экономических связей. [Електронний ресурс]/ Сухова Л. Ф// Методы выбора перевозчика и проектирования системы доставки грузов транспортно-экспедиционными фирмами.-1998. – 194с. – Режим доступа: <http://lib.kazsu.kz/books/bk021/default.htm>.
5. Франюк Р. А. Оптимизация транспортно-логистических затрат при поставках метизной продукции на экспорт: автореф. дис на соискание ученой степени канд. эконом.наук. Специальность 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством»/Р. А. Франюк. – Санкт-Петербург, 2007. – 19с.

ИНТЕНСИВНОЕ ВЫРАЩИВАНИЕ МОЛОДНЯКА ОВЕЦ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ВЫСОКОКАЧЕСТВЕННОЙ ЯГНЯТИНЫ И БАРАНИНЫ

Сураншы Ерлан (Казахстан)

Научные руководители – старший преподаватель Ахмедова А.К.

Казахский национальный университет им. аль-Фараби;

профессор Кулатаев Б.Т.

Казахский национальный аграрный исследовательский университет

г. Алматы, Казахстан

Введение. Одним из путей выхода отрасли из кризисной ситуации и сохранения тонкорунного овцеводства на юго-востоке Казахстана является использование генетического потенциала овец казахской тонкорунной породы, отличающихся скороспелостью. Овцеводство традиционно занимало ключевую позицию в животноводстве Казахстана, которое за последние 10-15 лет претерпело существенные изменения, основные районированные породы овец в Республике главным образом были ориентированы на производство шерсти, на чем, в основном, и базировалась экономика отрасли [1]. В настоящее время сложившаяся рыночная стоимость 1 кг шерсти и баранины выражается соотношением 1:5 шерсть оказалась невостребованной и обесцененной продукцией на рынке, так как стоимость не окупает затраченных на нее средств [2].

Для выхода из сложившейся ситуации в ближайшие годы, хозяйства будут вынуждены проводить эксперимент к скрещиванию тонкорунных маток с баранами грубошерстных мясо-сальных пород с целью повышения мясной продуктивности. Во всем мире, в частности в Австралии, овцеводы столкнувшись с уменьшением спроса на шерсть, все больше внимания уделяли производству мяса [3]. При хорошем кормлении и содержании казахские тонкорунные овцы по мясной продуктивности и качеству

уступают курдючным мясо - сальным овцам. При выращивании животных на мясо наблюдается увеличение живой массы при откорме, это происходит в основном за счёт отложения жира при минимальном увеличении массы мышечной ткани — наиболее желательного компонента мясной продукции [4, 5].

Материал и методика исследований. Экспериментальная часть работы выполнена в ТОО «Айдынгуль» юго-востоке Казахстана. Исследования проводились в одинаковых условиях содержания и кормления, в соответствии с зоотехническими нормами.

Результаты исследований. Овцеводство занимает важное место в структуре народного хозяйства мирового содружества и Казахстана. Являясь основной отраслью сельскохозяйственного производства, оно обеспечивает население высокоценными продуктами питания. Интенсивное выращивание и откорм являются широко распространенным методом, применяемым для повышения скороспелости и мясной продуктивности молодняка любого вида сельскохозяйственных животных.

Производство пищевых средств всегда было и будет самым первым условием жизни и деятельности человека во всех общественно-экономических системах при любых формах собственности и хозяйствования. Организация интенсивного выращивания способствовала проявлению генетического потенциала мясной продуктивности молодняка овец независимо от пола и физиологического состояния и обеспечивала достижение живой массы баранчиками к 12- месячному возрасту $49,8 \pm 0,70$ кг при среднесуточном приросте за период выращивания $127 \pm 1,95$ г, баранчикам 2,3,4,8,10,12 месячные $45,1 \pm 0,61$ и $114 \pm 1,72$ г, ярочками $38,8 \pm 0,65$ и $97 \pm 1,76$ г. Определение живой массы считается наиболее доступным и объективным методом изучения особенностей роста овец. Её величина при рождении животного характеризует не только уровень эмбрионального развития ягнят, но и свидетельствует о потенциальных возможностях их роста в постнатальный период онтогенеза.

Полученные данные и их анализ свидетельствуют о межгрупповых различиях по живой массе уже у новорождённых ягнят по всем периодам (табл.1). Вследствие полового диморфизма преимущество по величине изучаемого показателя во всех случаях оставалось на стороне баранчиков. Достаточно отметить, что их превосходство по живой массе над ярочками по 1-группе составляло 0,1 кг (2,7%, $P>0,05$), 2-группы- 0,1 кг (2,8%, $P>0,05$), 3-группы - 0,1-0,2 кг (3,0-6,1%, $P>0,05$). Установлены и межпородные различия по живой массе молодняка при рождении. Баранчики 1-группы превосходили сверстников 2-группы по величине живой массы на 0,1 кг (2,7%, $P>0,05$), а аналогов 3-группы — на 0,3-0,4 кг (8,6-11,8%, $P<0,05$). Баранчики 3-группы уступали сверстникам 2-группы на 0,2-0,3 кг (5,7-8,8%, $P<0,05$). Аналогичная закономерность отмечалась и по ярочкам. В более поздние возрастные периоды вследствие разной динамики повышения интенсивности роста у молодняка разного генотипа, пола и физиологического состояния наблюдалось увеличение межгрупповых различий по живой массе. Так, по 1-группе преимущество баранчики 2,4,6,8 месячные над ярочками по живой массе в 2-месячном возрасте составляло 1,8 кг (13,7%, $P<0,05$), 2-группы- 1,6 кг (12,8%, $P<0,05$), 3-группы- 1,6 кг (13,0%, $P<0,05$). В то же время ярки 2,4,6,8 месячные уступали баранчикам по величине изучаемого показателя соответственно на 0,6 (4,0%, $P>0,05$), 0,9 (6,4%, $P>0,05$) и 0,5 кг (3,6%, $P>0,05$). Анализ показателей живой массы молодняка в 4-месячном возрасте свидетельствует о более существенном проявлении полового диморфизма: баранчики всех пород превосходили ярочек того же генотипа.

Анализируя межпородные различия по живой массе, следует отметить доминирующее положение молодняка 1-группы, который превосходил сверстников 2-группы в этом возрасте на 1,3-1,7 кг (6,5-6,8%, $P<0,05$), а аналогов 3-группы- на 2,1-2,7 кг (10,9-12,3%, $P<0,05$). В свою очередь молодняк 2-группы превзошёл сверстников 3-группы по величине изучаемого показателя на 0,7-1,2 кг (2,9-6,2%, $P>0,05$).

Таблица 1. Динамика живой массы баранчиков, кг

Возраст, мес.	Группа					
	I		II		III	
	Показатель					
	M±m	Cv%	M±m	Cv%	M±m	Cv%
Опытной группы казахской тонкорунной породы овец						
Новорожденные	3,8±0,04	4,32	3,8±0,02	2,41	3,7±0,03	4,11
2	15,5±0,14	3,77	14,9±0,10	3,02	13,1±0,12	3,88
4	26,8±0,24	3,73	24,7±0,23	4,14	21,3±0,17	3,21
6	35,3±0,48	5,14	32,3±0,35	4,45	27,6±0,27	3,71
8	41,5±0,54	4,83	37,9±0,42	4,57	32,4±0,35	4,01
10	46,2±0,62	4,36	42,1±0,51	4,54	36,0±0,60	5,53
12	49,8±0,70	4,65	45,1±0,61	5,07	38,8±0,65	5,57
Контрольной группы казахской тонкорунной породы овец						
Новорожденные	3,7±0,04	4,48	3,7±0,03	3,18	3,6±0,02	3,09
2	5,0±0,10	2,70	14,1±0,08	2,62	12,5±0,09	3,04
4	25,1±0,15	2,47	23,2±0,17	3,32	20,0±0,23	4,77
6	34,9±0,20	2,16	31,2±0,21	2,80	26,9±0,25	3,54
8	40,8±0,27	2,51	36,7±0,29	3,25	31,9±0,32	3,72
10	44,6±0,29	2,12	40,0±0,33	3,09	35,3±0,35	3,33
12	48,8±0,33	2,26	44,8±0,32	2,66	37,4±0,40	3,52

Основные корма юго-востока Казахстана содержат разное количество распадаемых и не распадаемых в рубце фракций протеина. Наиболее интенсивно распадаются в рубце протеины клеверной и люцерновой травы (83,6-84,6%), травостоя предгорных и горных пастбищ (70,0-71,7%), люцернового сена и сенажа (76,6-81,3%), кукурузного силоса (78,6%), зерна овса и ячменя (84,0-85,3%)[10]. Протеины полупустынных пастбищ, сенной муки люцерны, зерна сои распадаются в пределах 60-65%, протеины сена, соломы и зерна кукурузы, соевого жмыха, кукурузы с початками – 31,8-55,3%. Снижение уровня распадаемости протеина в рационе контрольной группы от 75,5% до 64,0 и 58,2% в опытных группах, путем добавки комбикорма – концентрата, достоверно повысило все показатели продуктивности.

Заключение, анализ динамики показателей, характеризующих весовой рост, позволяет сделать вывод об определённых различиях, обусловленных генотипом животных, полом и физиологическим состоянием.

При этом преимущество во всех случаях было на стороне баранчиков, ярочки характеризовались минимальными показателями. Вместе с тем полученные данные свидетельствуют о достаточно высоком уровне продуктивности молодняка всех генотипов.

Список источников:

1. Zhumagaliyeva G.N., Iskakov K.A., Kulataev B.T. Improving the productivity of sheep-breed ink performance of different direction sin terms of productivity off armed south-east of Kazakhstan. The Third European Conference on Agriculture 1st November, Vienna 2014, 37-45.
2. Кулатаев Б.Т. Продуктивные и воспроизводительные качества овец казахской тонкорунной породы Материалы Международной научно-практической конференции по проблемам ветеринарии и животноводства, посвященной 100-летию профессора М.А. Ермакова, 2006.
3. Мизанбекова С.К. Формирование системы казахстанского кластера в агромышленном секторе РК. Материалы международной научно-производственной конференции. г. Алматы, 30 июня-1июля 2005г. с. 163-166, с. 330 Книга-2.
4. Сабденов К.С., Бексейтов Т.К., Абдуллаев М., Исламов Е.И., Кулатаев Б.Т. Овцеводство, Павлодар - 2010.
5. Позняковский В.М. Экспертиза мяса и мясопродуктов. Учебное пособие для вузов по спец. «Товароведение и экспертиза товаров» Новосибирск: Издательство НГУ, 2001- 524 с.

BASIC PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Chen Tsziiui (China)

Scientific director – PhD in Economy, Associate Professor

Viacheslav Kudriavtsev

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

The development of modern enterprises is inextricably linked to the increase in the volume of their activities on international markets, as well as qualitative changes in the nature of business. Limited domestic investment demand, market instability

and fierce competition in the domestic market, the orientation of many domestic enterprises to foreign consumers make it necessary to intensify the international activities of Ukrainian enterprises.

The macroeconomic aspect of forming a strategy for increasing the level of international competitiveness of the enterprise is considered in the works of domestic and foreign scientists and practitioners: O. Amoshi, G. Bagiyeva, A. Bazilyuk, I. Buleeva, A. Voronkova, Y. Makogon, V. Pankov, I. Piddubny , F. Kotler, M. Porter, S. Prahalad, V. Skinner, J. Lamben [1, 2].

Among the numerous scientific bibliography related to the problems of developing a strategy for managing the international competitiveness of an enterprise, there is not an adequate number of developments, the purpose and result of which would be to determine the organizational and economic content of the strategy for managing the international competitiveness of enterprises, as well as to develop a methodical approach to choosing the optimal strategy for its management.

The idea of managing the company's competitiveness consists in determining the competitive determinants that determine the goals, objectives, as well as the means of forming and implementing the optimal strategy for its development. In view of this, there is a need to develop methodological foundations for the formation of a strategy for managing the international competitiveness of an enterprise and to determine the tactical means of its implementation.

Since the international competitiveness of the enterprise acts as a function of many components, the content of its strategic management consists in the integrated use of private strategies of market behavior, which as a result leads to the enterprise obtaining competitive advantages. It is appropriate to note that the implementation of the competitiveness strategy should be continuous, changing depending on the change in the state of competitive determinants, that is, the use of strategic management is an immanent form of the organizational and economic mechanism of competitive struggle, which acquires special importance with the growth of dynamism and uncertainty of international markets.

As a result, it is possible to clarify the meaning of the concept of "strategy for managing the international competitiveness of an enterprise" - it is an organizational and economic mechanism of competitive behavior of an enterprise on international markets, aimed at maintaining and developing long-term competitiveness in the course of active adaptation of the internal environment of the enterprise for the purpose of its development and changes in state of external and internal competitive determinants.

As the main problems of strategic management of the international competitiveness of the enterprise, it is possible to single out the formulation of the goals and objectives of the enterprise's international activities, the construction of an organizational management structure that is adequate from the point of view of the efficiency of the execution of tasks or the implementation of business processes, the recruitment and distribution of different levels of personnel resources by tasks or processes, the formation of bases data and knowledge bases for making management decisions, creating a system for their implementation, control and analysis of results.

In addition, the high level of competitiveness of the enterprise in terms of the degree of development of competitive advantages, adaptive activity and the results of economic activity is determined by a high degree of economic and organizational measures regarding the implementation of marketing (or a developed marketing orientation of production) [3]. It is this approach that has become the main one today in determining the key priorities of the enterprise's international competitiveness.

Note that a business process of any level can be called a key competence, therefore an enterprise can have many competences, the identification and classification of which becomes a difficult task.

As a result of the joint sequential-parallel flow of business processes in the internal environment of the enterprise, the production and innovation potential of the enterprise is formed, which is the ability for stable production activity within the framework of the chosen strategy in the conditions of a complex and changing external environment. In combination with the marketing and financial potential of

international activity, the production and innovation potential represents the potential of the enterprise's international competitiveness.

Knowledge of how to organize business processes to achieve the effective potential of an enterprise's international competitiveness constitutes the content of key competencies.

Thus, competence is an enterprise resource containing experience, knowledge and the ability to effectively organize business processes to achieve a certain goal.

The content and variety of strategic management tasks determine the development of a number of functional and sub-functional strategies:

1. Production and innovation strategies (R&D strategy, innovation implementation strategy, supply strategy, quality strategy, production strategy, etc.);
2. Marketing strategies (strategic marketing research, sales strategy, advertising strategy, price strategy, contract strategy, etc.);
3. Financial strategies (production financing strategy, international activity financing strategy, currency strategy, etc.);
4. Organizational and personnel strategists (organizational development strategy, personnel strategy, organizational culture formation strategy).

The main classification feature of the typology of international competitiveness strategies of the enterprise should be, first of all, the type of competitive advantages that the enterprise seeks to create. The possibilities of forming a certain type of competitive advantages of the enterprise, in turn, are determined by the external environment - the industry in which it competes, and the resource potential of enterprises [4].

The process of implementing the strategy should be based on the fact that consumer requests for new products, or for those already produced, lead to the formation of priorities, which then become mandatory for further operations of the enterprise. The following algorithm is proposed to identify priorities:

1. Breakdown of the market into segments.

2. Determination of the requirements of each market segment and the basic conditions of activity on it (exogenous competitive determinants).

3. Evaluation of the importance of competitive determinants.

4. Transformation of the most significant competitive determinants into specific requirements for the characteristics of engineering and production operations, their financial, marketing and organizational support.

The company's priorities can be combined into a kind of complex, since operations cannot satisfy purchasing needs without conducting research and design work, without communication with sales, as well as without direct or indirect support of financial, personnel and information management. Having identified performance requirements, the firm's manufacturing unit uses all of its potential capabilities (as well as those of its suppliers) to meet these requirements [5].

The company's capabilities include its technical and technological potential, management systems, organizational structure, culture and personnel.

Thus, the main tasks of the development of this strategy are, firstly, to correctly define the specific requirements for production, marketing, financial, organizational and personnel operations for each of the business processes, and secondly, to develop plans that guarantee the sufficiency of operational and other capabilities of the enterprise to fulfill these requirements.

References:

1. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент : Учебник / Р. А. Фатхутдинов – М.: Дело, 2002. – 448 с.
2. Портер М. Конкурентные стратегии / М. Портер – М.: Логос, 2004. – 588 с.
3. Лепа Н.Н. Управление конкурентными преимуществами предприятия / Н.Н. Лепа – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 296 с.
4. Піддубний І.О. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навч. посіб. / І. О. Піддубний, А. І. Піддубна – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 264 с.
5. Михайловська О.В. Операційний менеджмент: Навч.-метод. посіб. / О.В. Михайловська – Київ: Кондор, 2008. – 549 с.

ENSURING INVESTMENT SECURITY OF SMALL ENTERPRISES AND MAIN DIRECTIONS OF THEIR DEVELOPMENT

El Karti Halima (Morocco)

Scientific director – Doctor of Sciences in Management and Administration,

Professor Iaroslava Levchenko

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

Small enterprise (SE) ensures the strengthening of market relations based on private property, based on risk-taking and innovative activities; covers the reproduction process as a whole or some part of this process with the aim of generating business income.

SEs have the potential to adapt faster and better to market and specific customer requirements thanks to a flexible management structure, which allows for faster decision making.

In order for entrepreneurship to become a real strategic resource, one of the main factors in exiting the deep economic crisis of Ukraine and its regions onto the path of sustainable economic development, state regulation of entrepreneurship is necessary, which is a system of economic, social, organizational, legal and political provision by the state of a favorable environment for the formation and sustainable development of modern entrepreneurship.

The problems of small business development have been given a lot of attention by both domestic and foreign scientists: P. Berne, V.A. Rube, V.E. Savchenko, M.D. Bilyk, V.I. Shpak, V.N. Parsyak, S.K. Reverchuk, A.S. Filimonenkov and others [1, 2]. Modern researchers also pay great attention to the problems of investment security of both the enterprise and the state [3, 4].

One of the factors for sustainable development of the real sector of the economy is the development of small businesses in the industries, agriculture, and construction. However, over the years of market reforms, there have been no

fundamental structural changes in the Ukrainian economy; small businesses in the real sector of the economy have not received proper development.

Ukrainian small businesses are currently focused on activities not related to the real sector of the economy, but related to the non-productive sphere - purchasing, intermediary operations, redistribution and servicing the movement of imported goods.

The system of small enterprises is developing in Ukraine, mainly in large cities and industrial centers. These circumstances are related to the characteristics of small businesses. They are further aggravated by the fact that in the context of urbanization, the system of small enterprises plays a new, important role in the functional and spatial development of cities.

There is a negative trend towards a decrease in the number of small enterprises in the real sector of the economy and an increase in the number of small trade and public catering enterprises.

The most important reasons hindering the development of small business are:

- instability of general economic and legal working conditions, frequent and not always justified changes in the legislative framework, lack of an effective mechanism and underdevelopment of the regional legislative framework;

- unstable economic situation, inflation, high and frequently changing lending rates, unreliability of banks and other financial institutions;

- imperfect mechanism of state regulation of small businesses, lack of legal guarantees, a large number of administrative barriers that impede the dynamic development of entrepreneurship;

- lack of credit and financial resources, difficulties in obtaining loans, investments, etc.;

- low level of business and legal culture among most entrepreneurs, lack of business ethics;

- insufficient, weak resource base of small enterprises;

- lack of information, advisory and marketing infrastructure;

- difficult crime situation.

One of the reasons hindering the development of small businesses is the underdevelopment of marketing infrastructure, the lack of an information and advisory system and the difficulties arising in connection with this in the field of product sales.

An analysis of the current state of development of market relations in production shows that the old forms of material and technical supply, consumer cooperation, etc., which contribute to the equipment of material and technical means and the sale of products, have been destroyed, and the formation of new forms of production and market infrastructure is extremely slow. Modernization and rationalization require significant investment and government support.

The underdevelopment of market infrastructure hinders the development of the regional market and does not contribute to increasing production efficiency.

The relevance of developing financial, credit and investment support for small businesses (SE) is constantly emphasized both by the state government and at the level of regional authorities. The actual support mechanism operating in this direction is not yet effective enough compared to the scale of problems that can be solved by increasing the investment activity of small businesses. As is known, the implementation of investment support programs for small enterprises can have a twofold justification.

Firstly, the justification of investment support in the field of small business within the framework of state investment policy emphasizes the importance of the development of this area from the point of view of the efficient use of national economic resources.

According to this economic theory, funds allocated for the development and creation of an integral infrastructure of the investment process in the field of small business should be considered as investments that will bring profit and, as a result, will contribute to the attraction of a mechanism that activates the multiplier-accelerator effect of investment in the economy.

Secondly, promoting the development of small business is an effective means of solving social problems, and above all the problem of employment. Therefore, the concept of the social orientation of its financial support is based on the fact that the socially useful functions of a small enterprise should be subsidized by the state and society.

The way out of this situation is the development and implementation of a concept of investment support for the small business sector, in which the funds allocated for these purposes should be spent on creating structures and establishing financial mechanisms characterized by a high level of return on invested investment resources. Organizational measures should first of all include the development of information support for the mechanism of investment support for the small business sector.

The main task of the scientific and methodological component of the mechanism for supporting investment activity in the small business sector is to develop a system of funding priorities in the main directions of its development and to justify measures for their implementation in order to reflect the interests of all levels: federal, regional and the smallest enterprises.

Economic measures should include, first of all, the development of promising forms of financing and support for small businesses, such as:

- development of the lending system in order to expand the number of recipients receiving financial support and facilitate access of small businesses to commercial loans;

- the development of a guarantee mechanism for investment loans to small enterprises should include the provision of government guarantees from small business support funds to commercial banks that participate in financing the small business sector;

- development of an investment insurance system. The increased level of risk in the activities of small enterprises places special demands on the work of insurance companies; at the same time, insurance and reinsurance systems, as well as

mechanisms for guaranteeing loan repayment, can be created at the same time. Some support for these processes from state and regional authorities is also necessary;

- the mechanism of financial and credit support for small enterprises should contribute to the development of new forms of cooperation of small enterprises in the field of lending in the form of creating mutual lending societies (MLC);

- development of leasing, tolling, forfeiting as promising forms of investment for small enterprises;

- development of small enterprises in the innovative sphere of the economy. Small enterprises engaged in innovative activities (SEIs) in most countries operate with direct support from the state, since risk (venture) entrepreneurship primarily affects the acceleration of the use of scientific and technical progress achievements, the prompt perception of innovations by the economy and, therefore, contributes to the formation of an innovative type of development of society.

In the course of the study, the priority directions of the development of small enterprises from the standpoint of ensuring investment safety were considered. The main forms of financing and support of small enterprises are determined: leasing, tolling, forfeiting as promising forms of their investment.

Formulated concrete priority directions for investment of small enterprises, should be carried out taking into account regional features, to which, first of all, the development of promising forms of financing and support for the sphere of small enterprises should be attributed to ensure their investment security.

References

1. V. N. Parsyak Small business: essence, state, means of maintaining stability / V. N. Parsyak, M. B. Zhuravlyova; Ukraine state plague technical University named after Makarov. - Mykolaiv, 2001. - 164 c.
2. Reverchuk S.K., Lazur P.Yu., Kolisnyk H.M. State support of small and medium-sized enterprises and their effectiveness / Ed. S. K. Reverchuk. – Lviv: LNU named after Ivan Franko, 2004. – 146 p.
3. Shpak V. I. Development of small entrepreneurship in Ukraine / V. I. Shpak – Science. kind. - K.: MAUP, 2004. - 185 p.
4. Kirylenko V. I. Investment component of economic security: Monogr. / V. I. Kirylenko. - K.: KNEU, 2005. - 232 p.

**PERSPECTIVES OF INNOVATIVE SOLUTIONS AND TOOLS FOR
ENSURING THE POPULATION SERVICE QUALITY BY PUBLIC
PASSENGER TRANSPORT IN CITIES**

Mammadov Khalid (Azerbaijan)

Scientific director – PhD in Engineering Science, Associate Professor

Oleksandra Orda

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

The result of the digital transformation of various spheres of social life over the past five years for a modern person is the emergence of requirements for effective time management, mobility in the real and virtual world at the same time. The main link connecting various types of human social activity and providing it is transport.

The nature of the city's transport system determines not only the pace of urbanization processes, but also the convenience and quality of life of the population in the conditions of using limited resources. When developing tools for ensuring the quality of services for the transportation of passengers by public passenger transport, it is necessary to take into account the integration nature of the effective functioning of transport when providing public transport services with other types of activities and services, and the role of transport infrastructure in the sustainable development of cities.

Along with the rapid digitization of the spheres of society, the main problem of the functioning of urban passenger transport, inherent in large cities of Ukraine, remains the low level of service quality, which is associated with the significant cost of passenger time for the trip and the level of comfort of transportation that does not correspond to the established tariffs.

Solving the main problems of the development of a high-quality transport complex by making decisions of an operational nature and implementing individual measures do not lead to an increase in the efficiency of the functioning of urban

passenger transport in the long term. Therefore, there is a need to develop conceptual approaches to ensuring the efficiency of the urban environment.

The purpose of the study is to determine the perspective guidelines for the development of urban passenger transport, which are the basis for the development of the concept of ensuring the quality of public passenger transport services in cities.

Among the existing ways of solving the problems of city logistics is the concept of City Logistics, which combines transport, ecological and economic principles that are safe for living, which ensure the well-being of the population and affect their quality of life. The innovative concept of creating a "smart" city (Smart City) is rapidly spreading around the world in order to develop urban infrastructure and improve the efficiency of resource use due to the introduction of digital technologies. In many cities, where the concept was implemented, the idea of Smart City acquired a different interpretation.

The main emphasis when implementing the concept on the territory of European cities is to reduce the level of environmental pollution due to, in particular, the use of transport technologies.

Future concepts of mobility - mobility on demand, mobility at any time, network mobility - are related to the Smart City concept: - Smart Mobility is focused on the optimal use of resources in various modes of transport; - the idea of Mobility-On-Demand is that users pay only for those services that they actually use; - MaaS (mobility as a service) analyzes possible travel scenarios using different modes, selects vehicles according to requirements, offers users the combined use of trips on different types of transport or individual cars.

The experience of the most developed countries and cities shows the need for planning intermodal mobility as an approach to solving the main problems of restraining the development of cities, which involves the coordinated use of various types of public transport and transport communications based on the creation of intelligent electronic platforms and portals for the implementation of innovative solutions in the field of transport management complex in cities.

Therefore, a complex of innovative solutions and tools for ensuring the quality of public passenger transport in cities requires further development and appropriate scientific elaboration, the key characteristics of which should be the mutual integration of the subsystems of the transport complex, the mutual coordination of the goals of the economy, mobility, safety and environmental friendliness of the city with an orientation to the conditions of comfortable life.

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL JUSTIFICATION OF THE
DEFINITION OF MARKETS WITH RESOURCE LIMITATIONS FOR NEW
GOODS AND SERVICES**

Orgodol Bayarbileg (Mongolia)

Scientific director – Doctor of Sciences in Management and Administration,

Professor Iaroslava Levchenko

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

One of the priority directions of the development of the Ukrainian economy is to increase the innovative activity of Ukrainian enterprises and their entry into leading positions in the regional and global markets of new products, technologies and services. The successful solution of this task depends in many respects not only on expanding the scope of innovative activities of companies, but also on the direction of using innovations. In this regard, it is economically expedient for Ukraine and other developing countries, as well as countries with a transition economy, to stimulate, first of all, the development, production and promotion of consumer products of the lower price segment. Such innovations are aimed at meeting the needs of broad segments of the low-income, price-sensitive population by creating inexpensive products or services with optimized functionality.

The works of the following domestic and foreign authors are devoted to the study of the problems of production management and promotion of new goods and services: Ilyashenko S. M., Yokhna M. A., Stadnyka V. V., Mykytyuk P. P., Shumpeter Y., Ahyudzhi S., Bhata J., Prahalada K., Prachu, J., Raju R., Tyvara R., Glazyeva, S.Y., Portera, M., and other.

According to the theory of leading markets, the creation and promotion of new goods and services develops and spreads unevenly in different countries. Strategic competitive advantages are achieved by companies operating in countries where favorable conditions have developed earlier than others, which ensure a faster rate of development of innovative products.

To date, the lack of theoretical elaboration of issues related to the scientific substantiation of approaches to production management and promotion of new goods and services in resource-constrained markets is a drawback.

One of the priority directions of economic development of each country is to increase the innovative activity of its enterprises and their entry into leading positions in the regional and global markets of new products, technologies and services. The successful solution of this task depends in many respects not only on expanding the scope of innovative activities of companies, but also on the direction of using innovations.

At the same time, the development and promotion of innovations is not uniform either geographically, temporally or in sectoral aspects. Some new goods and services win in some countries, others - in others. Some technological implementations of an innovative idea achieve global success, others, having initially taken good positions in national markets, are forced to give them up, losing a large part of the earned profit. New goods and services in the course of their introduction not only compete with already formed technologies, models and processes, as shown, but also with each other [1, 2].

In the framework of such an innovative and competitive struggle, the success in innovation management by companies is seriously influenced by the features of the

national innovation system and the characteristics of the country's economy as a whole. Research in the field of innovative technological development makes it possible to establish regularities in the cyclical change of technological structures. Cyclicity manifests itself differently in different countries and regions. For efficient and effective management of innovation processes, state administration bodies and company management must take into account the regularities of the development and spread of innovations [3].

The management of innovative projects and programs should be coordinated and connected with trends in the development and diffusion of innovations both at the global and local levels. A lack of consistency can lead to suboptimal results.

In the last 5-7 years, the theory of leading markets was formulated and developed in the theory of innovation management, in which attempts are made to explain the logic of the development and spread of innovations and to identify factors in order to determine the directions in which successful innovative activity is possible.

In our opinion, the term "leading market" can be interpreted as a market of national states in which, due to local conditions, new goods and services enter the economy much faster than in other markets, and incentives are also created for the development of global processes and products of a transnational company. This leads to the fact that it is innovative products, services and solutions that begin to dominate other lagging markets. Local new goods and services in such markets become in demand everywhere, as the market conditions that gave rise to such innovations spread to other markets.

Leading markets are characterized by the highest rate of penetration of new goods and services into the markets, and lagging markets later and more fully. In addition to the introduction of new goods and services, the percentage ratio of market buyers who purchased an innovative product (service) to the total number of buyers was achieved.

The creation and promotion of new goods and services in resource-constrained markets can be considered as a component of the innovation diffusion theory, which believes that resource-constrained markets are in an advantageous position relative to all other markets [5]. From an economic point of view, geographic markets where a dominant innovative technological alternative is most likely to be mastered are more attractive than those markets where an innovative technological alternative is first introduced to the market.

So, for example, mobile communication technologies were invented and first entered the market in the USA, but telecommunications companies from Scandinavia, where the leading market for mobile telephony, began to possess global advantages. Facsimile communication technologies were first developed in the USA, then West German firms began to actively engage in them, but on a global scale, Japanese companies began to hold a dominant position. In fact, the Japanese market turned out to be the leading market for fax machines.

A similar situation arose with copying equipment. Innovative technological solutions for the anti-blocking system were first developed and used in the creation of military equipment in the USA and Great Britain. But Germany is the leading market for anti-lock braking systems that can be used for civilian cars. And it is German manufacturers that currently dominate this market.

Thus, companies operating in leading markets acquire competitive advantages that allow them to penetrate the markets of other countries with less effort and rapidly increase profits. At the same time, manufacturers (even if they invented this or that device) represented in lagging markets are forced, firstly, to lose both international and domestic markets, and secondly, to switch to new technological solutions, which is accompanied by transformational costs and, thirdly, to face the problem of not receiving funds invested in own technological implementations of an innovative idea.

Presence in the leading market for companies also allows to optimize research and development costs, as such costs will largely be invested in those innovative solutions that will be dominant in the near future. Companies operating in the leading

market develop organizational capabilities and competencies that will put them in an advantageous position over other competitors. Since the leading markets master the innovative solution not only earlier, but also faster than other markets, the effectiveness of organizational learning increases. Less time and material resources are spent on learning new skills, abilities and solutions.

Significant competitive advantages are given not only to companies, but also to the countries themselves, where such markets are formed. Firstly, in connection with the competitive advantages of the companies present in the leading markets, the country has a great export potential. Secondly, the positive image of the country created as a result of the export of innovative products and services is induced on other goods and services produced in the country. Thirdly, the rapid development of innovative solutions often leads to the formation of scientific and technical clusters, which can later become sources of other innovative solutions.

So, for example, the resource-constrained market of mobile telephony in Sweden led to the formation of a scientific and technological cluster in Stockholm, focused on these technologies and connected, first of all, with the activities of the company "Ericsson". Fourth, the expansion of the activities of national innovative companies is accompanied by an increase in the number of jobs, especially in science-intensive sectors, an increase in tax deductions to the state budget, and an increase in the welfare of society.

Thus, it is also very profitable for countries to become owners of leading markets. They become the centers of gravity of successful innovative activity and begin to determine the conditions of international cooperation related to the development of this or that innovative solution. This determines the great interest in the creation and promotion of new goods and services not only on the part of commercial organizations, but also on the part of various political structures and state authorities.

In general, it can be concluded that the leading markets are considered as locomotives of global innovative development, which determine both the technical

and economic advantages of various innovative solutions, as well as the companies and countries that promote these innovative solutions.

References:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / предисл. В. С. Автономова – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с.
2. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С. Ю. Глазьев. – М. : ВладДар, 1993. – 310 с.
3. Vernon R. International investment and international trade in the product cycle / R. Vernon. – Quarterly Journal of Economics, 1999. – 80 (2). – 190-207 p.
4. Schuh G. Lean innovation – introducing value systems to product development / G. Schuh, M. Lenders, S. Hieber. – International Journal of Innovation and Technology Management, 2011. – 8 (1). – 41-54 p.

ASSESSMENT CRITERIA OF THE ECONOMIC SECURITY OF A MOTOR TRANSPORT ENTERPRISE

Pito Maluki Aymar (Togolese Republic)

Scientific director – PhD in Economy, Associate Professor

Viacheslav Kudriavtsev

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

Stable functioning, growth of the economic potential of any enterprise in the conditions of market relations largely depends on the availability of a reliable system of economic security. This also applies to motor vehicle enterprises. In connection with the fact that road transport enterprises have their own specifics in the field of organization of the production process, manufactured products, determination of the need for production resources, pricing - the economy of road transport enterprises has its own characteristics in comparison with the economy of other branches of the national economy.

Moreover, motor transport has direct numerical connections and interaction with manufacturers of goods, intermediaries, consumers, industries and enterprises, which create certain conditions for equipping and properly organizing the work

process of a motor vehicle enterprise. And hence, transport is the most vulnerable industry from the external environment. Practice and scientific research show that the organization of modern motor transport activities of enterprises needs to be worked out and the creation of a system of economic security, which would take into account the negatives that each side or economic action can cause in relation to the motor vehicle enterprise.

The problems of ensuring economic security at different hierarchical levels are highlighted in the works of the following domestic and foreign scientists: L. Abalkin, V. Geets, T. Klebanova, V Lipkan, S. Mocherny, V. Muntiyan, O. Tatarkin, N. Firyulina, M. Ermoshenko, I Shumpert, V. Oiken, Ya. Kornai.

A review of scientific publications on this issue showed that, despite the undoubted relevance of the problem, the theoretical and methodological aspects of ensuring the economic security of the transport industry as a whole and the motor vehicle enterprise, as an integral part of it, have been studied at an insufficient level. The lack of a comprehensive model for ensuring the economic security of motor transport enterprises in the context of their resource provision, based on the unity of the scientific concept of the methodological approach and the mechanisms of practical implementation, in many ways contributes to the reduction of the level of economic security of the transport industry and the economic security of Ukraine as a whole.

Thus, the analysis of the degree of development of the problem allows us to state that currently economic science has not sufficiently investigated the problem of economic security of the motor vehicle enterprise, which is explained by the insufficiently effective use of the system approach and the lack of a comprehensive solution to the problem of creating a system for ensuring the economic security of the transport industry.

Competitiveness is defined as the ability of a product, service, subject of market relations to perform on the market on an equal footing with similar goods, services or competing subjects of market relations present there.

Competitiveness is the technical level of the product; the level of marketing and advertising and information support; compliance with consumer requirements, technical conditions and standards, service organization and, in necessary cases, author supervision, personnel selection and training system; price and terms of payments; the timeliness of the appearance of this product on a specific market; political and economic situation in this region. The evaluation of a complex of parameters allows to distinguish high, medium and low competitiveness [1].

One of the necessary conditions for the economic security of a motor vehicle enterprise in the conditions of cyclic development of systems is its innovative activity. Innovative activity is aimed at the formation and achievement of innovative goals through the rational use of material, labor and financial resources. According to international standards, innovation is defined as the final result of innovative activity, embodied in the form of a new product introduced on the market [2].

The evaluation of the innovative activity of the enterprise should be carried out both for the enterprise as a whole and for each innovative project separately. Due to the fact that the main distinguishing feature of an innovative project is great uncertainty (and, therefore, high project and financial risks) at all stages of the innovation cycle, the assessment must be carried out at each stage of its implementation, which include:

- conducting scientific research of a fundamental and exploratory nature (theory);
- development or applied research based on previous results (invention);
- design and technological and research and development works (trial sample);
- mastering new technology en masse.

The criteria for the effectiveness of the organization of innovative processes at the enterprise are economic parameters that allow comparing costs for innovative activities and income from the sale of innovative products. The most important condition and result of innovative activity is its profitability.

In the course of evaluating the effectiveness of an innovative project, attention should be paid to the following factors:

- the level of expenses and the level of profitability,
- technical level and resource capabilities,
- novelty and market attractiveness for the consumer,
- degree of project risks.

Economic security of a business entity is impossible without its financial stability. Financial stability is a certain state of the company's accounts, which guarantees its constant solvency. Solvency can be defined as the ability of the enterprise to pay off short-term obligations with the resources available in the asset and to prevent the violation of settlement terms for further obligations.

Failure to fulfill the obligations of the enterprise may have such consequences as its bankruptcy and complete liquidation. In this regard, the assessment of financial stability is the first direction in the system of assessing the economic security of a business entity [3].

The key factor affecting the financial situation of the industry is the unprofitability of passenger transportation. According to statistics, in recent years there has been an increasing trend of this indicator. The unprofitable factor of passenger transportation exacerbates the financial situation of road transport.

In this regard, it is advisable to propose the division of projects of the investment program aimed at reducing the unprofitability of transportation activities of motor vehicle enterprises, depending on the generated effects, as follows:

- economically attractive for the industry;
- economically attractive for the industry, but of national significance;
- social.

Projects that have a nationwide social effect do not allow road transport to return the invested funds and therefore under normal conditions are not of interest to investors. Their implementation should be carried out at the expense of the state budget, or with the use of state support mechanisms.

Summing up the considered threats to economic security by sphere of activity, the following conclusions can be drawn. There are threats to economic security in each of the considered areas. Today, according to statistics, the situation in Ukraine with ensuring the sustainable operation of road transport in the long term cannot be considered safe.

Therefore, it becomes obvious the need to create an effective mechanism for ensuring and evaluating the economic security of road transport enterprises.

In connection with the fact that the object that ensures the economic security of the enterprise is its employees, it is also appropriate to carry out an assessment from the personnel and management component. Sufficient provision of the enterprise with the necessary labor resources, their rational use, high level of labor productivity are also of great importance for increasing production volumes and increasing production efficiency [4].

One of the aspects of the sustainable operation of a complex and large technological complex, which is road transport, is the personnel potential of the industry. There are several sides to the problem of providing road transport with highly qualified specialists. One of them is directly related to the training of specialists: allocation of funds for education, stimulation and improvement of the quality of education, bringing the material and technical base of the educational process in line with modern requirements [5]. However, there is another side, which consists in creating such socio-economic conditions in the industry, under which personnel potential would have an incentive for effective work.

Thus, it is possible to single out the main criteria for assessing economic security at the level of an economic entity. First, it is an assessment of the financial condition of the enterprise, which can be divided into the criterion of financial stability and the criterion of profitability. As an independent assessment direction, it is necessary to accept the technical condition and movement of the fixed assets of the motor vehicle enterprise. The next criterion to which attention should be directed when considering this issue is the production process itself and the technologies used.

Innovative activity of the enterprise is the necessary condition without which success and survival in the long term is impossible. This determines its consideration as an independent direction of assessment. The labor resources of the enterprise, its personnel policy and management efficiency are also subject to evaluation.

References:

1. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : Моногр. / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська. – К. : НІСД, «Знання України», 2005. – 388 с.
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / за заг. ред. В. І. Полохала. – К. : Парлам. вид-во, 2009. – 630 с.
3. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2001. – 309 с.
4. *Управління трудовим потенціалом*. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. – Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
5. Економіка підприємства: підручник / за ред. проф. С. Ф. Покропивного. – К. : Київ. нац. ек. ун-т, 2004. – 526 с.

A START-UP INITIATIVE TO CREATE INCLUSIVE TECHNOLOGICAL SOLUTIONS TO SUPPORT PEOPLE WITH DISABILITIES

Slobodianik Anastasiia (Ukraine)

Supervisor - associate Professor, candidate of Economics Kulyk M.V.

State University of Trade and Economics

Kyiv, Ukraine

In today's world, the business environment is constantly changing, and brands have already abandoned the idea of simple profitability in favour of a deeper and more meaningful approach to social responsibility. The urgency of the problem is confirmed by the following statistics. More than 1 billion people, approximately 15% of the world's population, live with some form of disability. Between 110 and 190 million adults face severe difficulties in their daily lives. Disability rates are rising due to factors such as an aging population and an increase in chronic diseases. As of January 1, 2021, there were 2.7 million disabled people in Ukraine. Among them, there are 222,300 people with disabilities in the first category, 900,800

people with disabilities in the second category, and 1.4 million people with disabilities in the third category. According to the Office for National Statistics, 163,900 children are disabled [1].

Inclusive social responsibility has become a key element of strategy for many companies, as it not only contributes to a positive reputation, but also increases customer loyalty. It involves encouraging the participation and active involvement of people with disabilities in all areas of business, can therefore take different forms and strategies. Inclusion is in everyone's hands. Well-known brands around the world have a huge impact on society. They have a powerful influence and are able to convincingly communicate the importance of inclusion to their users. Equally important, they have the ability to mobilise their audiences and inspire them to participate in socially responsible initiatives.

"I believe that there are no people with disabilities. Only the possibilities of technology are limited," said Stephen Hawking, a famous British theoretical physicist, cosmologist and writer who became known for his research in the field of black holes, relativity and quantum gravity. [2].

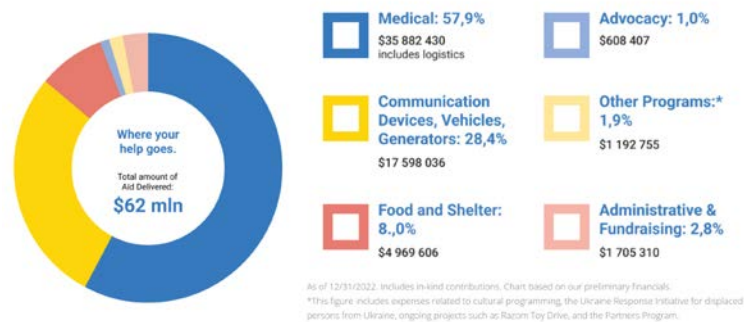
Analysing the problems of society in Ukraine, there are problems of interaction with people with disabilities. This is due to the lack of personal experience of communicating with this category of the population and insufficient accessibility for people with disabilities.

Since the beginning of the full-scale Russian invasion, the need for assistance to people with disabilities has increased, which has led to the intensification of charitable activities in Ukraine. Many charitable organisations, both Ukrainian and international, provide assistance to people with disabilities, including those affected by the war.

In addition, there are many volunteer initiatives that provide assistance to people with disabilities. These initiatives often focus on specific needs, such as providing prosthetic limbs or technical equipment, or organising events to support people with disabilities. These are charitable foundations such as Zhyttia,

Tabletochka, Krona, Ukrainian Social Assistance Foundation, Fight for Right, Razom, etc.

In addition, there are many volunteer initiatives that provide assistance to people with disabilities. These initiatives often focus on specific needs, such as providing prosthetic limbs or technical equipment or organising events to support people with disabilities.

Source: developed by the author based on data from [3].

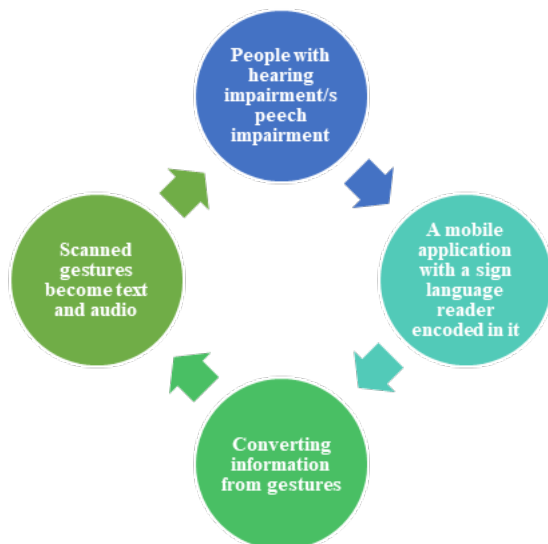
At the same time, despite the creation of various areas of activity of charitable foundations for the restoration and further functioning of persons with disabilities affected by the war, the issue of creating adaptive technological solutions remains relevant today.

In particular, in 2023, at the State University of Trade and Economics, a team of higher education students created the idea of the start-up project "EasySign" - a mobile application that contains a programme for reading sign language and converting it into text and vice versa, text into symbols - as part of a start-up competition. This start-up initiative is aimed at enabling people with hearing and speech impairments to communicate with those who do not know sign language. The value advantages of this development for potential users are convenience, ease of use, comfort of communication and interaction with society [4, p.42-47].

Having analysed the competitiveness of the start-up project, it should be noted that to use the EasySign mobile application, you only need an existing mobile device, which greatly facilitates its further use. To use the application, special gloves are required, which activate the application using sensors and special software for

smartphones and make it difficult to work with, due to the large gap between computer code and sign languages.

Figure 5 shows the principle of operation of the startup project "EasySign".

Source: compiled by the author on the basis of data from [Author's own research].

The solution is based on the use of smartphones that will have a sign language interpretation application installed on them, which will be developed by the company. The application uses the smartphone's camera to read gestures. Then the read data is processed on the server side and the translation results are displayed on the smartphone display.

This diagram shows two interlocutors, each with a smartphone with the app installed.

Process 1: The information to be translated is read out. If the translation is from object "A" to object "B", we use the smartphone camera, and if it is the other way round, we use the microphone or text input on the smartphone display.

Process № 2: Generating an input file. This process is necessary to determine the correctness of the entered data.

Process № 3: Sign language interpretation

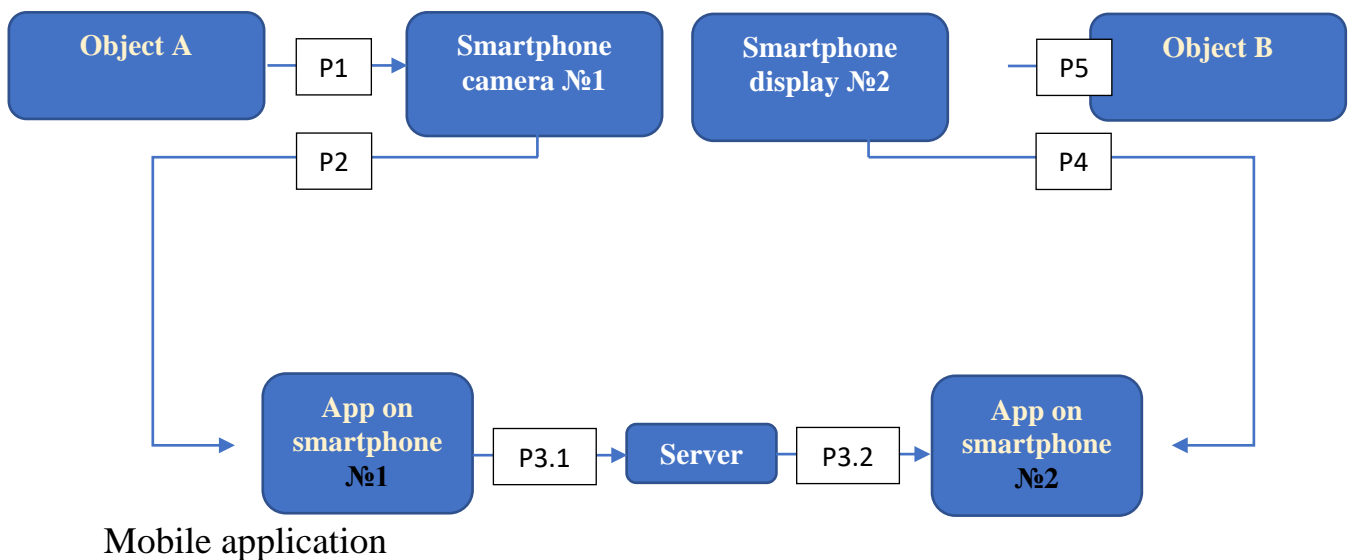
Process № 3.1: The transfer of information from the mobile application to the server for further processing can be done by encoding the data. The server processes the streaming video (a set of gestures corresponding to the Ukrainian dactylic alphabet is determined from the video sequence) and transmits a set of freeze frames to the input of the sign language interpretation system.

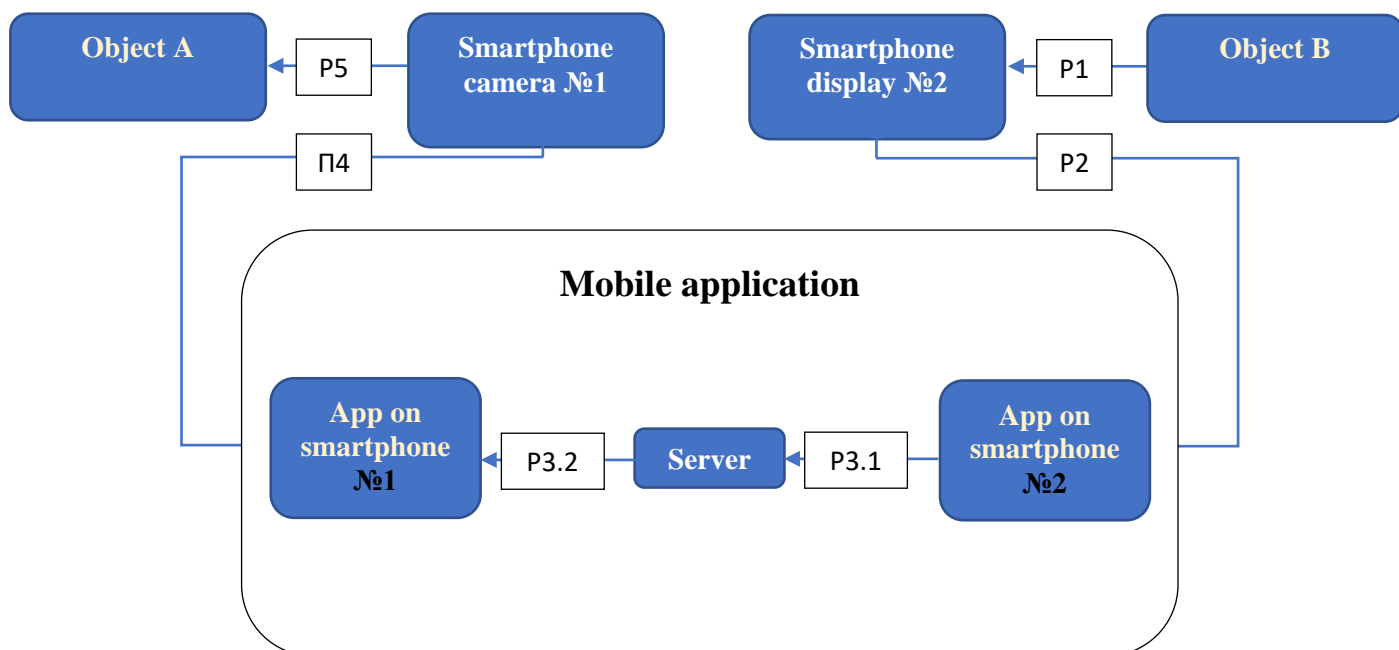
Process № 3.2: The processed information is sent to the other participant's smartphone.

Process № 4: Displaying the translated information in the app.

Process № 5: Reading the information by the target.

The start-up initiative to create inclusive technological solutions, namely the EasySign mobile application, is an important step in creating a more inclusive society. This and similar initiatives have the potential to make a significant contribution to improving the lives of people with disabilities by helping them overcome physical and social barriers that make it difficult for them to live a full life and participate in society, including in times of war.

Source: developed by the author based on data from [6, pp. 87-91].

List of references:

1. Rights of persons with disabilities during the war in Ukraine. Kharkiv Institute of Social Research (KhISR), League of the Strong (LS), National Assembly of People with Disabilities (NAPD), European Disability Forum (EDF). URL: <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2023/02/PDF-Summary-of-monitoring-report-Rights-of-persons-with-disabilities-during-the-war-in-Ukraine.pdf>.
2. Stephen Hawking, in His Own Words : website URL: <https://www.nytimes.com/2018/03/14/world/europe/stephen-hawking-quotes.html>.
3. Disability statistics: website URL: https://censor.net/ua/news/3414364/2041_viyiskovoslujbovets_oformyv_status_lyudyny_z_invalidnistyu_z_pochatku_povnomasshtabnogo_vtorgnennya
4. Yaroshenko M.O., Varfolomieiev A.Y., Yaganov P.O. Inertial gesture recognition system. Microsystems, Electronics and Acoustics. 2019. № 24 (5). P. 42-47.
5. Shapoval I.V., Lebedev D.Y. Algorithm of the AES encoder device operation. Problems of informatisation and management. 2016. № 1 (53). C. 87-91.

THE CONCEPT OF THE FUNCTIONAL MANAGEMENT OF THE INTERMODAL CONTAINER TRANSPORTATION SYSTEM

Shojonov Azamat (Turkmenistan)

Scientific director – PhD in Engineering Science, Associate Professor

Oleksandra Orda

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

The development of intermodal container transportation occurs simultaneously with the change in the role of logistics infrastructure facilities, international transport corridors, the network of oceanic sea routes, which together represent the basis of the logistics network and ensure the provision of high-quality transport and logistics services.

The effectiveness of the system of intermodal container transportation is achieved, first of all, due to the interaction of information systems of various types of transport to ensure the maximum possible direct or accelerated transfer of containers from one type of transport to another. The most important thing for guaranteeing stability and manageability in the system of intermodal transportation is the issue of accompanying the material flow (a batch of containers) with information, first of all, regarding the coordination of work and coordination of the transport complex.

In order to make optimal management decisions, it is necessary to have access to information at all stages of the promotion of the container flow in order to promptly respond to changes in conditions, business conditions, tariffs, etc. [1].

A large number of scientific works are devoted to the issue of development of management decision support systems during the implementation of certain technological processes or the operation of ports, railway stations, terminals, in general. The modeling complex proposed by the authors [2] combines a simulation and graphic model with the application of the technology of energetic modeling of railway stations based on operative work planning.

In practice, during the development of information systems to support management decision-making, Workflow applications, which are software applications that to some extent automate individual steps of the process or the logistics process in a separate link of the chain, have become widely distributed [3].

Taking into account the above, modern and demanded, first of all, by the operators of the logistics services market, the management functionality of the intermodal container transportation system should comprehensively take into account the complexity and diversity of the formalization of the technological processes of the functioning of individual modules in the logistics system of container delivery, as well as provide for the possibility of direct participation of the operator in the modeling process with performing dispatcher functions. The goal of the development of the functionality is to minimize costs for the delivery of goods in containers and increase the efficiency of the system due to the cooperation of its participants.

The use of the functionality will allow to automate resource management, provide dispatching and monitoring of flows along the entire logistics chain. This, in turn, will lead to the reduction of non-productive operations, will ensure the acceleration of cargo processing, accounting, pricing, reporting of operations and management analysis.

References

1. Matsynina S. S. Organization of management of intermodal container transportation in logistics chains of production supply: abstract of the dissertation. ... candidate of economic sciences: 08.00.05. Moscow, 2011. – 28 p.
2. Drashkovich M. Directions and examples of the application of information technologies in the integrated logistics of sea ports / M. Drashkovich, A. Dorokhov // Information processing systems. 2010.– Issue 6. - P. 233-239.
3. Functional modeling of the work of railway stations: monograph / V.I. Bobrovsky, D.N. Kozachenko, R.V. Vernyhora, V.V. Malashkin; Dnipropetrovsk national University of Railways transp. named after Acad. V. Lazaryan. 2015. –269 p.

FEATURES OF CONSTRUCTION AND ARCHITECTURE OF RESIDENTIAL BUILDINGS IN TURKEY

Yaren Yenyapi (Turkey)

Scientific director – PhD in Pedagogy, Associate Professor Iryna Kushnir

Istanbul University

Istanbul, Turkey

Due to the rich historical past and the influence of various cultures, architecture in Turkey combines the stylistic features of the construction of Western and Eastern civilizations. Before the establishment of the Ottoman Empire, Byzantine, Roman and earlier civilizations existed on the territory of Turkey with their characteristic features in construction. After the founding of the empire, the Ottoman architectural style harmoniously combined Seljuk, Arab, Turkish and Byzantine features. In recent centuries, the main influence on modern real estate has been German and American trends.

To better understand today's style, we must become more familiar with the history of architecture in Turkey. Today, practical design remains relevant in combination with spacious living spaces, landscaped common areas and bright color schemes. Modern houses are designed to make residents feel closer to nature, since living in a big city deprives people of privacy and seclusion. All houses in Turkey are made taking into account the needs of residents, where all details are thought out for a convenient and comfortable life.

Below we will talk about several types of Turkish houses - from traditional buildings to modern villas with all amenities.

Ottoman Townhouses. Traditional Ottoman-style houses can be found in many cities: Antalya, Istanbul, but Safranbolu is considered their recognized historical center. They are built in two or three floors of stone and wood.

On the outside, they can be painted in different colors, the decoration of the facade depends on the wealth of the owner, but the appearance has characteristic

features, such as large wooden windows. Many of them have wrought iron grilles decorated with colorful flowers.

The interior decoration of the houses is made mainly of wood. The rooms are usually spacious and suitable for large families.

Yaly (Coastal Mansions). The yalas or coastal mansions in Istanbul are located on the banks of the Bosphorus and are home to some of the most magnificent Ottoman period buildings in Turkey. Most of them are very old, their owners were representatives of the wealthy and eminent nobility of the Ottoman Empire.

Yaly is an exclusive type of house; it was an indicator of status and elite position in society. The mansions consist of many spacious halls where large wedding celebrations, events and concerts can be easily organized.

Many of them have beautifully maintained gardens with a magnificent collection of rare flowers and plants.

Konak (Ancient Mansions). Like yalas, konaks, or ancient mansions, have a magnificent and stylish design. Outwardly, they are very similar to Ottoman townhouses, but the main difference is that the owners of the konak were dignitaries and representatives of the elite and local aristocracy.

They differ from yala in that they are located not by the sea, but in the interior of Anatolia, but this makes them no less magnificent and majestic.

Konaki consist of many rooms, have large columns and are surrounded on the outside by a spacious courtyard, which is a characteristic feature of this type of building. As a rule, several generations of one large family lived in konak.

Village Houses. Village houses are not elite buildings like konak or yala, but comfortable dwellings designed for everyday life and work. One of the specific features of these buildings is the presence of a veranda or patio where you can spend time in the fresh air. A distinctive feature of country houses is their location among cozy and picturesque nature. As a rule, a large orchard with a vegetable garden is adjacent to the house; many have outbuildings, chicken coops or cattle pens.

There are a lot of options: from modest, inexpensive country houses to large haciendas at high prices. The advantage of these houses is that they are located in the suburbs, surrounded by nature, but at the same time within easy access from the central parts of the city.

Stone Houses. Depending on the region, the appearance of stone houses may differ, but one thing remains unchanged - the solidity and strength of the structure. If a stone building is made using original and traditional methods, it uses as little toxic and industrial materials as possible to maintain a balance with nature. If a stone house is built in the right place and has a high level of construction, then it will not be afraid of almost any natural disaster.

The houses are then cheaper to maintain and maintain their appearance than conventional reinforced concrete structures because no paint or plaster is used on the exterior. Stone houses, which have been built for centuries in Anatolia, have retained their individuality and style, and are also a much more environmentally friendly option than buildings made of reinforced concrete.

Villas. This is the most familiar and familiar type of house, which is distinguished by modern facades, interiors and landscaped areas. Modern villas in Turkey are equipped with all the features necessary for a comfortable life for their owners. This is a good option for those who want to live in a private environment, but at the same time close to the central part of the city.

Most villas in Turkey have their own separate pool, garden, and are often sold with household appliances already installed. Villas usually have many rooms and every detail is taken into account when planning them, so the interior space is organized wisely and meets the needs of the residents.

One of the advantages of villas, especially those located in residential complexes, is the presence of security measures: CCTV cameras or entrance doors with a combination electronic lock.

As you can see, the features of construction and architecture of residential buildings in Turkey are very diverse.

**STATE AND INDUSTRY MANAGEMENT
OF ECONOMIC SECURITY: MAIN THREATS
(ON THE EXAMPLE OF THE TRANSPORT INDUSTRY)**

Zaid Boudchich (Morocco)

Scientific director – PhD in Economy, Associate Professor

Oksana Kudriavtseva

Kharkiv National Automobile and Highway University

Kharkiv, Ukraine

In the conditions of political and economic instability of Ukraine, intensifying competitive struggle, unpredictability of many factors of the foreign economic environment, the question of protecting the economic interests of the state from the influence of external and internal factors becomes urgent. This situation creates a need for a deeper study of the structure of the economic complex of Ukraine, which directly affects the level of economic security. In addition, it is necessary to highlight the transport industry, which is a connecting link between the main elements of the structure of the economic complex of Ukraine, as well as justify the theoretical foundations of its influence on ensuring the economic security of the state.

The theoretical and methodological basis of the research are the works of the following domestic scientists: Yermoshenko M., Lipkan V., Mocherny S., Alekseev I., Horbulin V., Kravchenko B., Kosevtsov V., Zhalilo Y., Alekseev I., Muntiyan V. [1-5]. Among the foreign scientists, it should be noted: I. Shumpert, V. Oiken, Ya. Kornai..

Consideration of sectoral threats to economic security from the aspect of national threats determines the adequacy of the sectoral regulation of economic security management with the general principles of its implementation at the macro level. To implement this function, it is first of all necessary to formalize national interests in the field of economy and identify the main threats to economic security.

The formulation of the national interests of Ukraine in its general form is of great fundamental importance, but it cannot serve as a concrete instrument for the state to exercise its function of protecting the country's economic security. Necessary parameters of the economy that quantify the state from the standpoint of national interests. Indicators of economic security and their threshold values are such a quantitative instrument for the protection of national interests in the field of economy (Table 1).

Table 1. Threats to national interests in the field of economy

National interests in the field of economy	The main threats to national economic security
1. The ability of the economy to function in the mode of extended reproduction, the independence of Ukraine in strategically important directions of scientific and technological progress, the preservation of a single economic space	1.1. Deformation of the production structure with the predominant development of the fuel and energy and raw materials sector
	1.2. A decrease in the technical level of production potential, its high physical and moral wear and tear
	1.3. Low competitiveness of products
	1.4. Insufficient investment activity
	1.5. Destruction of scientific and technical potential
2 Improving the welfare and quality of life of the population	2.1. High level of population poverty
	2.2. The growth of unemployment
	2.3. High differentiation of population incomes
3. Unity and stability of the financial and banking system	3.1. Budget deficit
	3.2. Low monetization of the economy
	3.3. An increase in the cost of servicing the public debt
	3.4 High dollarization of the economy
4. The ability of government institutions to create economic and legal conditions for a developed and efficient economy	4.1. Rising inflation
	4.2. Growth of the specific weight of the shadow economy
	4.3. Capital flight abroad

Threshold values of indicators of economic security are quantitative parameters that characterize the essential features of the state and development of any sphere of the economy, exceeding the limits of which threatens the national interests of the country in this sphere.

However, threshold values are not the only tool for characterizing threats to economic security. Their qualitative description is no less important, especially since

not all threats to economic security can be sufficiently fully revealed quantitatively (for example, the behavior of the population in one or another situation, risks, solutions of oligarchic groups, actions of foreign partners, international organizations, and so on) .

Threshold values of security can be characterized by a system of criterion evaluations of the general economic, socio-economic and financial-economic plan.

It is obvious that beyond the threshold values, the economy functions in extreme conditions. Based on the information obtained with their help, it is possible to identify the macroeconomic policy according to its specific parameters.

The system of indicators, based on which threshold values of economic security are calculated, should be based on the national interests of the country in the field of economy and factors threatening them, formulated in the State Strategy of Economic Security of Ukraine.

In the system of indicators, a group of approximately 10-12 indicators should be selected, between which there is a close relationship and which determine the transition of the socio-economic situation of the country to the stage of social crisis, threatening the national interests of the country and the well-being of its citizens.

The state of transport that meets the requirements of economic security should be characterized by a set of certain key resource and performance indicators-indicators of system stability, beyond the threshold values of which the system loses the ability to reproduce, and the costs of maintaining it in an operational state grow exponentially. Without huge financial costs, the system becomes incapable of self-preservation and becomes economically inefficient.

The choice of indicators of economic security should be distinguished by features that take into account, firstly, the influence of the industry on ensuring macroeconomic security, and secondly, intra-industry threats.

The first group of indicators characterizes the role of the industry in shaping the final national economic results. The main ones include the following:

Voluminous:

- transport capacity of the gross domestic product;
- the structure of the transport market;
- transportation of products of strategic industries;
- indicators of transport security.

Resources:

- the ratio of the share of final products of the industry in GDP and the share of the number of employees relative to the economically active population;
- the share of employees in the number of economically active population; and the ratio between the average wage in the industry and the average wage in the industry;
- the share of fixed assets in the total value of fixed assets;
- share of depreciation deductions in GDP depreciation deductions;

Effectiveness:

- profitability
- productivity
- level of resource consumption

This composition of indicators makes it possible to comprehensively assess the participation of transport in general in the reproduction process, and in particular the correspondence of the sectoral economic potential (fixed funds, labor resources) to the final results of economic activity (table 2).

Indicators characterizing disruptions to the sustainable operation of transport make up the second group of indicators reflecting intra-industry threats to economic security.

Quantitative assessment of the level of threats to economic security involves comparing the actual or forecast values of indicators with threshold values, exceeding which destabilizes the stable operation of the industry.

When selecting indicators that correspond to the economic safety of transport, in addition to the main indicators of its functioning, attention should be paid to the need for state regulation of transport activities capable of ensuring its normal functioning in normal and extreme conditions, creating conditions for extended reproduction, stability of

financial indicators of transport operation and finally , full satisfaction of the needs of the population and the national economy in transport services while minimizing transport costs.

Table 2. Classification of indicators of economic safety of transport

Field of activity	Threats to economic security	Indicators of economic security
1. Transport activity	Reducing the safety of the transportation process	Safety indicators, including economic
	Physical and moral wear and tear of MTB	Depreciation of fixed assets
		The level of use of modern technological devices
	Technological lag in the organization and management of the transportation process	The level of implementation of modern information technologies
	The potential of the industry	Specific expenses for science
2. Social sphere	Decreased motivation in increasing work efficiency	The ratio of labor productivity growth and the average salary
	Reduction of social security	Indicators of sectoral social programs
3. Financial sphere	Unprofitability of passenger transportation	The ratio of profit rates and marginal costs
		The level of availability of passenger services
	Lack of investment and material resources	Specific capital investment per unit of output

Therefore, the main importance of the classification of threats to economic security at the state and industry level is the need, first of all, to clearly assess the situation in which the object of research functions, to characterize the negative points and, on this basis, to develop reasonable recommendations and measures to eliminate their impact . In addition, in order to build an effective system of ensuring economic security, it is necessary to develop a system of indicators that facilitates a timely response to the impact of external and internal threats to the economic security of the state and the transport industry, as an integral part of it.

References:

1. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2001. – 309 с.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – 2-ге вид. – К. :

КНТ, 2009. – 576 с.

3. Мочерний С. В. Економічний суверенітет України та шляхи його досягнення / С. В. Мочерний. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 656 с.

4. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України : Моногр. / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : ДП «НВЦ Євроатлантиформ», 2007. – 592 с.

5. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : Моногр. / Мунтіян В. І. – К., КВІЦ, – 1999. – 464 с.

**IMPACT OF GLOBAL TRENDS AND TENDENCIES ON POLITICAL,
SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN**

Zarina Yesbulatova, MA, lecturer (Kazakhstan)

Kenzhegali Sagadiyev University of International Business

International Medical School

Almaty, Kazakhstan

Today, the Republic of Kazakhstan is one of the youngest states on the world stage. However, in 32 years of its independence, Kazakhstan has already achieved a lot in the international arena. Kazakhstan has a good economic potential for development. Among the countries of the Central Asian region, Kazakhstan stands out for quite natural reasons, having achieved notable success in economic development based on market mechanisms. Kazakhstan actively interacts with other participants in international relations, including international organizations, global TNCs, other states, etc.

Kazakhstan plays a fairly important role as a participant in global economic processes, as it has significant reserves of major types of resources, is located at the crossroads of major transcontinental trade and transport routes, maintains internal stability, and - in order to improve the efficiency of utilization of available advantages - initiates the development of most regional and interregional projects.

According to the Transformation Index BTI 2016 published by the Bertelsmann Foundation, Kazakhstan's economic efforts at the global level appear increasingly weak [1, p. 11]. However, it should be noted that Kazakhstan has surpassed all Central Asian countries combined in terms of GDP. Based on the progress made in the structural transformation of the economy, Kazakhstan has been able to become a driving force in regional development and has attained leadership status in Central Asia. According to foreign think tanks, Kazakhstan has managed to create a dynamically growing economy with a high credit rating. A number of Kazakhstani companies have entered the London Stock Exchange, where they have placed their assets. For a state that had neither traditions nor experience of market economy, the above mentioned results of reforms were an obvious success.

It should be noted that the multi-vector and balanced foreign policy pursued by Kazakhstan allowed to increase the inflow of foreign financial resources so necessary for the national economy, provided favorable external conditions for economic reforms, and created a good investment climate inside the country. In its relations with the main centers of the world economy and politics, Kazakhstan adheres to positions that promote the establishment of a balance of interests. This is very relevant against the background of strengthening the strategic importance of energy resources of the Caspian Sea, the largest part of which belongs to Kazakhstan.

Meanwhile, Kazakhstan, which is trying to accelerate its economic modernization, is in urgent need of modern technologies, so cooperation with developed countries to become an economically prosperous and competitive state is of paramount importance for this country. It should also be noted that accession to the WTO is also seen as an important tool for economic modernization and strengthening Kazakhstan's competitiveness in international markets. Membership in this organization, although not an urgent need, will nevertheless contribute to greater integration of Kazakhstan into the world market and, ultimately, will improve the investment climate in the country, strengthening the process of attracting direct investment in the non-resource sector of the economy. At the same time, WTO rules

will force Kazakhstan's economy to adapt to the harsh conditions of the world market and make it more competitive.

One of the most promising for today is Astana's use of the country's transit potential. And this is quite logical, because without transport interchanges and transportation, the economy of any country cannot develop properly, as railroads and highways are peculiar blood vessels of the economy. After all, thanks to them, it is possible to expand production, increase capacity and increase trade turnover both inside and outside the country. In this case, an efficient transportation infrastructure is the key to the successful development of both the country's economy as a whole and its leading segments [2].

The Republic of Kazakhstan is a member of a number of international transport corridors (ITC). Within the framework of Asian transport cooperation, in 1995 Kazakhstan joined the quadripartite agreement "On Transit Transport" between the governments of Kazakhstan, Kyrgyzstan, China and Pakistan, which provides for the use of the transit and transport potential of the Karakoram Highway, which runs through the territory of Pakistan, Central Asian states and China, and is capable of providing access to Asian markets [3, p. 414].

In April 2004, Kazakhstan became a party to the intergovernmental treaty "On the Asian Highway Network", which allowed for fuller integration into the international transport system [3, p. 414].

Kazakhstan's efforts to strengthen regional integration are closely linked to a policy aimed at creating a diversified, competitive and innovative economy. Today, Kazakhstan stands at the turn of a new stage of socio-economic modernization.

Following the example of Malaysia and Singapore, Kazakhstan has created state holdings that manage government assets of major companies and implement a strategy of industrial and innovative development. Kazakhstan is introducing new, more modern standards of corporate governance. Kazakhstan is striving to develop its economy in the era of globalization.

Kazakhstan's way is the realization of the social model of economy. The social model aims at improving the material well-being and quality of life of all segments of the population, not just certain groups. At the same time, the state creates conditions for independent improvement of living standards for those who strive for it and helps those who, due to physical and age limitations (disabled, children, the elderly) are unable to improve their situation [3, p. 231].

It is also important to emphasize the role of the development of open innovation projects for the economic and, consequently, political development of Kazakhstan. Today, many experts in the field of international policy, experts in the field of new innovative technologies of Kazakhstan believe that Kazakhstan has the opportunity to become a competitive state in the field of new innovative directions that will affect the political, economic, social and scientific development of the country.

Kazakhstan experts believe that Kazakhstan can become a competitive state in the development of open innovations in the global market. Green technologies for adaptation to climate change, smart cities, crypto-industry, agro-innovation, innovations in transportation and logistics, as well as new technologies in the mining industry have every chance to become key areas in the modern economic and scientific development of the country [4, p. 37].

Since 2015 the implementation of the state program of industrial-innovative development of the Republic of Kazakhstan for 2015-2019 has started. The program was developed in accordance with the long-term priorities of the Strategy "Kazakhstan-2050" and the concept of Kazakhstan's entry into the 30 most developed countries of the world, is a logical continuation of the state program on forced industrial-innovative development for 2010-2014 and takes into account the experience of its implementation.

The main goal of the program is to stimulate diversification and increase the competitiveness of the manufacturing industry. The program also defines the cluster policy, which will be aimed at transferring the country's economy to a new

technological platform, formation of industries with a high level of productivity, value added and the degree of redistribution of products and services [5].

Summarizing the results, it is important to note that after gaining independence Kazakhstan entered a qualitatively new stage of development, like other countries of the post-Soviet space, began the transition from a union to an independent republic. As a result of the privatization process in the republic, the institution of private ownership of the means of production was created, which can be considered as a basis for the formation of a healthy competitive environment.

In this regard, as a result of the stages of small and mass privatization in the country, the foundations of the market economy were formed, the first signs of strengthening of the non-state sector of the economy were outlined, a new social stratum appeared - private owners, shareholders, shareholders, who will become the basis of the emerging middle class. Having analyzed the path of political development of modern Kazakhstan, we can conclude that our country has made a large number of rapid steps towards building a sovereign democratic state.

Sources:

1. Helm, Thomas. Transformation of Kazakhstan's economy. // Astana: Konrad Adenauer Foundation. – 2017. – 212 p.
2. Internet source «Atameken»// KAZAKHSTAN'S PARTICIPATION IN THE EAEC IS A REAL BOOST TO THE STATE BUDGET. – 2018. - March 25. // <http://atameken.kz/ru/news/4323-4323> (was accessed January 10, 2024).
3. History of Kazakhstan (from ancient times to the present day). In five volumes. Vol. No. 5 – Almaty: «Atamura», 2010. – 672 p.
4. D. Satpayev. How to ride a unicorn? Disruptive innovation, global trends, risks and the framework of opportunities for Kazakhstan. – Almaty, 2023. – 560 p.
5. D.M. Torekulova, B.T. Beisengaliyev, B.K. Zhumanova, F.K. Dosmambetova. Problems and Prospects of Development of Innovation Activity in the Republic of Kazakhstan. – 2015. – January 1. // Internet source «article.kz» <https://articlekz.com/article/13718> (was accessed January 10, 2024).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Асей Аркалык (КНР), доцент, д. філол. н. Саденова А.Е. Казахский національний університет імені аль-Фарабі (Казахстан, Алматы) <i>Особенности казахского молодежного жаргона</i>	3
Вей Бень (Китай), доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С. Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків) <i>Поняття «красивий» – «некрасивий» в українських і китайських фразеологізмах</i>	6
Даїм Уїссал (Марокко), доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В. ХНАДУ (Україна, Харків) <i>Арабська письменність: історія та особливості</i>	10
Дін Сяовей (Китай), Лі Ін (Китай), Пилипенко-Фріцак Н.А. Сумський державний університет (Україна, Суми) <i>Філософські принципи традиційної Китайської медицини</i>	13
Ессааді Акрам (Марокко), доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В. ХНАДУ (Україна, Харків) <i>Важливість інформаційної культури іноземних студентів</i>	17

Кефрауї Яссін (Марокко), доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю. Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків) <i>Сталі вирази, пов'язані із тваринами, в іспанській мові та їх еквіваленти в українській</i>	19
Мріда Саад (Марокко), доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В. ХНАДУ (Україна, Харків) <i>Камерун: культура і традиції</i>	24
Мустафа Ефе Челік (Туреччина), доцент, к. пед. н. Кушнір І. М. Стамбульський університет (Туреччина, Стамбул) <i>Відмінні риси архітектурних стилів Туреччини</i>	26
Мустафазаде Камрян (Азербайджан), доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С. ХНАДУ (Україна, Харків) <i>Особливості менталітету сучасних азербайджанців</i>	29
Нара Турсекен (КНР), доцент, д. філол. н. Саденова А.Е. Казахський національний університет імені аль-Фарабі (Казахстан, Алматы) <i>Новый год в Китае</i>	35
Танані Таха (Марокко), доцент, к. філол. н. Рязанцева Д.В. ХНАДУ (Україна, Харків) <i>Нігерія: загадка африки</i>	36
Тохтияр Шынар (КНР), доцент, д. філол. н. Саденова А.Е. Казахський національний університет імені аль-Фарабі (Казахстан, Алматы) <i>Английский - международный язык</i>	38

Тумар Серик (КНР), доцент, д. филол. н. Саденова А.Е. КазНУ имени аль-Фараби (Казахстан, Алматы)	
<i>Китайский язык – один из древнейших языков мира</i>	40
Узенбек Еркебулан (Казахстан), д.и.н. Карибаев Б.Б. КазНУ имени аль-Фараби (Казахстан, Алматы)	
<i>Проблемы наследования ханской власти</i>	42
Хіда Яхья (Марокко), доц., к. філол. н. Рязанцева Д.В. ХНАДУ (Україна, Харків)	
<i>Інтернет-спілкування та його особливості.....</i>	44
Чжан Чао (Китай) доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С. Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків)	
<i>Зоофразеологізми в українській та китайській мовах</i>	47
Юсуф Таджал (Туреччина), доц., к. пед. н. Кушнір І. М. , Стамбульський університет (Стамбул, Туреччина)	
<i>Культура студентського спілкування: прикмети та упередження</i>	52
Язгулиєв Азат (Туркменістан), доц., к. пед. н. Семененко І.Є. ХНАДУ (Україна, Харків)	
<i>Полікультурна самоорганізація мовної особистості</i>	57
Ян Хан (Китай) доцент, к. психол. н. Моргунова Н.С. ХНАДУ (Україна, Харків)	
<i>Символіка числа «7» в українській та китайській культурах</i>	63

El Amri Abdelhamid (Morocco), **PhD (History), Associate Professor Lyudmyla Prylutska**, Kharkiv National Automobile and Road University (Ukraine, Kharkiv)

Petrykivka decorative painting as a phenomenon of the ukrainian ornamental folk art 67

Lee Vladislav (Vietnam), **PhD (History), Associate Professor Lyudmyla Prylutska**, Kharkiv National Automobile and Road University (Ukraine, Kharkiv)

The constitution of pylyp orlyk is the first ukrainian constitution..... 70

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

Кіріченко Тетяна (Україна), **к.п.н.,доц. Пасічніченко А.В.**, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (Україна, Полтава)

Психічне здоров'я педагога як умова створення безпечного освітнього середовища 73

Погребний В. С. (Україна), **доктор екон. наук, проф. Бреус С. В.**, Європейський Університет (Україна, Київ)

Проблема освіти іноземних студентів та інтеграція україни у міжнародний простір 77

Толегенов Дастан (Туркменістан) доцент, к. пед. н. Семененко І.Є. ХНАДУ (Харків, Україна) <i>Креативна компетентність студента як інтегральна якість особистості</i>	79
Феденко Дмитро (Україна), КНЕУ імені В. Гетьмана (Київ, Україна) <i>Впровадження візуальних конфігурацій прикладних систем в освіті</i>	85
Шабанов Аллахверді (Азербайджан), доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю. ХНАДУ (Харків, Україна) <i>Активізація уваги, як важлива складова в методиці викладання УКІ</i>	87
Шахмуров Аріф (Азербайджан), доцент, к. пед. н. Семененко І.Є. ХНАДУ (Харків, Україна) <i>Деякі заходи сприяння самореалізації іноземних студентів у структурі професійної освіти</i>	90
Яиз Кюршат Караджа (Туреччина), доцент, к. пед. н. Кушнір І. М. Стамбульський університет (Стамбул, Туреччина) <i>Імідж студента-медика як елемент лінгводидактичного програмування...</i>	94
Ямполь Юрій (Україна), доц., к. пед. н. Поліщук С. В. Кам'янець-Подільський Національний Університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна) <i>Вплив стратегічного планування на підвищення якості освіти: ключові аспекти та виклики</i>	96

Ян Хунхао (Китай) , аспірант кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу, ХНЕУ імені С. Кузнеця (Харків, Україна)	
<i>Мета професійного розвитку майбутніх вчителів каліграфії у КНР</i>	99
Duysen Zarina (Kazakhstan), Associate professor Duysen Z. Department of language development of the akimat of Zhambyl region (Taraz, Kazakhstan)	
<i>Teaching listening skills in a foreign language lesson</i>	104
Gvantsa Tsagareli (Batumi), Associate Professor of Pedagogical Sciences	
Marine Gurgенidze , Batumi Shota Rustaveli State University (Batumi, Georgia)	
<i>The role of parents and teachers in inclusive education</i>	109
Karoliina Kruusmaa (Estonia), PhD in Media and Communication Margit Keller , University of Tartu (Tartu, Estonia)	
<i>Language teaching of foreign students in a multilingual educational and social environment</i>	113
Radina Dyulgerova (Bulgaria), Associate professor, PHD Milena Veleeva , Sofia University „St. Kliment Ohridski” (Sofia, Bulgaria)	
<i>Teaching the bulgarian language as foreign: specificities and difficulties</i>	115
Uzenbek Yersultan (Kazakhstan), Associate professor, Candidate of Technical Sciences Buribayev B. , Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan, Almaty)	
<i>Development of an electronic complex of lectures and laboratory work</i>	118

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ І ТЕХНІЧНИХ НАУК

- Азізе Бадре-Еддіне** (Марокко), доц., к. психол. н. **Моргунова Н.С.**
ХНАДУ (Харків, Україна)
Сучасний стан автомобільних доріг Марокко 121
- Алтынбек Ердаулет** (Казахстан), ст. преп. **Ахмедова А.К., проф.**
Кулатаев Б.Т. КазНУ им. аль-Фараби; Казахский национальный
аграрный исследовательский университет (Казахстан, Алматы)
*Особенности повышение основных и качественных показателей
мясности мясо-сальных овец*..... 125
- Алтынбек Ердаулет** (Казахстан), ст. преп. **Ахмедова А.К., профессор**
Кулатаев Б.Т. КазНУ им. аль-Фараби; Казахский национальный
аграрный исследовательский университет (Казахстан, Алматы)
*Повышение продуктивных качеств и плодовитости овец разводимых в
ТОО «ЕРЖАН»* 128
- Алтынбек Ердаулет** (Казахстан), ст. преп. **Ахмедова А.К., профессор**
Кулатаев Б.Т. КазНУ им. аль-Фараби; Казахский национальный
аграрный исследовательский университет (Казахстан, Алматы)
*Совершенствование племенных и продуктивных качеств овец разводимых
в условиях ТОО «АЙДЫНГУЛЬ»*..... 133
- Аугаликызы Дильназ** (Казахстан), ст. преп. **Ахмедова А.К., профессор**
Кулатаев Б.Т. КазНУ им. аль-Фараби; Казахский национальный

аграрный исследовательский университет (Казахстан, Алматы)	
<i>Естественная резистентность в зависимости от возрастных и продуктивных особенностей</i>	138
Булагхраіб Мухсін (Марокко), доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю. , ХНАДУ (Україна, Харків)	
<i>Ефективність перевезень та її оцінка за допомогою використання нормованої транспортної роботи</i>	143
Джалау Балжан (Казахстан), ст. преп. Ахмедова А.К. , проф. Кулатаев Б.Т. КазНУ им. аль-Фараби; Казахский национальный аграрный исследовательский университет (Алматы, Казахстан)	
<i>Повышение молочной продуктивности и воспроизводительной способности молочного крупного рогатого скота</i>	147
Жусып Ернур (Казахстан), ст. преп. Ахмедова А.К. , проф. Кулатаев Б.Т. КазНУ им. аль-Фараби; Казахский национальный аграрный исследовательский университет (Алматы, Казахстан)	
<i>Классификация коров по типу телосложения и связь удоя с признаками экстерьера коров</i>	152
Інь Вей (Китай), к. екон. н., доцент Кудрявцев В.М. , Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків)	
<i>Зовнішноекономічна безпека держави: ефективні механізми забезпечення</i>	156
Лі Тяньлунь (Китай), к. екон. н., доцент Кудрявцева О.В. , Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків)	
<i>Про особливості просування послуг страхування ризиків природних</i>	

<i>катастроф у країнах з страховим ринком, що розвивається</i>	161
Постернак О.С. (Україна), доцент, канд. техн. наук, Постернак І.М. Одеська державна академія будівництва та архітектури, (Одеса, Україна). <i>Адміністративні послуги в сфері будівництва США</i>	167
Суїті Яфід (Марокко), доцент, к. пед. н. Уварова Т.Ю. , Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Україна, Харків) <i>Підвищення ефективності доставки тарно-штучних вантажів у міжнародному повідомленні</i>	172
Сураншы Ерлан (Казахстан), ст. преп. Ахмедова А.К. , проф. Кулатаев Б.Т. , КазНУ ім. аль-Фараби; Казахский национальный аграрный исследовательский университет (Алматы, Казахстан) <i>Интенсивное выращивание молодняка овец для производства высококачественной ягнятины и баранины</i>	177
Chen Tsziiui (China), PhD in Economy, Associate Professor Viacheslav Kudriavtsev , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>Basic principles of management of the international competitiveness of the enterprise</i>	181
El Karti Halima (Morocco), Doctor of Sciences in Management and Administration, Professor Iaroslava Levchenko , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>Ensuring investment security of small enterprises and main directions of their development</i>	186

Mammadov Khalid (Azerbaijan), PhD in Engineering Science, Associate Professor Oleksandra Orda , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>Perspectives of innovative solutions and tools for ensuring the population service quality by public passenger transport in citiesrt</i>	191
Orgodol Bayarbileg (Mongolia), Doctor of Sciences in Management and Administration, Professor Iaroslava Levchenko , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>Theoretical and methodological justification of the definition of markets with resource limitations for new goods and services</i>	193
Pito Maluki Aymar (Togolese Republic), PhD in Economy, Associate Professor Viacheslav Kudriavtsev , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>Assessment criteria of the economic security of a motor transport enterprise</i>	198
Slobodianik A. (Ukraine), associate Professor, candidate of Economics Kulyk M.V. State University of Trade and Economics (Ukraine, Kyiv) <i>A start-up initiative to create inclusive technological solutions to support people with disabilities</i>	203
Shojonov Azamat (Turkmenistan), PhD in Engineering Science, Associate Professor Oleksandra Orda , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine) <i>The concept of the functional management of the intermodal container transportation system</i>	209

Yaren Yenyapi (Turkey), PhD in Pedagogy, Associate Professor Iryna Kushnir , Istanbul University (Istanbul, Turkey)	
<i>Features of construction and architecture of residential buildings in Turkey</i>	211
Zaid Boudchich (Morocco), PhD in Economy, Associate Professor Oksana Kudriavtseva , Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine)	
<i>State and industry management of economic security: main threats (on the example of the transport industry).....</i>	214
Zarina Yesbulatova (Kazakhstan), Kenzhegali Sagadiyev University of International Business, International Medical School (Almaty, Kazakhstan)	
<i>Impact of global trends and tendencies on political, social and economic development of the republic of Kazakhstan.....</i>	219

ДЛЯ НОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-
практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

**«НАУКОВА ІНІЦІАТИВА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ТА АСПРАНТІВ У
СВІТІ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИЙ
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР»**

Відповідальний за випуск Т.Ю.Уварова

В авторській редакції